sait faik

BÜTÜN ESERLERİ

tüneldeki çocuk

mahkeme kapısı

8

bilgi yayınevi

BİLGİ YAYINLARI : 101
SAİT FAİK / BÜTÜN ESERLERİ : 8

ISBN 975 - 494 - 131 - 9
2001 . 06 . Y. 0105 . 2061

Birinci Basım 1970
İkinci Basım 1976
Üçüncü Basım 1980
Dördüncü Basım 1982
Beşinci Basım 1984
Altıncı Basım 1987
Yedinci Basım 1990
Sekizinci Basım 1992
Dokuzuncu Basım 1993
Onuncu Basım 1995
On Birinci Basım 1998
On İkinci Basım 2000

On Üçüncü Basım
Aralık 2001

BİLGİ YAYINEVİ
Meşrutiyet Caddesi, No: 46/A, Yenişehir 06420 / Ankara
Tlf : (0-312) 434 49 98 - 434 49 99 - 431 81 22
Faks : (0-312) 431 77 58

BİLGİ KİTABEVİ
Sakarya Caddesi, No: 8/A, Kızılay 06420 / Ankara
Tlf : (0-312) 434 41 06 - 434 41 07
Faks : (0-312) 433 19 36

BİLGİ DAĞITIM
Narlıbahçe Sokak, No: 17/1, Cağaloğlu 34360 / İstanbul
Tlf : (0-212) 522 52 01 - 520 02 59
Faks : (0-212) 527 41 19

www.bilgiyayinevi.com.tr • e-mail: info@bilgiyayinevi.com.tr

SAİT FAİK

Bütün Eserleri

8

Tüneldeki Çocuk
Mahkeme Kapısı

BİLGİ YAYINEVİ

kapak düzeni: fahri karagözoğlu
kapak fotoğrafı: ara güler

Sait Faik'in eserlerinin yasal sahibi olan
Darüşşafaka Cemiyeti ile yapılan
özel anlaşma gereğince, sanatçının bütün
eserlerinin yayın hakkı Türkçe ve
bütün dillerde Bilgi Yayınevi'ne aittir.
Bu dizide çıkan ve çıkacak olan eserlerin
hiçbiri kaynak gösterilmeden alınamaz,
yayımlanamaz. Yayınevinin yazılı izni
olmadan radyo ve televizyona uyarlanamaz,
oyun ve film haline getirilemez.

baskı: cantekin matbaacılık yayıncılık ltd. şti.
tlf: 384 34 35 - 384 34 36 - 384 34 37

İÇİNDEKİLER

Tüneldeki Çocuk

Tüneldeki Çocuk 9
Ketenhelvacı 14
Önündeki Kış 19
Bin Dört Yüz Yetmiş Altı Nikel Kuruşun Hikâyesidir 23

Sevgilime Mektuplar

İnsanlığın Haline Doğru 27
Bir Kütüphanenin Hikâyesi 44

Kaşıkadası'ndan Mektuplar

I. 50
II. İki Kişi Arasında 53
Sevgiliye Mektup 56
Türkçeye Tercüme Edilemeyen Kitap 59
Ayağıma Dolaşan Röportaj 63
Diş ve Diş Ağrısı Nedir Bilmeyen Adam 68
Güzeller Seçiliyor 74
Kraliçenin Evinde 80
"D" Grubu Sergisi 86
Rakı Şişesinde Balık Olmak İsteyen Şair 91
Uzun Ömer 98

Mahkeme Kapısı

Seylan Çayı Hırsızları 107
Modern Bir Karı-koca 114
"Bursa'dan Cesur Bir İhtiyar Geldi" 119
İki Buçuk Liralık Bir Rüşvet..... 125
Bir Peri Masalı mı? İpekli Kumaş Hırsızlığı mı? 129
Üç Bayan Bir Bay 134
Koltuk Değnekli Adam..... 138
Pişmanlık..... 142
Nüfus Tezkeresiz Adam 147
Sultan Mahmut Türbesi'nin Kurşunları 150
Altmış Liralık Bir Kadın Çantası 155
Bıçakla Oynanmaz 159
Yüze Yakın Basamak..... 163
Çamaşır İpleri ve Don Gömlek Hayaletleri 167
Üniversiteliler ve Bir Bayan 172
Artistler Turneye Çıkarken 176
Bu Senenin Meşhur Karakışı Cinayeti..... 180
Dayının Ceketi..... 184
H. Soğukpınar 188
Yerli İskoç Kumaşından Spor Ceket..... 192
100.000 Marsilya Kiremiti..... 196
Meryem Ana Kandili Ampulünün Kordonu 200
Bir Muharebe..... 205
Başkalarının Derdiyle Dertlenen Bayan 210
Mahkemeye Verilen Mektuplar Kimin?..... 214
Portakal Ezmelerinde Boya Var mı, Yok mu? 220

TÜNELDEKİ ÇOCUK

Birinci Basım 1955
İkinci Basım 1965
Üçüncü Basım 1970
Dördüncü Basım 1976
Beşinci Basım 1980
Altıncı Basım 1982
Yedinci Basım 1984
Sekizinci Basım 1987
Dokuzuncu Basım 1990
Onuncu Basım 1992
On Birinci Basım 1993
On İkinci Basım 1995
On Üçüncü Basım 1998
On Dördüncü Basım 2000

On Beşinci Basım
Aralık 2001

TÜNELDEKİ ÇOCUK

Şu insanlara hiçbir şey çok değildir.

Bugünlerde İstanbul nahiyelerinden birinde gecelerimi geçirmek mecburiyetindeyim. Saat dokuzdan sonra, nahiyede müthiş bir karanlık denizin içinden çıkar, etrafı doldurur, nahiye derin bir uykuya dalar, tam bu saatlerde insan arayan serin bir rüzgâr sessiz ve karanlık sokakları ve sahipsiz köpekleri, dostsuz kedileri bulur, böylece sabahlara doğru giderdik.

Vaktiyle bir müteşebbis Rumun mazotla işleyen iki dinamosu nahiyeye bir elektrik verir; sarı, ölgün bir courant continu, insanları uzaktan hayalen belli eder ama şeklen hiç belli etmez, çiftlerin kim olduğunu kimsecikler bilmezmiş. Şimdi belediye ile anlaşamayan müteşebbis, cereyanı kesmiş. Karanlık sokaklar 8.30'dan sonra nereye giderler meçhul!

Nahiye sakinleri ise yalnız karılarını sever insanlar olduklarından evlerine kapanıyor; insana, yarınki dalaverelerini pencere kenarlarında cıgara içerek düşünüyorlar gibi geliyor.

Yalnız bazen çocukların paçavralara gaz bulayıp karanlığı deldikleri ve deniz kenarlarında bu meşalelerle korkunç kıskaçlı büyük pavuryaları topladıkları görülüyor. Sahil boyu evleri bu egzo-

tik, garip ve şairane manzarayı seyrederek bir dereceye kadar uykularında ışık ve ses işitip görüyorlar.

Nahiyede kolej tahsili yapmış; Fransızca, İngilizce lisanlarını dili gibi bilen bir Türk hanımına bu uzayan, ışıksız gecelerden bahsettiğim zaman;

– Şu insanlara karanlık çok bile! dedi.

Posbıyıklı Rum balıkçılar, çıplak bacaklı sıska çocuklar, gırtlakları bir karış dışarıya fırlamış Kürt hamallar, doksanlık Rum kadınları, ben, sen, posta müvezzii, o bakkal çırağı... Hepimiz şu insanlardandık.

Ben hanımın yanında, öteki biraz uzakta, beriki manavın köşesinde, güzel ve meyus bakkal çırağı yokuşun ortasındaydı.

Münakaşa etmedim, neme lazım! Kadın, nahiye müdürüyle senlibenli konuşur. Erkeklere fikir, kadınlara nasihat verir.

O gün İstanbul'a indim. Şuracığa Tüneldeki çocuk müşahedemi –o hanım için değil, ben ondan ümidimi kesmiştim– yine Tüneldeki çocuk için yazacağım:

Tünele Beyoğlu tarafından bindik. Bu saatlerde bu taraftan aşağıya kalabalık yoktur. İkinci mevkideyiz. Bir köşede üç asker, beride bir ihtiyar kadın, yanı başında gelini, daha ötede vapura yetişmekten mühim mühim bahseden bir Ermeni grubu, ben, bir de o vardık.

Ayaklarını oturduğu yerin altına mümkün olduğu kadar çekmişti. Ancak dikkat edilirse ayakkabısız olduğu fark edilebilirdi. Daha kalkmamıştı. Birinci mevkii ikinciden ayıran parmaklığın ve peronla yolcu vagonlarını ayıran parmaklığın otomatik demiri kapanıyor, yeni kalkıyordu.

Sonra kapılar, denizden bir balığın nefes alıp vermesini hatırlatan bir iç çekişiyle kapandılar.

O, sağ elinin parmaklarını bükerek kulak memesinin altına koymuş, ağzı açıktı. Öteki eli; kirli, siyah, pis, fakat tırnakları derisinin koyu esmerliğinden olacak bembeyaz, dizinin üstündeydi. Kalem gibi parmakları vardı. Siyah bir mintanın üstünde, yağlıboya hissini veren beyaz denemeyecek kadar açık renk birtakım desenler fark ediliyordu. Sedef bir kopça, kirli ve incecik boynunu sıkmıştı. Şimdi yüzündeyim...

Basık bir burun, açık, hayretle açılmış sulu bir ağız, büyük, koyu kahverengi, insani denemeyecek kadar masum gözler; gözlerin beyazlarında da hayret. Saçları karmakarışık, üstlerinde cigara külü var.

Kapılar kapanınca –ben ayakta ve hemen onun yanındayım– kafasını kaldırıp bana baktı. O zamana kadar ben vaziyetimi almıştım. Ciddi başka yerlere bakıyordum. Evvela gözlerini, sonra kafasını indirdi. Ben yine kendisini dikizlemeye başladım. O kadar belirsiz ve o kadar içten zevkli bir gülüş, dudağını, gözünü ve kaşını yalayıverdi ki...

Tünele binmek sevincini bu on iki yaşındaki çocukta bulabilmek hoş! Belki ben de ilk binişte sevinmişimdir. Birçok sevinen çocuklar da gördük. Ellerini çırpmışlar;

– Baba, bak! Bak, ne hoş! demişlerdir.

Sevincimizi biz ne kadar belli etmiştik.

Halbuki o, bunu belli etmemeye çalışıyor. Aşağıya doğru titreyerek, sallanarak, gürültülü ayrılıyoruz. O, bu sefer karşıdaki madamla küçük çocuğu gözlüyor. Onlar ona bakmıyorlar bile. Bi-

raz rahattır. Yine bana bakıyor. Ben gazeteme dalmış görünüyorum. Şimdi büsbütün rahat. Fakat bir şeyler, benim tarafımdan bir bakış sezmiş haliyle yine, yanından karanlığın içinden insanları, ışıkları ve cehennemi gürültüsüyle geçen öteki hattaki vagona karşı, istediği gibi sevinemiyor. Yine o küçük gülüş; o minimini, bedbaht, masum, korkak gülüş. Şimdi uzaktan, Tünelin Galata tarafındaki kapısının yarımküresinin ağır ağır açılışını seyrediyoruz; o da, ben de. O minimini gülüş eksilmeden devam ediyor. İşte öbür taraftayız. Küçük çocuğun yüzü, soyulmuş bir taze badem gibi parladı. Esmer, adamakıllı esmer bir yüzde bütün bir aydınlık. Sanki yüzünü bir meşale ve bir çağlayan aynı zamanda yıkayıp aydınlatıyor. Fakat bu o kadar ani bir andı ki yakalayamadım. O büyük ışığın çocuğun içine doğru birdenbire çekildiğini ve yine deminki küçük tebessümün yerine yerleştiğini gördüm. Bu sefer o beni yakalamıştı. Kendisine baktığımı gördü. Yüzünden tebessüm uçup gitmişti. Yüzlerce, binlerce defa Tünele binmiş bir adamın, hatta, ya yıkılırsa korkusuyla Tünele mecburen binen adamın lakaydisi ve sıkıntısı üstüne çökmüştü. Kapılar gürültü ile açıldı. Küçük, yine onların da tırnakları bembeyaz, kalem bacaklarını sürüyerek giderken yine ona yetiştim. Şimdi Tünelin dışındaydık. Evvela buraya nasıl, ne çabuk geldiğine hayretini ifade eden açık ağızla iki kapıyı ve akşam kalabalığında Beyoğlu'na çıkan insanları seyretti. Evet, sanki ağzıyla seyretti. Sonra büyük bir hazla yürüdü.

Arkasından baktım. Pantolonunun geniş ve yırtık paçaları seviniyor. Arkasının büyük dikişlerle dikilmiş ve alt tarafı tamamen sökülmüş yaması

bir Tünele oturmaktan memnun olduğunu söyler gibiydi.

Kara bacakları kalabalığın içine karıştılar.

Her şeyinden Edirnekapı'da, kışın bir teneke evde ve yazın bir çadırda oturduğu anlaşılıyordu.

Tünelleri insanlar için yaptık. Yokuşlardan lahzada insinler, yokuşları ani vahitte çıksınlar diye. Tünelin kayışı, Tünele ilk defa bindiği zaman sevinen ve bu sevinci bile belli etmek istemeyen bir çocuk için yapılabilecek bir şey.

Eğer bugün biz tünel kayışı yapamıyorsak, bunun en büyük sebebi Tünele ilk binen ve sevinen çocuğu sevmememizdendir, demeyeceğim. O zaman hem kendimi methetmiş olurum, hem de tünel kayışı yapabilecek bir iktidarda olduğum zehabı hasıl olur, müracaatlar vaki olur! Diyeceğim yalnız şu:

– Şu insanlara hiçbir şey çok değil.

Edirnekapı'da bu akşam, bir ana bir çocuğun Tünele nasıl bindiği hikâyesini dinleyecek. Çocuk, "Kocaman gözlü bir adam bana baktı da, iyice sevinemedim." diyecek. Yabancılara gülemediği, beyaz dişlerini gösteremediği, duyduğu şeyleri, söyleyemediği şeyleri bu anaya söyleyecek, onlar da Tünele binmiş kadar sevinecekler.

1946

KETENHELVACI

Vay ne güzel ketenhelvam!

Eylül başlarında köyümüze geldiğini biliyorum. Ta İstanbul'lardan kalkar gelir. 1942 senesinde ketenhelvacılık!

Dünyanın öyle müthiş günlerinde yaşıyoruz ki... Sonra o İstanbul denilen şehir nedir? Eskiden sapa semtlerde bazı küçücük dükkânlar görür, sahiplerinin 5 kuruşluk zeytinyağı, 100 paralık sirke ve 7 kuruşluk gazyağı alan müşterilerinden memnun olduklarını düşünürdüm.

Bugün İstanbul'da herkes ihtikârla meşgul, harp bütün dünyada. Yine İstanbul sokaklarında bir ketenhelvacı!

Bir kayışla boynuna asılmış kutusunun içinde, hafif, ancak bir kilo ağırlığındaki malıyla, dışarda harbin, İstanbul'da ihtikârın alıp yürüdüğü bedbaht senelerde, ketenhelvacının sesi insanı nerelere, ne düşüncelere götürmüyor...

Ketenhelvacı bir masal mahlukudur. O da göçüp gittikten sonra, belki ketenhelvacılar nesli tükenecek. Fakat bugünlük, bu masal havası içinde onunla beraber yaşamalıyız. Vapur parası gidip gelme 25'ten fazla tutar. Çocuklar eski çocuklar mıdır? Kadınlar eski kadınlar mıdır? Öğle uykularına yatmış sayfiyenin mavi gözlü, Fransızca konuşan çocukları şimdilik daha çikolata biliyorlar,

ketenhelvayı ne edecekler? Onlar için, ketenhelvacı bir masal insanı bile değildir. O yalnız benim için, masalları süsleyen şehzadeler, sultanlar, kahveci güzelleri, hallaçlar gibidir. Bu çocuklar onun lisanından bile anlamazlar:

Fakirin halinden anlar fakir.
Benden ketenhelvası alan hanım, çakır.
Kapıdan bir tane daha çıkarsa
Kara gözlüm
Kutum kalacak tamtakır.

Bahçemde düşünüyorum: Bu adam kimdir? Yalnız bununla geçinebilir mi? Yoksa ketenhelvacıların –bir masalda olduğu gibi– bir beytine bir kese altın verecek sultanlar mı vardır hâlâ İstanbul'da? Yoksa bunu bir zevk için mi yapar; bir işçidir de, bir tatil gününü böyle mesut mu geçirir? Ne biçim bir adamdır? Kaç yaşında vardır? Üstü başı nasıldır? Kutusunun şeklini düşünüyorum: Demin bir kayışla omuzuna asılı bir kutu düşünmüştüm. Acaba öyle midir? Yoksa dondurmacılarınki gibi iki omuza bir sırıkla tutturulmuş iki kutulu mudur?

Kimseler bilmedi,
Gözüm yaşım silmedi,
Oğlum sekiz, torunum yedi,
Ben kazandım, o yedi,
Vay ne güzel ketenhelvam!

Şair olmasına muhakkak bu adam şairdir. Fakat acaba torun sahibi olacak yaşta mıdır? Muhakkak Kasımpaşa'da oturuyordur. Ses o ses! O, bıçkın, aksanı bahçenin içini dolduran bu külhanbey sesi, Kasımpaşa'dan gelir.

1942 senesinde 12,5'luk kundura yaldızı kutusunu 125 kuruşa satan "Kevork Efendi"nin yanı başında bir ketenhelvacının yaşaması ne garip şey! O İstanbul'daki, senelerce, kocaman dükkân sahipleri; birçoğu memur insan kalabalığına bir tek muhabbet nişanesi taşımadan zengin olmuşlardır. Fakat doymamışlardır. Bir lamba şişesinden yüzde yüz kâr, bir makaradan 50.000 lira yapmak usulünü öğrenmişlerdir. Kocaman camekânlarında isimleri büyük dükkânlar, birdenbire insanların muhtaç oldukları her şeyi yasaklamışlardır. Yahut hiç sıkılmadan, âdeta günde bir liradan bir ay durmadan zam yapmışlardır. Bu ayakkabı 7 lira idi. 37 liradır. Ama bunlar geçen sene 30 kuruştu. Yine 30 kuruşa bulunmuyor ki. İsterseniz bir tane bulabiliriz. Fiyatı 3 liradır. 3 liraya yirmi tane bulabilir misiniz? Yirmi tane değil, beş yüz tane bulunur. Aman bulunuz!

İstanbul'un bu korkunç günlerinde bir ketenhelvacının sokaklarından geçişini görmek, daha doğrusu işitmek... Neredesiniz masallar? Merak ediyorum, bu adamı göreceğim.

Köyün çarşısına iniyorum. Kestaneci mangalın önünde oturmuş.

– Merhaba Ali, ketenhelvacıyı gördün mü?

– Çocukluğun aklına geldi galiba beyim.

– Öyle oldu... Hayır, şaşıyorum be Ali! Bu adam ne kazanır diye?

– Kazanır beyim, değil ekmek parasını çıkarmak, rakı parasını da çıkarır. İçmeden yapamaz o! Ben tanırım. Şimdi muhakkak sarhoştur. İşte gözüktü.

Bir aralıktan çıkmıştı. Esmer bir yüzü vardı. Kasketinden taşmış siyah saçları yakına gelince

çok kırçıllaştı. Gözleri harikulade ve çok güzel. Kalın gür kaşları var. Sırtında ceketi yok. Bir kruvaze yelek giymiş: Ön cepleri büyük. Kırk iki senedir bu işi yaparmış. Yazın nane satarmış. Sonbahar ve ilkbaharda ketenhelvası. Allahın verdiği bereketten bahsetti. Sarhoş değildi. Bu Ali'nin bir yalanıdır. O da, belki ayda yılda bir, Kâğıthane'de zurna dinlerse, içermiş. "Yoksa içmem," dedi. Bazen de efkârlanırmış. Mahpushanede oğlu varmış da, çekermiş.

Ayağında yarısı bitmiş lastikler vardı. Onları arkadan kınnapla bağlamıştı. Bir ayağı dimdik, bükülmüyordu. Onu sürüklüyor, ötekini kıvırarak yürüyordu.

Konuşurken müthiş genç bir sesi vardı.

– Siz şairsinizdir ketenhelvacılar, değil mi? dedim.

Âdeta utandı. Cevap vermedi. Doğrusunu isterseniz, iyi anlamadım. Fakat cevap vermeyişinden şöyle manalar sezdim:

"Ne haddimize efendim?" Yahut da; "Doğru, şairizdir. N'olacak? Başka ne olabiliriz?" mi demek istemişti.

Ali'ye;

– Üç buçukta mıdır vapur? dedi. Öyle ise bir volta daha vurayım mahallelerde, belki bir şey çıkar. Ekmek parası! Allah bereket versin!

Mağrurdu. Bir beyit daha söyledi, zemin ve zamana uygun bir beyit:

Kaldım bir kemik bir deri,
Volta vurdum mahalleleri.

En tuhafı; bahçeden onun sesini işittiğim zaman, düşündüklerimin yarısının doğru olmasıydı.

Torunları da vardı. Kutusu dondurmacınınki gibi değildi. Bir kayışla boynundan asılmıştı. Kutusu derin bir kutuydu. Bir kilise gibi kubbesi vardı. Kutunun kenarından bir de cep gibi bir çıkıntısı; oraya sarılı, pembeli, yeşilli ince kâğıtlar doldurmuştu. Üstelik Kasımpaşalıydı da.

1942 senesi eylül ayında gazeteler, ihtikâr havadisleriyle intişar eder dururken, İstanbul sokaklarında, arkaları yenmiş lastik ayakkabılarıyla bir ketenhelvacının mevcudiyetini düşünmek, insanı masalların memleketine sürüklüyor. Masalların kötü, aldatıcı, yalancı, hain memleketine. Kahrolsun masallar!

1943

ÖNÜNDEKİ KIŞ

Birdenbire yorganın altında ürperdiğini duydu. Bu ılık battaniyeli yataktan dışarısı pek mi soğuktu? Masanın üstündeki çalar saat ters döndüğünden, ona bakmak için kolunu çıkarıp da pijamasından dirseklerine kadar sıyrılan kolu buz gibi bir havaya değince odanın pek soğuduğunu o zaman fark etti. Bir saattir yatağın sıcaklığında düşünüyordu. Akşama kadar bu sıcaklığın içinde, kurmak... Bazen dakikalar güç geçerek, bazen yarım saatleri, bir saatleri bir saniye içinde geçerek; hele saat beşi bulsaydı... Saat on ikiyi çeyrek geçiyor. "Kalksam, bir ıhlamur kaynatıp içsem, ekmek canım istemiyor. Dolapta bir portakal vardı; yesem, bir gazete aldırsam" diye düşündü. Kalkamıyordu ki... Dışarda kar olacağını tahmin etti. Perdeyi çekip baktı. Kar tipi halinde yağıyor, apartman tepelerinden dumanlarla beraber, bu yatak ılıklığı ona büsbütün saadetleştiren bir tarzda üflenip duruyordu. "Evlenmiş olsaydım, Yarabbi! Bir kadın şimdi çoktan kalkmış olurdu. Hiç olmazsa bir mangal; taze, kırmızı. Hiç olmazsa çinko bir ibrik; küflenmiş, ihtiyar, kırçıl. Belki bir sahan olurdu. Dışarıda, mis kokulu..." demeye kalmadı, birçok şeyler gördü, hissetti. "Uyuyor muyum?" diye kendi kendine sordu, uyuduğunu uyanınca anladı... Saat bir buçuktu. Şu kendisine üç

saniye gibi gelen bir saat on beş dakika zarfında ne halt karıştırmıştı? Galiba dışarıda lapa lapa kar yağan bir işsiz kış günü bir ılık sinemaya dalmış; bir yaz günü bir ormanlık, bir su kenarı, bir harman yeri, bir köylü kızı görmüştü. İçine pelte pelte bir şeyler çöküyor, yine içinden bir şeyler, kar taneleri gibi savruluyordu. Tekrar uyumuştu. Uyandığı zaman saat dörttü. Yine kalkamadı. Perdeyi aralık edip yine baktı. Kar, şimdi rüzgârla savrulmuyor; tane tane, döne döne, benek benek düşüyordu. Birden dışarısını bu sefer arzuladı. "Kalkmalı artık," dedi. "Üşürsem bir kahveye girerim. Bir-iki insan yüzü görürüm." Yataktan fırladı. Ama, oda ne soğuktu! Bekâr odasının ona göre en güzel şeyine koştu. Bu bir radyoydu. Açtı. Kalın bir erkek sesi çok uzaktan konuşuyor. Bir istasyondan da düğmenin sonunu çevirdiği halde ancak işitilebilir keskin bir kadın sesi, bir opera parçası söylüyordu.

Radyonun ışığında ısınmış gibiydi. Çabucak giyindi. Açık bıraktığı ince kadın sesli istasyondan, şimdi, birtakım yastık, yorgan altlarından fırlamışa benzeyen boğuk bir keman sesi geliyordu. Radyoyu kapadı. Kendini sokakta buldu. Ekmek vesikam yanımda mı acaba? Telaşla ceplerini aradı. Eli, karneden evvel bir banknotun kâğıdına değdi. Ferahlamıştı. Ekmek karnesini de buldu.

"Tararat tam tam/tararat tam tam tam," dedi, sonra "Peki... Ya ekmek vesikam yanımda olsaydı da param olmasaydı? Yahut da, param olsaydı da ekmek karnem yanımda olmasaydı?.." Aynı şey değildi. Birincisini ele alırsa mesele hakikaten mühimdir. Hatta korkunçtur. Tipiyi karşısında donmuş bir adam şeklinde, bıyıkları dimdik,

karlı, gözleri mavi, donuk gördü. Bir yerde okumuştu: Napolyon'un Rusya'dan çekilişinde bir orman kenarında mola veren bir alayın nöbetçilerini, sabahleyin birer ağaca dayanmış, dimdik bir vaziyette donmuş bulmuşlar. Alayı canları pahasına kurtaran bu nöbetçilerin posbıyıklarını, büyük burunlarını, kaskatı boyunlarını gözünün önüne getirdi. Nöbetçileri dünyada yapılmış yapılacak heykellerin en korkuncu haline döndüren soğuğu, karşısında canlı görür gibi oldu. Bunun üzerine, ikinci ihtimale omuz silkti. "Düşünmeye bile değmez," dedi.

Evinde bir damla erzak yoktu. İyi biliyordu ki, koca şehrin zenginleri, sandık sandık şekerleriyle, bulgurları, pirinçleri, odun kömürleriyle bu büyük taş evlerine kapanmışlardı. Oradan, Bodos Efendi'nin apartmanının kilerindeki sucuk kangallarından gelen yazın, Yasef Efendi'nin şeker sandığından sızan ilkbaharın, Sacit Yurtsever'in Koket apartmanının peynir tenekelerinden gelen sonbaharın farkında olsa bile, içini bedbahtlık dolduruyordu. Odasından müthiş karlı bir pazar günü sokağa fırlayan bekâr adam, ben iyi bir adamım, diye düşündü. Bir beyaz karanlığa varıyor, bir beyaz karanlık daha önünde açılıyordu. Yavaş yavaş ışıklarını yakan çarşılarda ayakları buz kesmiş, kulağını buz gibi iğneler didikleyen adam kaşkolunu boynundan çıkararak kulaklarını sardı. Kaşkolu çenesinin altına sımsıkı bağladı. İnsanların arasına karıştı. Bir rüya, bir sevimli rüya gibi bir dünya görüyordu. Bir kahvehane ona ne kadar cazip göründü.

Birdenbire önündeki beyaz karanlığın sıyrılıp geri geri uçtuğunu, çabuk çabuk kaçtığını gördü:

Caddenin bir kilometre ötesinde bir çocuk koşuyor. Şurada bir genç kız bir delikanlıyı kartopuna tutuyor... Hava belki de kar toplamak üzere açmıştı. İçindeki saadet hissi artmıştı. Biraz sonra bir işkembecide bir çorba içecek. Kocaman ekmek parçalarını çorbaya doğrayacak. Oh! İçi ısınacak... Belki de iki bardak turşu suyu içecek. Hava, gece yatağa girerken belki de lodoslayacak...

Çorbayı ve turşu suyunu içip evine koştu. Radyosundan güzel bir ses;

"Sulh, anlaşma çok yakın gözüküyor. Bütün taraflar, hemen hemen, bir karara varmışlardır. İnsanoğlunun hür günleri, mesut günleri kapımızı çalıyor. Ne galip, ne de mağlup vardır. Yalnız, yalnız insanoğlunun hür düşüncesi, temin edilmiş istikbali, istismarsız çalışması garanti edilmiştir. Yaşamak, sevişmek..." diyor.

Düğmeyi çeviriyor. Bir tatlı, meçhul, garip, şimdiye kadar işitilmemiş, birdenbire anlaşılan, insanın içine yığın yığın ümit, hayat yığan bir ses odanın içini dolaşıyor.

Şimdi radyosunun düğmesini kapamadan uyuyuverecek. Yarın lodosla ısınmış odada saatin sekizi çalmasını beklemeden radyonun sesiyle uyanıp hemen yataktan fırlayacak, işine koşacak. Dostlarına;

– Azizim, dün akşam A. B. dünyanın istikbalinden bahsetti. Artık mesele yoktur, diyecek.

İtiraz edecekler, kızacak. Ama dünyanın bu korkunç gidişine rağmen umutlu, paltosunun yakasında karlar, ayakları buz gibi, boyun atkısını kulaklarına dolayarak bekâr odasının yolunu tutacak...

1946

BİN DÖRT YÜZ YETMİŞ ALTI NİKEL KURUŞUN HİKÂYESİDİR

Bir zamanlar, komisyonculuk yapardım.

Önümde bir bahçe var. Bu bahçenin biraz ötesinde deniz... Rıhtımsız bir deniz kenarı... Zeytinyağ fıçıları yüklü kayıklar; ceviz, fasulye, fındık, patates yüklü motorlar...

Bahçenin içinde de çocuklar... Bazılarının arkasında küfe, kiminin belinde ip, çoğunun ayakları çıplak, bir kısmının ayaklarında kendilerinin olmayan yırtık fotinler... Mevsim kış...

O sene, şehirde fazla kış olmuyordu nedense... Bahçe dediğim yer süprüntülüktü.

Bahçe denince bizim aklımıza ne gelir? Çiçekler, kuşlar, ağaçlar, çocuklar, yahut da çocuk gibi insanlar, değil mi? Burada ne çiçekler, ne kuşlar, ne de ağaçlar vardı. Yine de bu süprüntülük bir bahçeye benziyordu. Kuşsuz, ağaçsız, çiçeksiz bir bahçe; yer yer yağmur suyu birikmiş çukurlarda tahtadan, kâğıttan kayıklar, bir sürü de çocuklar... Sonra yük hamalları... Kocaman bıyıklı kolbaşılarının, kravatlı kâtiplerinin gizli gizli analarına söven, okuması yazması yok sağlam ve gürbüz hamallar...

Çocuklar, bahçenin havuzları, yahut süprüntülüğün su birikintileri yanında kumar oynuyorlardı. Hayat nikel kuruşların tırtıllı ucunda parlıyor-

du. Bir pis, küçük avuçtan yine bir ötekisine aktarılan parada gülen bir şey vardı: Hayat... Bir kuruşla mesut olmak... Kumarda kazanılan bir kuruş ötekini çeker. Bir kuruşla dünyanın en mesutu oluveriyorlardı. Bahçede çiçekler açılıyor, kuşlar ötüyor, pis kokan deniz kenarı ta uzak kumluklardan gelen bir iyot kokusu ile doluyordu. Nikel kuruşlarla kumar oynayan mesut çocuklara, sattığı yetmiş çuval fasulyenin kazığı ile meyus bir komisyoncu çıkışıyordu:

– Ulan, utanmaz mısınız siz be!

Utanmazlar bunlar amca, utanmazlar... Hem ne diye utansınlar? Nikel kuruş kırk paradır. Para, hayatın başladığı tarihtir. Bu tarihten itibaren 40 para kırk tane bir şeydir. Bir cepten ötekine aktarıldığı zaman birisi saadetinden ne kadar kaybederse etsin, bu bizim için ehemmiyetsizdir. Öteki mesuta bakalım! Meyuslar, dertliler, süprüntülüğü süprüntülükten daha kötü görürler. Sen onlara acı, onlardan kork komisyoncu amca! Berikiler ne iyi insanlar! Mesutlar; bu süprüntülüğün cennetini duyanlar... Burası şimdengeru bahçedir. Gül, karanfil, menekşe toplanabilir. Sakalar burada öter. Belki egzotik kuşlar, hurma, baobab ağaçları bile vardır. Onlar seninledir komisyoncu amca! Onlar kuruşun kıymetini bilen insanlardır.

Çocuklar birdenbire çekilip giderlerdi. Bir tanesi küfesini sırtladığı gibi tekrar bir 25 kuruş kazanmak için yola çıkıverirdi. Oyun arkadaşı, kendi sırtı ile kazandığı 25 kuruşa, eğlence ile kazandığı 50'yi katacak, oraya; duvara, kocaman arsanın duvarına aptes bozacak, sonra belki küfesini kahveye bırakıp sinemaya gidecek. Belki de tahta gümrük kulübesinin kenarına bir ateş yakıp arka-

daşının bir 25 kuruş daha kazanıp süprüntülüğe dönmesini bekleyecek.

Bu çocuklar utanmazlar amca! Sen fasulyelerine, faturalarına, çeklerine dönsen iyi edersin!

Aklın bu işe ermez. Sen duyamazsın bu saadeti!..

Çocuklar önümdeki bahçeye gelirlerdi. Pazarları ben penceremde bulunmaz, onların orada olup olmadıklarını ne kadar merak ederdim. Pazartesiyi iple çektiğim olurdu. Hasta değilsem saat on buçuğa doğru penceremin önündeyimdir.

O gün bahçemde kimsecikler gözükmüyordu. Kimseler dedimse, kumarcıları kastediyordum. Yoksa hamallar, bastonuna dayanmış halden dönen ihtiyar Müslümanlar, kayıkla dönen şişman zengin Hıristiyanlar, delik bir zeytinyağ fıçısına, dilenirken ellerinde tuttukları maşrapayı dayamış güzel Çingene karıları, yırtık bir patates çuvalına, çuvalların da etrafına gözlerini dikmiş sıska kadınlar... Süprüntülüğü lodos bir temiz yıkamıştı. Bir bayat balık kokusuna karışmış yosun, pislik kokusu pencerenin açık camlarından içeriye doluyordu. Peki, kumarcılar neredeydiler? Biraz sonra gelirler elbette... Şimdilik çekmeceme döneyim. Çekmecemde kuruşlar dolu... Bir sandık yumurta sattım. Parasını on kilo nikelle ödediler. Değiş tokuş ettim gibi bir şey...

Vahşi kabilelerin yaptıkları gibi bir şey... Yumurtaya nikel, nikele yumurta... Ortada para yok... Ben nikeli n'ideyim? Kumarcılardan en önce en küçüğü geldi. Bu, bir nane şekercisidir. Beyaz patiskadan bir ceketi var. Pantolonu en yeni olanı odur. Pantolonu ile fotinleri arasında bir karış açıklık var. Kimbilir? Kısa pantolon giymek

hevesi vardır bu çocukta... Vardır ama, böyle bir muhitte bir nane şekercisinin kısa pantolon giymesi!.. Sonra kumar oynaması doğru değil ama... Biraz sonra hakikaten kısa pantolonlu bir seyirci grubu geldi. Bunlar mektepten kaçmışlardı. Bu bahçeye onlar da her gün gelirlerdi. Oynamaz, seyrederlerdi. Kendileri hiç oynamazlardı. Parası biten biri ile ortak giderlerdi. Hepsinden sonra da, kimsede din, iman, avrat bırakmayan, kocaman, simsiyah bir mahluk geldi. Bu, müthiş hilebazdı. Dükkânın önünden bir adam onlara çıkıştı. O simsiyah kâkülleri taşmış, ensesi irileşmiş, hatları daha hiç ustura görmemiş, kuzguni yumuşak bir tüyle kaplı olan da ona bağırdı:

– Sana ne oluyor? Polise git şikâyetin varsa, her gün kafamızı şişirip durma!

Adam;

– İt! diyor ve dükkânın içine çekiliyor.

Kuruşlarımı sayıyorum: 1476 kuruş... Pencereden aşağı fırlatıyorum. Evvela şaşkınlık, sonra bir kargaşalık oluyor.

İşleri bitince penceredeki delirmiş adama bakıyorlar. Ben, dükkânımı bir daha açmamak üzere kapıyorum. On kilo nikele satın aldığım mesut bir delilikle sokaklarda dolaşıyorum.

1946

Sevgilime Mektuplar:

İNSANLIĞIN HALİNE DOĞRU

I

Sevgilim, bu mektubu sana yazacağıma, iş bakanına yazmalıydım. Doğrusu da bu olurdu. Ama sevgilim, büyük yerlere hiç yazı yazmadım da, nasıl yazıldığını bilemem diye korktum. Olur a, bir hata ederim. Ama sana, sana neler neler yazmam. Her şeyimi söylerim.

Sonunda sersemce bir çocuk gibi olduğumu anlayıverdin, niye böyleyim, dersin? Sabahleyin evden çıkarken büyük adamlar gibi ciddi, tüccarlar gibi hesaplı, zeki olmayı kararlaştırıyor; akşama doğru deli dolu, hesapsız, sersem bir halde evime dönüyorum. Yaradılış bu sevgilim. Bir türlü istediğin gibi adam olamayacağım!..

Sana şu aşağıda yazacaklarıma, ciddi, hesaplı, zeki olmayı kararlaştırdığım sabahlarımın birinde başlamıştım. O zamanlar gazetelerden birinde bana iş vermişlerdi. Gazete başmuharriri;

– Röportajlar yazın, demişti. Fabrikaları, atölyeleri gezin, işçilerle, işverenlerle konuşun. Bize onların halini anlatın. Hem bakın İş Bakanlığı kuruldu. Devlete yardımımız dokunur, bir bakanın göremediğini bir gazeteci görüverir.

Sabahleyin erkenden uyandım. Çalışmaya

gitmek ne güzel şey, sevgilim. Oh! Sokaklarda sabah havası ne serin, ne başka türlü. Sanki akşama kadar teneffüs ettiğimiz hava kirleniyor. Sen de bilirsin ya! Sabahleyin erkenden üniversiteye giderken bu güzel havayı koklamışsındır.

Bu yeninin güzelliği, başlayan şeyin tazeliği... O sabahki benim halim de öyleydi. İçimde seyahate çıkan insanların üzüntüsü, sevinci vardı. Kalbim daha çok çarpıyordu. Geceyi, pis geceyi atmıştım. Çayır gibi yeşil, diriydim.

Deri ve kösele fabrikalarını gezmeye gidiyordum. Oralara kadar yayan yürüdüm. Yalınayakların pek çok bulunduğu deri ve kösele fabrikalarına en yakın mahallelerden geçerken bazen bir burç, bazen yıkık bir çeşme, bir nar ağacı, bir minare, bir mescit, insanı Osmanlı tarihine götürüyor. Sokaklar çok tenha da ondan. Bu saatte herkes, işine varmış olacak. Yalnız bazı kahvelerin içinde emeklilerle işsizler pinekliyor.

Yedikule önündeyim. İşte Arkeoloji Müzesi! Boğdurulan Genç Osman, kement, zindan, ölüm kuyusu! Bırakalım şu iyi bilmediğimiz tarihi.

Bırakılmıyor ki, önümüzde ardımızda o. Bir çeşmenin önündeyim. Bizans kuşatımının Müslüman ölülerine fatiha: Adem, şehit, hak, muhasarayi İstanbul, Cenab-ı müteal...

Cenk, gürültü, havan topu sesi, tekbir...

Sur dışına vardım, hepsinden, tarihin tehlikeli, yarı masal koynundan birdenbire bugünkü dünyaya çıkıverdim. Karşımda bir dünya ve insan melezi; ne surlar gibi yıkık, ne Genç Osman'ın başının koptuğu yer gibi karanlık, ne de kulelerin kurumuş, sopa gibi kalmış baldırlarının hayaleti gibi zehirleyici: İşte fabrikalar!

Bacalarından ufka, zenginliğin, saadetin öttüğü; insan kudretinin, alınterinin, zekânın anıtları.

Tarihin, insan kalbini sıkışından birdenbire kurtuluverdim: İşte fabrikalar! İnsanoğlunu selamete götürecek, ölü deriyi canlandıracak, kurtlu deriyi pabuç yapacak büyücüler.

Ne güzel gözüküyorlar uzaktan: Dumanları, pencereleri, düdük sesleri, kaynaşan insanları, kömürü, isi ile... İnsan için çalışan insanın kokusuna karışmış bir mayhoş koku burnuma doluyor, "İnsanoğlu alışan hayvandır" der, Dostoyevski *Ölüler Evinin Hatıraları*'nda; kokuya, derde, pisliğe, felakete, rahata ne çabuk alışılır. On dakika sonra, koku şiddetini artırdıkça, burnumuzda kokuya karşı hassasiyet eksiliyor.

Fabrikalara varmaya daha yolum var. Tek tük taşları kalmış bir mezarlıktayım. Yerde hayvan kemikleri, boynuz, yapağı, deri kırıntıları. Birkaç kadın, kuzu postekilerini güneşe sermiş, kurutuyorlar. Az ilerde bir kirli yorganın üstüne bir adam oturmuş, cıgara tellendiriyor. Etrafında kirli bezlere benzeyen, mendil büyüklüğünde bir şeyler dizili; o da bunları kurutuyor. Cıgarasından cıgaramı yakıyor, merhabalaşıyor.

– Bunlar nedir, hemşerim? diye soruyorum.

– A be yarmadır bunlar, beyim!

– Yarma diye, buna mı derler? Bizim bildiğimiz...

Sözümü kesiyor:

– Öylesine yarma da bulunur içimizde ama, te biz böylesine de "yarma" deriz.

Gülüşerek susuyoruz.

– Adın ne, hemşerim?

– Elmas!

Güzel isim, kadın ismine benziyor: Güzel isim! İşte hiç bilemeyeceğimiz insanoğullarından biri. Adam yerine almadıklarımızdan biri! Aramızda harikulade kızlarıyla, şarkılarıyla, bembeyaz dişleri, şakrak halleriyle yaşayan bunlara biz, kimbilir ne kadar kötü insanlar geliyoruz ki, senelerdir içimize girmiyorlar. Şehrin dışını, kırları sevmişler de bizi, şehir halkını sevmemişler. Ne güzel kızlarını, ne uydurdukları menekşelerden biçilmiş şalvarlı şarkılarını, ne kemanlarını, ne de güzelliklerini gördük. Yalnız pis taraflarını, mecburen pis oldukları yeri gördük. Şehir halkı biz böyleyiz, sevgilim... Birbirimizi kötülemeye çalışırız.

– Sen daldın be, hemşerim?

– Olur arasıra be, Elmas Ağa!

Bay Elmas'ın kara patlak gözleri, kalın kaşları, yırtık kasketi, kıllı kulağı, kırçıl sakalı, kuru zayıf elleri, kısa boyu, fildişi dişleri ne sevimli bir bütün, görmeliydin bu adamı sevgilim; severdin, hoşlanırdın.

– Peki ne yaparsın bu yarmaları be hemşerim?

– Tef yapar, satarım çoluk çocuğa. Takarım zilleri de kenarcağızlarına tefceğizlerin, geçerim mahallelerden. Hangi çocuk anasına buuz etmez, ben geçince, be paşam! Hele küçümencik mahalle kızları, pek düşkündür teflerime, be beyim!

– Bununla mı geçinirsin Elmas Ağa?

– Abe karım da çalışır be! Maşa satar, gelberi satar, sacayağı satar. İki oğlum da fabrikalardadır be! Benimkisi de değildir zor zanaat, geçindirir adamı. Muhtaç olmam kimseye.

Bay Elmas'ı müstakbel bir düğünün hammaddesiyle yalnız bıraktım, arkamda tef, ud, dümbe-

lek, zurna sesleri duyar gibi olarak neşe içinde yürüyorum.

Şimdi, öyle yerlere gireceğim ki, oralarda insanoğlu, insanoğlu için ter döküyor, hakkını alıyor, keyfini sürüyor; ellerinde, derisinde hâlâ yaş sığır derisinin yapışkanlığı, zırnığın, asidin, içyağının, lağımın kokusu ile akşamüstü evine memnun dönüyor... Kokunun, o vıcık vıcıklığın ne zararı var! Fabrikanın sabunu da suyu da boldur. Hele duş, hiç olmaz olur mu, bu koskoca fabrikada? İnsan için çalışan insanı, akşamüstü, evine tertemiz döndürecek tesisat bir fabrikada bulunmaz olur mu? Kaç paralık şey!

Büyük fabrikalardan birinin önünde durdum. Kocaman cümle kapısı açık. İçeride kamyonlar var, kömür var, deri var. En çok da koku var. Bir kavaflar içi kokusunun daha cıvığı. Kokunun mayhoşu, cıvığı, çürüğü olmaz ama, olursa böyle olur, işte...

– Efendim, fabrikanın sahibini görmek istiyorum.

– Ne yapacaksınız?

– Konuşacağım.

– Kendisi burada bulunmaz. Müdür bey var, onunla konuşun.

Defterlerin, gözlüklü adamların, cetvel tahtalarının, hokkaların arasından geçip bir yere oturtuluyorum. On adım ötemde, öğle güneşinin içinde yanan elektriklerin, dönen kayışların, bir koyu karanlığın içinden modern insanın gürültüsü geliyor.

Genç, yakışıklı, tertemiz giyimli bir adam önümde belirdi. Hangi gazeteden olduğumu sorup öğrendi, sonra;

– Efendim, bendeniz bugün İstanbul'a ineceğim, bir randevu verelim. Başka bir gün teşrif edin, buluşalım. Size fabrikayı gezdireyim. Kösele vaziyetini, bugünkü fiyat vaziyetini izah edeyim, dedi.

– Ben daha çok işçinin halini görmek için geldim. Onlarla konuşmak niyetindeydim. Acaba şimdi mümkün değil mi?

Herhalde daha gazeteci olamadım. Bu lakırdıyı söyler söylemez adam;

– Salı günü teşrif ederseniz, çok iyi olur, deyiverdi.

Gazeteci böyle mi yapar? Bir şey bulur söylerdi. Hani zeki olmaya ahdetmiştim. Sanki, "Bir dakikacık bir amele ile konuşmalıyım, mesela Hasan'la" desem, hangi Hasan demeyeceklerdi ya? Hem deseler bile, "Şu orta boylu, zayıfça, kara bıyıklı, keleş Hasan" desem muhakkak bir Hasan yanıma gelecekti. Hemşerisiyim de diyebilirdim, daha başka bir yalan da uydurabilirdim.

Büyük fabrikadan arkama baka baka çıktım. Doğru bir kahveye. Bir köpüklü kahve. Sonra kulağımda şu sözler:

– Angarya, angarya, angarya! En aşağı bir saatten fazla çalıştırır her gün; insafına! Bir gün artık burama dayandı. Söylenecek oldum. Ertesi gün, "Sana burada iş yok" dedi. Derdimi dökmeye çalıştım, dinlemedi. Şikâyet edeceğimi söyledim, güldü: "Ben," dedi, "senin 100 liran için 1000 lira harcarım. Seni haksız çıkartırım. Başa çıkamazsın benimle. Şimdiden sonra seni dünyada işe almam. Geçmiş ola!"

1946

II

Kahveden çıktığım zaman sokak tenha idi. Herkes işine gitmişti. Ben de fabrikalara doğru yürüdüm. Bir tanesinden içeriye girdim.

– .....

– .....

İşveren, imalathaneyi gezdiriyor.

Görüyorsun ya sevgilim, bu sefer sözümü tuttum, zekâmı kullandım. Ne dedim? Söylemem, istemem kendimi sana methetmek, öyle laf ettim ki, adamcağız gezdirmeye mecbur kaldı.

Ben neyim, gördün a, sana kullanamadığım zekâmı adama kullandım. İşveren imalathaneyi gezdiriyor: Sağımda dört-beş tane lahit var, başlarında adamlar. Bu lahitlerin içi kireç ve taş dolu. İçinde vıcık vıcık deriler. İşçilerin yalnız birinin ayağında çizme var, ötekiler yalınayak. Üstlerinde başlarında çuval gibi bir ceketten kıllı göğüsleri gözüküyor. Hepsi iç gömleksiz birtakım adamlar. Önlerinde bir deri önlük bile yok. Yırtık bir çuvalın yarısı, pis sular içinde.

İşverene;

– Yemek verir misiniz işçilerinize? diyorum.

– Veriyoruz.

– Fazla mesai yaparlar mı?

– Onları korumak için yaparız.

– Fazla mesai için ne ödersiniz?

– Gündeliğine saat başına isabet edeninin bir buçuk mislini.

– Ya!.. Amelelerle yalnız, yani siz olmadan görüşmeme müsaade eder misiniz?

– O neye, neye o?

– Bakalım onlar ne düşünüyor, diye. Size söyleyemeyecek bir şikâyetleri varsa, diye.

– Peki ama, çok rica ederim, isim yazmamak şartıyla... Müessesem pek yenidir efendim, istemem, reklam istemem.

Yazmayacağıma söz veriyorum. Ama tutmayacağım sözümü ki. –Yani Triyandafiles Deri İmalathanesi–.

Dolabın başındakilere yanaşıyorum:

– Size yemek veriyor mu?

– Hayır.

– Nasıl hayır?

– Vermiyor. Yemek yerine 30 kuruş para veriyor.

– Gündeliğiniz ne kadar?

– 330 kuruş.

– Sizin ayakkabılarınız yok mu?

– Usulen çizme vermesi lazım, daha vermedi.

– Verir mi?

– Verse ayağımızda olurdu, vermez.

– Kaç saat çalışırsınız?

– Sekizden beş buçuğa kadar. Bir saat öğle tatili.

– Fazla mesai yaptığınız olur mu?

– Olur.

– Mesela kaçtan kaça kadar?

– 5.30'dan 9.30'a kadar. Bazen de 12'ye kadar.

– Ne verir size fazla mesai için?

– Ne verecek?.. Gündeliğimizin saat başına düşenini.

Akmayan, dolmuş bir deri lağımını ayıklamakta olan bir genç adama doğru yürürken üstünden başından, çizmesinden iyi bir işçi olduğu

belli bir adam yanıma geldi. Artık soracaklarımı bu genç adama da soramadım. Sorduklarımın hepsine bu yeni gelen çizmeli cevap verdi. İş Kanunu'nu ezberlemiş gibiydi. Hangi suale hangi cevabın verileceğini biliyordu.

Sevgilim, ayaklarına aldığın her yeni kundurayı giyerken sana yukarıdaki deri imalathanesinin reklam istemeyişini hatırlamanı rica etsem...

İmalathaneden dışarıya çıktım. Yürüyorum. Tenha sokaklarda lodos. Burnumda artık çoktan alıştığım koku. Birden gözüm açık bir kapıya ilişti. Şöyle içeriye baktım. Bir makinenin başında yedi adam vardı. Üçü makinenin bir tarafında, ötekiler de karşı tarafında sıralanmış çalışıyorlardı. Bir kısmı deriyi bu makinenin bir tarafından sokuyor, öbür taraftakiler bu deriyi kirlerinden, yağlarından, fazlalıklarından temizlenmiş bir halde çıkarıyorlardı. O kadar işe dalmış çalışıyorlardı ki, bir müddet sessizce, onlar da farkında olmadan, işçileri seyrettim. Bir tanesi hafif hafif "Cevriye"yi mırıldanıyor. Birçok gencin dudağında "Gaz koydum fenerlere..." türküsü vardı.

Beni gördüler, şöyle bir baktılar, konuştular. Buna yarma makinesi derlermiş. Birçok imalathanelerde iptidai bir şekilde satırlarla yapılan bu ameliyeyi, buradaki makine çarçabuk yapıyordu. Yedi kişi, görülmemiş bir süratle makine ile hemâhenk çalışıyorlardı. Temiz kıyafetli birisini işveren sanıp;

– Amelelerle görüşebilir miyim? dedim.

– Siz kimsiniz?

– Gazeteciyim... Siz imalathanenin sahibi misiniz?..

– Hayır. Ben makinistim.

– Ne alırsınız siz?

– 200 lira maaş.

– Ya bunlar?

– Onlar yevmiye alır. Öğrenmek istediğiniz bir şey varsa, şuna sorun. Amele mümessilidir o.

Zayıf, şen yüzlü birisine yanaşıyorum. Soracağım bir şeyler vardı, sordum.

– Ben amele mümessiliyim ama, işçiyim de. Şimdi size cevap vermeye dalarsam parmağımı kaptırırım. Anladın mı beyim? Soracağını sen şu karşıkilere sor.

Karşıdaki adamlardan birine soruyorum:

– Kaç yaşındasın hemşerim?

İki berrak göz yüzüme çocukça bakıyor:

– On beş.

– Kaç saat çalışırsın?

– Sekiz saat.

– Fazla mesai yapar mısın?

– Yapmasam ne halt ederim. 6 yevmiye yerine haftada 10-20 yevmiye yapıyorum.

– Fabrika sahibi yemek veriyor mu?

– Güya veriyor. Birlik'in yemeği. Adama yetmez ki, doyulmaz ki onunla.

Amele mümessili dayanamıyor, bir kapıyı gösteriyor;

– Efendi, diyor, asıl mümessiller içerde, bir de orayı git gör.

Açık kapıdan içeriye, bir zehirli hava ve asit kokusu içine dalıyorum. Gözlerim yanıyor. Burada iki-üç adamın müthiş bir süratle bir lahtin içinden öküz derilerini çıplak el ve ayaklarla çıkarıp bir tarafa götürdüklerini görüyorum. Bunlar kireç kuyularından deri çıkarıyorlar. Çıplak el ve ayaklarla. Bir taraftan da konuşuyorlar:

– Mal sahibi ne çizme, ne eldiven verir. Vermesi lazım. Bu kireçli su eli ayağı çatır çatır yakar. Ama alıştık, ne yapalım? Haydi elimizi bir yana bırakalım: O artık nasırlandı. Ama ayaklarımız? Vermiyor çizme. Ne desen boş. Bugün yarın, bugün yarın!

– Burası kimin malı?

– Bohor Mevda Deri Fabrikası.

Onlar bu lakırdıyı bitirmeden daha, iki temiz giyinmiş adam arkamda bitiyor:

– Ne istiyorsunuz, siz?

– Hiç. Gazeteciyim de. Görmeye gelmiştim.

– Ameleyi iş zamanında meşgul etmek doğru mu?

– İki dakikalarını çaldım, affedersiniz.

– Doğru değil ama.

Kızarım a, sevgilim. Ben de Allah kuluyum.

– Çizmeleri var onların, ama giymezler. Böyle çıplak çalışmak kolaylarına geliyor.

İki adama dönüyorum.

– Bakın, diyorum, ne diyor: Siz istemiyormuşsunuz...

İnsan elini, insan ayağını çatır çatır yakan kireçli sulara basa basa işlerine hızla saldıran işçiler, bir şey söylemiyorlar. Bir bana, bir işverene bakıyorlar. Birisinin vazifesi ateş tutmak olsa da, ona maşa istemiyor, eliyle ateşi tutmaktan zevk alıyor dese birisi, ancak böyle bakılırdı ama.

Şaşırdım kaldım. İnsanoğlunu bu kadar ahmakça aldatmak için insanın kendisi ne olmalıdır, sevgilim? Aklına ne gelirse söyle. Ben gelirsem zararı yok: Sersem olmalı, değil mi?

Ne ben, ne yalınayak, dirseklerine kadar çırılçıplak kollarıyla kireç, kan, asit içinde çalışan

işçi, bu patron vekilleri mi, oğulları mı olduğunu kestiremediğim adamların bu korkunç yalanına inandık. Birbirimize bakışakaldık.

1946

III

Buradan da bir yüz kişinin çalıştığı büyük fabrikayı gezmek üzere ayrılıyorum.

Önüme küçücük, dedelerden kalma bir imalathane ilişiyor. İçinde bir tek amele çalışan bir yer.

Beş metre yüksekliğinde nerde ise düşmek üzere olan bir çatı. Yukarı kat sayılan birtakım gelişigüzel tahtalar ve direkler atılmış. Bir yerden deriler sarkıyor.

İki-üç kalasın üstünde yatağa benzer bir şey var. Direklerin arasında gezinen adamın zaman zaman bir bacağını, sonra tabanının altını görüyorum.

– Hemşerim, merhaba.

Karanlık, gölge halinde görünmeyen bir direkten aşağıya bir adam sıyrılıp iniyor.

– Hoş geldin, diyor.

Yerde açık mezarlara benzeyen, mustatil şeklinde çukurlar var. Bu çukurlardan bir tanesinin yüzü bir porfir manzarası almış. O kadar taşa, cılk yaraya benzeyen bir taşa benziyor ki, oraya doğru yürürken adam beni durduruyor.

– Aman beyim, diyor, orası kireç çukuru.

Sonra anlatıyor:

– Burası eski usul, dededen görme tabakha-

ne. Makine namına bir şey yok. Bizim derilerimize pek kulak asma! Ne olsa, makine işi başka. Biz ufak deri yaparız. Terlik, çanta, şu bu için, keçi derisi işleriz.

Güler bir yüzü var bu adamcağızın, sevgilim. Kocamustapaşalıymış. Ne sevdim bu adamı. Ne tatlı bir sesi, ne cana yakın bir hali var:

– Posteki şurada zırnıklanır. Şu kuyuya atılır. O kuyunun dibinde kireç vardır. Onun içinde bir hafta kalır. Sonra yıkanır, temizlenir. Şu gördüğün bıçakla tabak edilir, palamuta batırılır. Yahut da kroma konur. Ama bizde krom yok, palamuta koyarız. Palamutun içinde deri rengini alır. Deri biraz tavlansın diye talaş içinde durur. İşte bunlardan sonra da hanımların güzel ayaklarına keçi derisinden terlikleri bir parça biz, en çok da kimler geçirir, Allah bilir.

Gülüyor adam. Ne tuhaf bir gülüşü vardı! Acı desem, değil, tatlı desem, değil!

– Adın ne hemşerim?

– Hasan Güçgüler! dedi.

Konuştu:

– Bu sanata dedelerimiz, dev sanatı derlerdi. İnsan ancak on beş, yirmi sene bu işe dayanabilir. Çok güç zanaat! Sari hastalık, doğru söylemişler sana, bu civarda pek görülmez. Kireç gibi zehirli şeyler sari hastalığa mani olur ama, bir tanesine dişini geçiremez: Vereme. İşçide bu gıdasızlık sürüp giderse çok veremli göreceğiz.

– Doğru, dedim, işçilerin çoğunun rengini uçuk gördüm.

– Zor zanaat! Dev zanaatı, dedi.

Beni Sümbülzade'deki tabakçılar kahvesine çağırdı. Söz verdim. Bir gün seninle Kocamusta-

paşa'ya gider, Sümbülzade'deki belki de sümbüllü bir kahvede Güçgüler'le oturur konuşuruz, olmaz mı sevgilim? Gelmezsin değil mi? Ne olur gelsen sanki!

Büyük fabrikaya gitmek üzere Güçgüler'den ayrılıyorum.

1946

IV

Bahar geldi, gördün mü? Ben gördüm. Bir Çingene kızının göğsündeydi. Bir insan kokusu duydum Mürüvet'te. İsmi Mürüvet'ti. Çayırlara uzanmıştı. Dişlerinin koyu, sarıya çalar bir beyaz rengi vardı. Bir mahalle kızının, arkadaşına ağzından çıkarıp, al sen çiğne dediği sakızının renginde...

Ağzı ot kokuyordu. Gözleri siyah bir çiçekti; insanlarda açan. Ne çiçek açmış erik ağacına, ne yeşil kafasını kundaktan çıkarmış incir yapraklarına, sümbüllere, ne de şebboylara imrendim. Hepsi, tahta havaleler, çalılar, çitler ve tel örgüler arasından bakıyorlar insana. Erikler, sümbüller ve şeftaliler bile insanoğlunun bir tanesinin elinde. Mürüvet'in hiçbir şeyi yoktu. Dudaklarından öptüm onu. 25 kuruş mukabilinde...

Moral yapacağımdan korkma, sevgilim! Senin kızmayacağını da bilirim. Memnun bile olursun, seni unuttum sanma, sana hiç benzemeyen Mürüvet'te senden bir şeyler vardı. İnanır mısın mesuttum, 25 kuruşa onu öperken.

Bir daha öptürmedi. Ağzına büyük ve çatlak

ellerini kapadı. Ne uzun parmakları vardı. Avucundan öptüm. Avuçlarının ağır bir kokusu vardı.

Sonra ayağa kalktı. Servi gibi uzundu. Salındı gitti. Saçlarının parmaklarında ve avuçlarında cevizin yaptığı siyahlığı, kızıllığı, güneşin içinde parıl parıl, bandıra bandıra gitti. Toprağa yüzükoyun uzandım. Sonra sırtüstü geldim. Cenuba hızlı hızlı bulutlar gidiyordu. Gök bir tarafta bir küf maviliğindeydi. Büyük fabrikaya doğru yürüdüm.

Nihayet, bin bir zahmetle büyük deri fabrikasını gezmek için müsaade çıktı. Bir saat sonra gezeceğim. Fabrikanın kapısında rastladığım bay:

– Bir saat sonra teşrif edin. Daha görecek yerleriniz var. Mesela, şuradaki imalathaneyi gezin o zamana kadar.

İşi mişi yokmuş gülüm! Bana bir mizansen hazırlıyormuş adamcağız. Hani yutmasına yutardım, canım! Ne yapayım ki, kabahat sende! Sana söz verdim akıllı olacağıma dair...

Evvela duşları gezdik. Amelenin hepsi çizmeliydi. Önlerinde tertemiz önlükler vardı. Sallapati bir adamın fabrikayı gezeceği işçilere söylenilmemiş olacak ki, halime bakıp, onlar da hal lisanıyla;

– Bu herife mi bu numaralar?.. der gibi bana bakıyorlardı.

Duşları gezdik, dedim a, inanma!

Üç tane duş yeri var. Senelerden beri buralara su akmadığı besbelli. Çinkolar yepyeni. Biraz evvel de deriler kaldırılmış olsa gerek. Kokuları kalmış.

– İsteyen duş yapabilir mi?

– Tabii efendim.

Yalan! Burada kimse duş yapmamıştır. Birisi

yapmaya kalksa herkes güler. Patrondan tutun da, dosta kadar!

Sonra musluklara baktık; sekiz musluk. Dört yüz amele çalışıyor. Birer dakikadan hesaplasan, sonuncu amele altı saat sonra paklaşır. Hatta altı buçuktan da fazla eder. İşçilerin hepsinin sağ elinde tek eldiven...

– Lastik bulamıyoruz efendim.

Lastik eldivenlerin hepsi de gıcır gıcır yeni. Bir saat evvel takıldıklarını onlar söylemese, işçinin gözü söylüyor. Bırak ki, eldivenler bile lisana gelmiş burada... Yanımdan bir dakika ayrılmıyorlar. Geziyorum, görüyorum. Sonunda beni rahat bırakmaları için ısrar ediyorum. İşte o zaman, sevgilim, oynanan komediyi eldivenler, yeni çizmeler, yeni önlükler, işçiler bir ağızdan anlattılar. İşçilerin ne kontratı var, ne saati. Her zaman yarım saat, bir saat fazla çalıştırılmak... Hasta olunca umursanmamak... Hiçbir şeylerini düşünmemek... Yalnız, yalnız kesesini doldurmak... On iki yaşında çocuklar çalıştırmak, bunları okutmamak... İşte işverenin zihniyeti!

Ben çalışmanın ne demek olduğunu gördüm. Ne demek olmadığını öğrendim. İnsanoğlunun halini sana bir parça gösterdim mi, dersin? Ne gezer sevgilim!

Daha neler görülebilir ve gösterilebilir. Ne yapayım sevgilim, elimden bu kadar geldi. Notlarımı kaybettim. Hiçbir yerde bu yazılarım çıkmadı. Bir yerde çıkacaktı, olmadı. Şimdi yangından artakalan notlarla insanoğlunun halinden sana bu kadarcık söz açabildim. Hem sonra, sen beni yüzüstü bırakıverdin. Canım bir şeyler istemiyor. Sen varken ne iyiydi. Gözlerin açıktı. Sabahleyin

mavi gözlerin ışıl ışıl yanıyordu. Seninle beraber uyanıyor, işime beraber gidiyor, senin için etrafıma bakınıyor, beraber üzüleceğimizi, bağırabileceğimizi, hiçbir şeyden korkmadan, alnımız açık, gözlerimiz fıldır fıldır, insanoğlunun halini görmeye, yazmaya başlayabileceğimizi umuyordum.

Şimdi ne sen varsın, ne de bende insan halini görecek göz. Aylardan beri iş arıyorum sevgilim. Eskiden seninle beraber; kimseden bir şey çalmadan korkusuz ve vicdan azapsız bir saadet isterdim. Şimdi ise sensizim. Çalışmasam da görmesem de etrafıma bakmasam da olur. İnsana olur gibi geliyor ama, olmuyor, yine bakıyorum etrafıma. Yine haksızlıkları görüyorum. Yine yalnız kendini düşünenleri etrafımı sarmış buluyorum. Sensiz de yaşanıyormuş sevgilim.

Hani öyle bir laf vardır. Seninle de sensiz de yapamıyorum gibi. Ben seninle de sensiz de yapıyorum.

Çingene kızının hayali olduğunu söylemeye lüzum var mı?

1946

BİR KÜTÜPHANENİN HİKÂYESİ

Akşam ışığına oturdum. Kitapların üzerinden bana dökülen kırmızı ışığa karşı, acı acı düşündüm. Sokaktan ağır ağır geçerken beni selamlayan şu yetmişlik ihtiyar, ben kırk beşliğin çocukluğunu, delikanlılığını nasıl hatırlıyorsa, ben de onun gibi bu şehrin çocukluğunu, gençliğini hatırlıyor ve galiba da daha gençken onun ihtiyarlığını yaşıyordum.

Evet, bu şimdiki vilayet on beş yaşında bir nahiye olduğu gün, ben de on altı yaşındaydım. Yani, ondan biraz büyükçe. Bütün arzuma, bütün ciddiyetime rağmen bu yaramaz çocuğa ağabey dedirtemedim. Şimdi o benden daha ihtiyar görünmesine karşı bu ağabey dedirtmek ümidi büsbütün söndü. İkimiz de aynı yaşta gibiydik. O, benden muhakkak ki çok evvel, çok deli, çok ateşin bir ruh taşıyordu. On beş yaşın bütün güzelliği, pejmürdeliği, karmakarışıklığı ile. Onun ne cuması, ne pazarı belliydi. Ben mektepten kaçarken o deresini taşırır, ben çocuklarla kavga ederken o, kalabalık ve çamurlu caddelerinde yalınayak başı kabak, yüzü gözü zifos içinde –fakat on beş yaşın güzelliğiyle– gelene geçene dilini çıkarır; serazat, edepsiz, haylaz bir çocuktu.

Ben artık mektepten kaçmıyor, bazı derslerden zevk alıp saatlerce çalıştığım oluyordu. Onun-

la meşgul olamayıp bu sevimli, can arkadaşımı bir müddet unutmuştum.

Bir şenlik gecesi, herhalde bir cülus gecesiydi. Toplar atılmış, meşaleler yanmış... fişekler patlıyor, yaşasınlar yükseliyordu. Bütün bu patırtının içinde, arkadaşıma bir sokak başında rastladım. Hayır, sokak başından beraber çıkmıştık da, tam kocamanca bir meydanın ortasında. Ben onun arkasından omuzuna vurdum. Dönünce yüzünü gördüm.

O, bu gürültünün içinde biraz şaşırmış, biraz mahcup gibiydi. Dudaklarının kenarında şeftali, erik, armut suları leke leke... kırmızı yanaklarında ben gibi çamurlar.

Herkes ona bakıyor, herkes onun için kul, kurban oluyordu. O, şimdiye kadar bu derece sevildiğini tahmin edemeyen yaramaz bir çocuk gibi bozulmuş, aptallaşmış ve bu sevgiyi pek fazla yadırgamıştı. Koluna girdim. İrice vücudunu meydanın ortasında gererek beraberce yürüdük. Herkes bizi alkışlıyordu. Aralık sokağa varınca ikimize de aynı zamanda bir koşmak hevesidir geldi. Ben önde, o arkada, o önde, ben arkada su kenarına vardık ve çimenlere düştük.

Ne konuştuk, bilmiyorum. Aradan o kadar zaman geçti ki, hem iki çocuk arasında ne konuşulur?

Bir sene geçti geçmedi o, işi hovardalığa vurdu. Biraz zayıfladı, fakat uçarı, ince, yakışıklı bir çapkın oldu. Artık su kenarında âlemler mi, şık mendiller, kravatlar, pudralar, iskarpinler mi istersin! Bu sırada yirmi yaşına girmişti. Bir akşam, kazalık emri geldi. O, buna hiç sevinmedi. Herkes şenlik yaparken o, yine su başında, yakın

köyden kaldırdığı on beşlik bir yosmayı sarhoş etmekle meşguldü. Kıza;

– Diline kurban olam! diyordu.

Fakat üç gün sonra üstüne garip bir değişiklik geldi. Edebiyata merak sarmıştı. Zamane şairleri gibi neyden, meyden, mahbuptan bahsediyordu. İşte o esnada çalgıhaneler, meyhaneler, kahvehaneler açıldı. Biraz sonra bu şair, yeni bir mektebe girdiği için çeşmeler yaptırdı. Altın kurnalar koydurttu. Lale, kuğu resimleri çizdi. Fiziğe merak etti. Telgrafhaneler, telefonlar yaptırdı. Fakat fiziğin elektrik bahsine yanaşmıyor, kandili ve gazyağının yanarken çıkardığı çıtırtıyı seviyordu. O esnada kimyaya merak sarsaydı şimdi vilayetin temizce, içecek bir suyu bulunabilirdi.

Fakat kimyaya aklı ermiyor, sonraları iktisattan bahsedenin yüzüne ateşin nutuklar ve zemberreksiz şiirler okuyordu. Bir gün ona dedim:

– A benim biricik şeker kardeşim. Her şeyi merak ediyorsun. Hatta şairsin. Heykeltıraş bile! Oldu olacak, niye bir gazete çıkarmazsın?

Ters bir zamanına rastlamışım.

– Benim ihtirasım bu kadar... Vilayet olmak istemiyorum.

Bir akşam dans salonunun en şeker kızını kandırırken ona rastladım. Ondan gizli, kızı bir tarafa çekerek, bir gazete ruhsatiyesi almadan öpücük vermemesini tembih ettim. Kız önce fena içerledi. Bana;

– Ne demek istiyorsunuz, küçük bey? dedi.

– Bak, dedim. Gazete çıkınca bir müsabaka açacağım. Güzellik müsabakası ve sen...

Sözümü bitirmeden fırladı;

– Aman, tangoyu kaçırmayayım! dedi.

Arkadaşım adamakıllı dansörmüş de. Bravo! Oyun sonunda ikisi birden yanıma geldiler. Ve erkek;

– Yahu, dedi. Sen ne adamsın be! Niçin bir gazete çıkarmazsın? Senden ehliyetlisi var mı, ne güne duruyorsun?

– Aman! dedim.

– Amanı zamanı yok, derhal. Al sana 2000 lira... Kâra ortağız.

Benim gazeteyi çıkardığımın dördüncü ayında, şıp dedi vilayetlik emri düştü. Kerameti bana hamlettiler. Arkadaşım bizzat geldi. Teşekkür etti. Ve bâdema kâra ortak olmadığımızı, bütün paranın bana ait olduğunu söyledi. Ben de teşekkür ettim, ayrıldık.

Bu ayrılış o ayrılış oldu. Rakipler ortaya çıktı, resimli gazeteler arttı. Cinayetler, çapkınlıklar, hovardalıklar, evli kadınları ayartmalar çoğaldı. Ortalığı garip insanlar istila etti. Ben, arkadaşımın bu çehrelerini görünce, arkamı döndüm. Ondan uzaklaştım. Başka diyarda paralarımı yedim. Bir gün, yine meteliksiz yine onun kucağına düşünce, birdenbire tanıyamadı.

– Otur bakalım, dedi, kimsiniz?

İsmimi, cismimi, nerede oturduğumu, nerede okuduğumu sordu. Nihayet sonunda;

– Ha, sen misin? dedi. Kahve mi istersin, çay mı? Cıgara içiyor musun? Havalarla nasılsın? Kör kadı öldü, işittin mi?

Acele, mektup yazar gibi, baştan savma konuşuyor. Sonunda da mektup bitirir gibi, "Ellerini sıkarım" diyeceğine hakikaten elimi sıktı ve ayrıldık. "Eski dost, düşman olmaz derler" doğrudur.

Ertesi gün bana, "...Kütüphanesi" müdürlüğünü vermez mi?

"...Kütüphanesi" müdürü oldum, sakalı uzattım.

Bir gün sokakları dolaştım. Arkadaşım ne büyümüş, ne koca göbekli muhteşem bir mahluk olmuştu. Hâlâ sakalı, bıyığı ağarmamıştı. Galiba boya sürüyordu.

Bilmem ne kütüphanesi müdürü...

Kütüphane şehrin bir kenarındaydı. İki tanecik memurum, bir de daktilom vardı. Çıtır çıtır yazılar yazan bir kızcağız. İlk zamanlar beyefendi, diyordu. Sakalı uzatınca, müdür bey demeye başladı. Ben bu tahavvülün farkına varınca bir gün bıyıkla karışık sakalı yaktım. Tıraş olmak mecburiyeti hasıl oldu. Ondan sonra da daktilo hanım bana ne beyefendi, ne müdür bey, dedi. Senliben-li;

– Çok oluyorsun artık sen de, diyordu. Hatta tehditlere kalkıyordu.

Arkadaşım kütüphaneyi ziyaret eden bir tek insandı. Bir köşede oturur, okurdu. Meğer işin içinde iş varmış. Nihayet daktilo, vilayet konağı daktilolar şefi oldu. Doğrusu ben sevindim, bana bir tane başka gönderirler diye. Fakat ertesi gün arkadaşım şu kâğıdı gönderdi:

"...Kütüphanesi müdürü... Beyefendiye. Kütüphanenizi mütemadi teftişlerimde, ferd-i vâhide tesadüf etmek nasip olmadı. Bu hal karşısında memleketin iktisadi buhranını nazarı itibara alarak bayan... ile iki memur bayın kadro harici çıkarıldıkları ve kütüphane memurluğunun zatıâlilerinde aynı maaşla ipka edildiği iş'ar olunur efendim."

Bense ertesi gün, –eski arkadaşlığa güvenerek– şu mealde bir cevap gönderdimse de, iki aydır hiçbir cevap alamadım.

"Kütüphanemizi mütemadi teftişlerinizde, ferd-i vâhide tesadüf etmeyişiniz hususundaki noktai nazarınız âcizlerince de musip görülmüş ve bu suretle zevaitten olan iki memur beyin kadro harici edilmeleri fehmedilmişse de eski maruf ve kıymetli kitapların yeni harflere tahvilinde büyük hizmetleri sebkat etmekte olan ... hanımın açığa çıkarılmalarındaki sebep anlaşılamamış olmakla, bu bapta beni tenvir buyurmanız rica ve istirham olunur efendim."

Şimdi akşam ışıklarına oturuyor, camdan cama sızan kızıl akislere karşı bir on bir buçukluk yakıp acı acı bir yazı makinesinin çıtırtısını anıyorum...

1936

Kaşıkadası'ndan Mektuplar:

I

Balzac'ın "Causine Bette", "César Birotteau" ve "La Femme de Trente Ans" ismindeki kitaplarını okuduktan sonra, onun hayatını tasvir eden bir kitap elime geçti.

Bilenler bilir elbet; ismi "Honoré de Balzac'ın müfrit hayatı"dır. Yahut ben bu, "La Prodigieuse vie de Honoré de Balzac" serlevhasını bu şekilde tercüme ediyorum. Belki yanlış, fakat böyle bir tercüme ediş daha çok hoşuma gidiyor...

Balzac'ın hayatından en adi, en günlük taraflarını ele alırsak, gördüğümüz şeyler, daha doğrusu, anladığımız şeyler: Sanatkârı arkasından takip eden, onu yazısını yazmaktan meneden bir şey vardır. Bu nedir, bilmiyoruz? Sanki insanların sırrını fâş ettirmemek isteyen bir gizli kuvvet, sanatkârı mütemadiyen kovalamaktadır. Eğer bu gizli kuvvete karşı koyarsanız –Balzac'ta olduğu gibi– ya erken ölürsünüz, yahut da Stendhal'de olduğu gibi, anlaşılamadan nalları dikersiniz.

Bence bu gizli kuvvet yoktur. Bu gizli kuvvet şu hasut, korkunç, zayıf karakterli, gece rüyalarında bile, gündüz hülyalarında bile sanatkârı kıskanan muvaffak olamamış sanatkârdır. Muvaffak olamamış sanatkâr da muhakkak kendi dünyasında müthiş bir adamdır. Onda kinler, arzular, hatta muvaffak olmuş sanatkârdan daha çok tekâmül

etmiştir. İkisi arasında yalnız insanlara sundukları şeylerin farkı vardır. Ondan öte ben, kendi nefsime bir raté tipini asıl sanatkâra arkadaş olarak şu dünyada vakit geçirmek için tercih ederim. Bu muvaffak olamamış sanatkârın iki türlü tezahürü vardır. Biri, alelade kötü şair, kötü hikâyeci, kötü romancı şeklinde tezahür eder ki, hiçbir ehemmiyeti yoktur. Bunlar asıl sanatkârdan daha sevimlidirler. Fakat bir de münekkit denilen fena, adi, rezil bir şey vardır ki, buna dayanabilmek için insanın Balzac ayarında olması lazım gelir. Yahut da Balzac gibi yahut Balzac'ın asrında olduğu gibi, insanı birtakım kadınların anlayabilmesi, hiç olmazsa züppelikle anlar gözükmesi lazımdır. Sabahlara kadar koyu, zehirli kahveler içerek bir asrın, bir memleketin, birtakım insanların hikâyesini yazabilmek için ya Balzac'ın hayatında olduğu gibi kadınlar, yahut da bunların bulunmadığı takdirde birtakım başka yokluklar da lazımdır.

Onlar da, kötü sanatkâr ve münekkit denilen canavar...

Bunlarsız sanatkârın hayatı ne güzeldir.

Hele ikide bir, Louis Philippe asrının bahaneler bularak münekkitten başka türlü tenkit ettiği Balzac'ın hayatı arasıra tuhaf bahanelerle bir memlekette sanatkârı kovalamasa...

Ya o Balzac zamanının korkunç kitapçıları!.. Bunları bugün Ankara caddesi yokuşunda nezih, soğuk, sevimli, adi, garip, latif, çirkin, güzel... bin türlü sıfatlarla önümüzde görmesek.

Türkiye'nin Balzac'ı daha korkunç, daha acı, daha bedbaht olmaya mahkûmdur. Fakat... Fakat o Balzac'ın bugün bunlara tahammül edebilmesi gerektir. İnsan, ancak o zaman Balzac olur. İçin-

de bunları hissetmeyen romancı veya hikâyeci, bu mesleğe girmesin! Yoksa –bizim gibi– küçük, zayıf, Ankara yokuşunun kitapçılarının sıfatları gibi sıfatlarla, hatta kitapçılar kadar yaşamadan ölürler.

"Balzac'ın müfrit hayatı!" Sen bana neler öğrettin?

1942

İKİ KİŞİ ARASINDA

II

– Birbirimizi tanıyıp da ne olacak?

– Aramızdaki ihtilaf kalkacak desem kalkmayacak. Fakat herkes saadetini bulacak. Burada ekmeğini bulduğu gibi demek isterdim.

Evvelsi akşam vapurda giderken bir büyük şehirden bir büyük şehre gelen aç bir kadının bayıldığını gördüm. Yanakları çökmüş, yüzü tatlı bir çocuk yüzü halini almıştı. Dudaklarını yalıyor, âdeta bir küçük köpek gibi sesler çıkarıyor... ve maviş maviş bakıyordu. Fakat kadıncağız ne lakırdı söylüyor, ne ayağa kalkabiliyordu. Bu biçim bir bayılma hadisesi ilk defa gördüm. Kamarotlar, çırmacı ve bir biletçi koşup kendi kamaralarına götürdüler. Aç olduğu anlaşıldı. Kimse ona çorba verdi mi, bilmiyorum. Belki o biletleri zımbalayan delikanlı karnesini ona vermiş, bir de çay içirmiştir. Çünkü o, ben sevdiğimle otururken "Ooo! Yine buluşmuşsunuz; ne birbirinizden ayrılmazsınız! Kıskanıyorum sizi" der, güler ve bizi beraber görünce sevinir.

Aç ve tok, her şeydedir. Hem maddemizde, hem ruhumuzda! İkisinin de ekmeğe ihtiyacı vardır.

Vapur halkının bir kısmı peynirin fiyatını, bir

kısmı zeytinyağının, bir kısmı şununkini bununkini fırlatanlarla doluydu. Evlerinde güzel çocukları vardı. O aç kadını anlayamadılar. Ürkek ürkek bakıp gazetelere koştular. Neler düşündüler dersin?

– Mevzuumuzla münasebeti kalmadı.

– Kalmasın! Mevzudan mevzua atlarız. Fakat ben münasebet bulacağım. İpin ucunu kaçırdım ama, yine bulmaya çalışacağım. Sen tok ve fiyat artıran (lateşbin ve latemsil) insanlardansın, ben de orada maviş gözlerimle baygın bakan kadınım. Belki o kadının öteki hisleri öldürülmüş, yalnız karnını doyurmak fiili kalmıştır. Fakat benim karnım tok. Aç olan içim... Sana bir başka hikâye anlatayım.

Eskiden, gençliğimde bir cuma günü Kâğıthane'ye inmiş, orada bir güzel yakalamış, tepelere çıkmıştım. Yine bir tepe ile başka bir tepenin birleştiği bir küçük ve iki insan alabilecek düzlükte yatmıştık. Biraz sonra üstümüzdeki tepede evvela birtakım koyun sesleri duyduk. Aldırış etmedik, sonra kocaman sopalı bir çoban peyda oldu. Üstümüzde, şöyle on metre üstümüzde olduğu için Kitab-ı Mukaddes çobanlarına benziyordu. Bizi görünce üzerimize doğru geldi. Kaçamadık. Yanımızda durdu. Kafalarımızdan tuttu. Ben, onun göründüğü sırada sevgilimin yanağını öpüyordum. Başlarımızı birbirine dokundurdu.

– Öyle değil, öyle değil, dedi. Dudaklarınızı birleştirin!

Ne korkusuz öpüşmüştük. Maviliğin içindeki bulutları dağ sürüsüne katıp giden çoban arkasına bakmıyor, fakat kıs kıs gülüyordu, zannetmiştik; sevinmiştik. Bize, aşağıdan kavgaların ve eğlence-

lerin yığıldığı Kâğıthane'den binlerce insan sesi hep öpüşüyorlarmış gibi gelmişti. Ondan sonra o çobanı her yerde aradım. Hakikaten Arkadya'dan gelmiş olacak ki, bir daha ona insanlar içinde rastlamadım.

1942

SEVGİLİYE MEKTUP

Seninle dünya ahvalinden konuşuyorduk. Bu vaziyet karşısında sana hislerimden bahsetmemi istemiyordum. Bana kalırsa hiç de ayıp bir şey yapmıyorum. İnsanlar birbirlerine nasıl felaket günlerinde daha çok sokulurlarsa, ben de aynı şeyi yapmıyor muyum?

İstiklal Harbi'nde kasabamızı kâh Yunanlılar, kâh Abazalar işgal ederdi. Biz konu - komşu bir araya toplanır, ışıkları söndürür, birbirimize güvenir otururduk. Bir müthiş fırtınalı gece hatırlıyorum: Evimiz kendi evimizdi. O gece şimşekler birbirini müthiş gürültülerle kovalıyordu. Bahçedeki ağaçlar eski bir ahret lisanıyla konuşuyordu. Uzaktan denizin kayalara tosladığını, kayaların denize ve denizin kayalara homurdandığını duyuyorduk. Bütün ev halkı bir sofraya toplanmıştık. Şimşeklerin mavi ışığında birbirimizin yüzünü görebiliyorduk. Evimiz bir ormanın içinde ve köyden uzaktaydı. Yakınlara şimşekler de düşüyordu. Korkudan ziyade bir beraber bulunmak hissiyle, hatta gece yarısından sonra hiç böyle birleşmemiş olmaktan doğmuş bir hazla, şimşeklerin soğuk aydınlığında mavi, çok yakın beyaz sevgili çehreleri görüyordum: Anam, babam, kız kardeşim, teyzemin büyük kızı... Kimbilir belki yakın komşularımız olsaydı, onları da çağırırdık.

Seni yalnız böyle şimşekli havalar için istediğim aklına gelmesin. Seni şimşeksiz havalarda bir sandala atıp öğle uykusuna yatmış bir evin, beyaz kireç badanalı sahil kasabasında sandalımızı, bahçelerin, hamakların, uyumuş insanların, sahile eğilmiş çamların gölgesi vura vura, sandal denizin dibinden bir karış yukarda, sahile sürünürcesine kıyıdan götürmek, suda küçük balıkların kaçıştığını, çakıl taşlarının şekillerini kaybedip bulduğunu; yeşil, sarı, kumral, hatta beyaz yosunların oynaştıklarını göstererek dolaştırmak ve o anda çıkan küçük bir hava ile kokun burnuma değdiği zaman sevinmek ve sana o zaman aşktan güzelleşen ve iyileşen dertsiz, hastalıksız yüzümü göstermek, seni ne kadar sevdiğimi yalnız gözlerimle anlatmak, yalnız yüzümün ortasına düşmüş ince bir saadet çizgisi ile her şeyi ifade etmek isterdim.

Fakat bu kadar bulutsuz, bu kadar rüzgârsız, bu kadar şimşeksiz dünyada yaşayamayacağız. Böyle anlarda ta çocukluğumdan beri kahraman kesildim. Sen bana sokul, yaslan. Ben çaresiz, şimşeklerin ışığında senin bakır çalığı gözlerini göreyim ve kaybedeyim. İnsanların birbirini yediği şu büyük kavga dünyasında iki insanın değil, binlerce insanın, dinden, ideolojiden, her şeyden uzak, fakat her şeye rağmen seviştiğini görmeseler bile bilsinler. Büyük laflar söylemeden, "Hakikat budur!" bile demeden, insan olduğumuzdan beri olagelen, bir başkasında kendimizi duyabildiğimiz, hatalarımızı ve meziyetlerimizi anlayabildiğimiz şeyi yapalım: Sevişelim.

Belki her şey hakikattir. Belki her kavgada bir hak, bir haklı ve bir haksız vardır. Fakat aşkta ne hak, ne haklı, ne haksız, hatta ne de bir haki-

kat vardır. Onda yalnız bütün bunların yokluğundan varolan bir şey, güzellik vardır.

Hiçbir şeye inanmıyorum, sevgilim. Yalnız senin ve güzelliğin –senin güzelliğin değil, o tamamen ayrı bir şey– büyük harflerle bir *güzellik* varolduğuna inanmıyorum. Buna da inanmamak denmez, çünkü bütün gazeteler, bütün mecmualar, çünkü bütün dünya bize bıyık altından gülümsüyor. Bize "inanmayanlar!" diyorlar.

Harbi yapan onlar, onu bitirecek de biziz desem, pek büyük muharrir edası takınacağımı hesaplamıyor değilim. Fakat mademki sen, dünya ile şu veya bu türlü benden bir alâka bekliyorsun. Ben de kendimi haklı çıkarmak için bugünkü büyük mütefekkirler gibi laf söylemekten kendimi menedemezsem affet, kusura bakma, tekrar edeyim:

Harbi yapan onlarsa, onu bitirecek biziz. Bütün kış buluşamayacağımıza sen memnunsan mesele yok! Yazın ben seni yine bulurum. Belki harp de bitmiş olur. O sana vaadettiğim gezintiyi yaparız. Bizim adanın kenarında beyaz evler filan yok ama, o kadar vahşi kayalıklar, o kayalıklara asılmış çam ağaçları ve kaya, kuş, tepe, çiçek gölgeleri var ki... Sesim güzel olmadığı için sandalımıza bir de gramofon koymayı düşünüyorum.

Merak etme. Gramofon plağı tek insan sesli olmayacak; bir koro, şöyle bir kalabalık ve bilhassa çocuk sesli kadınların ve kadın sesli çocukların beraberce okudukları bir saadet şarkısı...

Sen de sevmezsin tek insan sesini değil mi? Aman ne pis şeydir o! O kendini ne beğenmişliktir. Ne bet şeydir; tek insanın bir gramofon plağında haykırması!..

1942

TÜRKÇEYE TERCÜME EDİLEMEYEN KİTAP

Birisi frak yaptırıyordu. Halis ketenden bir beyaz papyon kravat almış, onu düşünüyordu. Fakat bu düşüncenin yanı başında bulanık bir fon halinde, terbiye sistemlerinin çatıları, parmaklıkları –seyyar fotoğrafçıların bayram yerlerinde çıkarttıkları fotoğrafların fonu gibi– muşamba üstüne resmedilmiş bir bahçe, bir uzak köşk, bir şehrin yangın kulesi, bir vapurun küpeştesi, bir tayyare vuzuhsuzluğuyla duruyordu. Bu, çok eski manada güzel bir burjuva çocuğuydu. Şişmandı, yanakları tombul ve kırmızıydı. İlim ve terbiye, sistem ve edebiyat kafasında resimler çiziyor; mütemadi bir natürmort sergisi içinde düşünüyordu. Niçin bir çocuk gibi gülüyor, niçin dişlerinin kenarında ve pembe ağzının içinde tükürükten şeffaf balonlar, pedagojisini bu kadar açıkça ifşa ediyordu?

Bir masanın başındaydılar. Üçü de orada... Bütün isteklerin sustuğu yerde... İsveçli kızların, doymayan Alman kadınlarının, havai, tatlı Fransız çocuklarının içinde tahsil etmişlerdi. Ve bu pastaneyi belki de hatıralarını tazelediği için tercih ediyorlardı.

Ortada oturan esmer bir adamdı. Namazını kılıp aptesini tazeledikten sonra, dinsizlik hakkın-

da bir konferans vermeye hazırlanıyor gibi bir hali vardı. Sözlerini tartarak söylüyordu. Mütemadiyen yazmak, konuştuklarını ve bu saniyede düşündüklerini kaydetmek, vermek istediği eseri bir saniyede verebilmek, her şeyi evvelden birer birer hazırlamak ve birdenbire vermek istiyordu. Zannederim dimağında muhavereler vardı. Muhakkak kafasında bir kitap yazılıyordu.

Üçüncü şahıs hakkında hiçbir fikrim yoktu. Konuşmuyordu. Arkadaşlarından bambaşka düşünüyordu. Kalıpsız ve taşkın bir sanat istiyordu. Belki sanat için kendi damarlarını kesecek. Birdenbire o kadar enerjisiz bir hali vardı ki, sanki tam ölüm anında "Yaşamak!" diye bağırıp yatağından kalkacak ve senelerce gene bir ölü gibi yaşayacak sanılıyordu. Fakat bana ilk anda yaptığı tesir çok başkaydı.

"Üçüncü cemrenin toprağa düştüğünü biliyor musunuz?" diye birdenbire soruverecek. Ve saf bir kadın haliyle;

"Artık havalar yavaş yavaş ısınır. Günler yavaş yavaş uzar, merak etmeyin yaz geldi," diyecekti.

Önlerinde bütün bir ömür ve kâinat vardı. Bütün kitapları anlıyorlardı. En tatlı ilimlerle uğraşıyorlardı. Manevi bir iklime çekilmişlerdi. "Madde ve maddecilik bir manasız felsefedir" demiyorlardı. Bir küçük tercümeyi üç imza ile çıkarıp yetmiş beşer lira pay etmek için konuşuyorlardı. Üçüncü şahıs bu paya iştirak etmedi. Çünkü kanaatkârdı. Daha ziyade kendi sahası dahilinde sakin çalışmayı tercih ediyordu, bir kütüphane ve bir şöhretten başka hiçbir arzusu olmayan insanlara benzeyen bu üç insanın yanındaki mahluk

âdeta bir çocuktu. Ne söyleseler tasdik etmek, ne söyleseler gülmekten başka hiçbir şey düşünmüyordu. Bu çocuk, tercüme edecekleri kitabın ismini bilmiyordu. Neden bahsettiğini bir kelime ile söylese anlaşılmayacak. Fakat mesele anlaşılıp anlaşılmamasında değildir. O halde bahsettikleri ve tercüme edecekleri eser neydi? Bu suale şöyle cevap verilebilir: "İşin içinde 500 lira vardı."

Bu isim tercüme edecekleri kitabın adı da olabilir. Pastaneye kaşları yukarda, suratı bir gayri tabii zevkle boyalı, süslü, ilk beşeri ve tabii manaları uçmakla beraber, yerine zekâ, moda ve kadınlık çok şeyler bırakmış –insanın tabii arzularını değil, anormal hislerini ayaklandıran– genç bir kadın girdi. Güzeldi. Güzelliğin ne olduğunu bilmeyenler için harikuladeydi. İnsan bu kızın yılan vücudunu bir saniyede yere yıkmak için ayaklanmak ve birdenbire bir denize girmek için soyunmak ister. Ve sonra o denize, o deniz içinin ihtirassız sakin maviliğine karışmış ve suyun üstüne, sapık hislerden uzaklaşmış gibi çıkar. Ve "Disiplin" kitabı bu kız için tercüme edilebilir. O zaman elimizde kılıç, bir sur üstünde düşman gemilerine karşı birer Donkişot kesilebilirdik. Dördümüz de tercüme edilecek kitabın parasına bakan, pastanenin ve modernizmin güzel kızına döndük.

Şişman, genç pedagoji âlimi, esmer entelektüele döndü.

– Ver kitabı, dedi. Ben tercüme edeyim.

Aptes aldıktan sonra dinsizlik hakkında konferans verecek esmer eseyist:

– Nasıl veririm, kitap ve fikir benim. Sen tercüme et. Fakat paranın yarısı benim olsun ve istersen arkadaş sana yardım etsin.

– Sizin olsun, dedi, istemem.

Öteki çocuk tabiatlı, her söze gülen ve konuşmayan adam içinden;

"Hakikaten bu kız, parasız yakalanmaz!" diye düşündü. Halbuki bu modern, züppe, latif kız bir küçük kaya balığı gibi bekliyordu. 20 paralık bir olta ile yakalanacak birisiydi. Ve nitekim onu, herkes ucuna acayip hayvanlar, oyuncaklar takılmış oltalarla besbedava yakalıyorlardı.

Biraz gayretle bu dört kişiden üçü, bu kaşları yolunduktan sonra istediği şekilde düzeltilmiş küçük kızı yakaladılar. Ve bu yüzden "Disiplin" ismindeki kitap, Türkçeye tercüme edilemedi. Tercüme edilemediği de gayet iyi oldu.

1936

AYAĞIMA DOLAŞAN RÖPORTAJ

Bizim sekreterle matbaadan çıkmış, yokuşu iniyorduk. *Yedigün*'ün sekreteri çekik gözlü, orta boylu, ihtiyarlığında tin tin olacak, kendisine yavaş yavaş alışılan, alışılınca da ondan vazgeçilemeyen bir arkadaştır. Düşünmeyi sever. Kendi düşünceleri başkasınınkilerle aynı bile olsa aykırıymış gibi gözükerek başkasının düşüncelerini öğrenmeyi sevdiğini sanıyorum.

Sekreterle dünyadan, geçimden, insandan söz açmıştık. Başka şeyler düşünülmeyen günlerde yaşıyoruz. Aşktan söz açsak hemen ayıp oluyor. Çiçeklerden söz açılsa olmuyor, tutmuyor.

Sekreter şöyle diyordu:

– Allah herkesin rızkını verir, dostum. Yoksa sokakta açtan geçilmez.

Ben;

– Bu işe Allah karışmaz, diyor, devam etmeye çalışırken:

– Evvela inanır mısın, inanmaz mısın?

Bu suale hemen derhal cevap verebilecek kadar o gün kuvvetli değildim sanırım.

– ...O başka mesele! Yalnız şunu söyleyebilirim ki, Allah her sabah kalkıp, şu Hasan'a, şu Ahmet'e, şu Hıristo'ya, şu Moiz'e, şu Kirkor'a diye pey etmiyor herhalde.

– Ya ne yapıyor?

– Onun ne yaptığını bilmem. Ama insanlar sabahleyin kalkıyorlar... Hatta kilerini doldurmuş olanlar bile kalkıyorlar, o gün ne yapacaklarını, çarkı nasıl döndürebileceklerini düşünüyorlar. Kimi koşup terliyor, kimi kafasını, kimi adalelerini, kimi bacaklarını, kimi sırtını, omuzunu ortaya koyuyor...

– Ama Allah da rızkını veriyor.

– Rızkı Allah göndermiyor. İnsanlar onu terle, yorgunlukla, didinme ile hak ediyorlar.

– Elbette elleri böğründe otururken de gönderecek değil ya!

– Peki, karaborsacılara nasıl gönderiyor dersin?

– Kamyonla!.. diyor, gülüşüyoruz.

Babıâli yokuşundan inilmiş, Allahın insanoğluna gökten zembille hediyeler göndereceği ikimiz tarafından da pek kabul edilmeden Yeni Postane'nin kapısına varılmıştır.

Sekreter etrafı gösterdi:

– Hepsi koşuyorlar, görüyor musun şu insanları? Ekmek parasına. Bu kargaşalık, bu kovalamaca hep –koltuğunun altına üç çeyreklik bir ekmek sıkıştırılmış bir hamalın ekmeğini göstererek–; onun için.

Beyaz ceketli bir lokanta garsonu elinde bir tepsi, hızlı hızlı bir yazıhaneye yemek götürüyor. Arkadan kolları sıvalı ceketsiz bir delikanlı âdeta koşarcasına elinde bir kâğıdı sallayarak yürüyor, daha arkadan da elinde bir ekmeğin dörtte üçü, ayakları çıplak bir hamal, öteki elinde ipi sallayarak gidiyordu. Birdenbire, –öyle sanıyorum ki, o gömleği sıvalı, ceketsiz, bir tüccar kâtibi olduğu her şeyinden belli genç, belli belirsiz lokanta gar-

sonuna çarptı– garsonun elindeki tepsi yere yuvarlandı. Tabaklar kırıldı. Asfaltın üzerine bir beyinle, yeşil salatalar, üç biber dolması seriliverdi.

Lokanta garsonu tepsiyi yerden kaldırdı. Etrafına çabucak toplanmış olanların yüzüne bakmadan elleri böğründe, tepsi kalçasında, gözü dolmalarda durakladı.

Garson bir müddet öylece durdu. İçinden geçenleri kestirmek zor bir şey değildi. Hepimizin aklından garsonun onları tekrar tepsisine alacağı düşüncesi geçiyordu. Onun da aklına ilk gelen bu oldu. Dolmalara baktı. Tozlanmış beyine döndü. Ona, "Ah sen, ah sen! Bütün kabahat sende!" der gibi baktı. Kıpkırmızıydı. Şaşkındı. Bir yandan ustasını düşünüyordu. Dokunsan ağlayacak gibi bir yüz bağladı. Sonra içinden geçen bir söze, bir karara uydu. "Ne yapalım? Kaza usta!" der gibiydi. Kırık tabaklardan bir kısmını bir şey yapmış olmak için topladı. Dolmalara bir daha göz attı. Beyine bu sefer hiç bakmadı. Yürüdü gitti.

Şimdi dolmalarla beyinin başında düşünen iki çocuk, üstü başı tertemiz bir efendi, bir ihtiyar hanım vardı. Biz de karşı kaldırımda duruyorduk. Hepimiz yere düşenlere bakıyorduk. Garsona adamakıllı bakmamıştık bile. Bugün bile iyice yüzünü hatırlamıyorum. Kaç yaşında gözüken bir adamdı? Nasıl bir adamdı? Uzun muydu, kısa mı? Zayıf mı, şişman mı? Hepimiz dolmalarla beyine, onun yanına düşmüş ince ince kıyılmış filiz salataya bakıyorduk. Sanki dolmalara kabahat işlemiş çocuklar gibi, "Ayıp değil mi, piç kuruları?" der gibi bakıyorduk. "Bu yaptığınız yakışır mı size?"

İşte tam bu sırada, garsondan on, on beş adım geride yürüyen koltuğunun altına üç yüz dir-

hem ekmeğini sıkıştırmış hamal da dolmalara yaklaşmıştı. –Belki olanı anlatırken aynı sürati veremiyorum– Bütün bu hadise hemen bir yirmi saniye içinde olup bitmişti. Hamal yürüyüşünü hiç bozmadan, acele etmeden, sallana sallana geldi. Yerdekilere bizim gibi, onlarla konuşur gibi bakmadı. Hemen eğildi. Garsonun yarısını topladığı tabak kırıntılarından en büyüğünü seçti. Yeniden kaldırdı. İçine beyini koydu, sonra biraz ilerdeki salataya uzun, kuru, kemikli sert bir bilek uzandı. Yeşil salataları da beyinin üstüne koydu. Bizim uzaktan epeyce seçemediğimiz bir ufak sarı şeyi eline alıp baktı. Bu bir limon parçasıydı. Sonra ayağa kalktı. İpini beline soktu. Tekrar eğildi. Yere koyduğu ekmeğini öptü. Tabak tutan elini koltuk altına yerleştirdi. Boş kalan eliyle dolmaları kavradı. İhtiyar hanıma;

– Günah teyze, yazık! Bir kursağa girsin hiç olmazsa... dedi.

Yürüdü gitti.

Sekreter bana ben sekretere baktım. O;

– Gördün mü? dedi. Nasıl gönderirmiş Allah herkesin rızkını?

Bunun bir tesadüften başka bir şey olmadığını bilmiyor değildik. Hakikaten garip bir tesadüftü. Ama bizim biraz evvelki düşüncelerimizin üstüne düşmüş bir tesadüftü. Dünya boyuna dönüyordu. Yine de insanlar rızklarını çıkarabilmek için yırtınıyorlar, çırpınıyorlardı. Yine de günden güne, daha çok çalışmaları, daha çok didinmeleri lazım geliyordu. Yukarıdan bunu tanzim eden hiçbir kuvvet yoktu. Ancak insanlar birbirlerinin hakkını yemekle bu işe çare bulabilirlerdi. Bütün dünyada mesele gelip buraya dayanmıştı.

Bütün dünyada insanlar bu işi düşünüyorlardı. Harpler bunun için oluyordu. Ancak insanların birbirlerini düşünmesi, haksızlık etmemesi, birbirini sevmesi her insanoğlunun kendisi gibi bir varlık olduğunu anlaması şartıyla bu ekmek ve katık işi halledilebilecekti. Her gün tabaklar kırılmaz, dolmalar yere düşmezdi.

Ama... Gökyüzünden inmiş bu güzel tesadüfün, sakalları uzamış bir ip hamalının yüzüne serptiği tatlı gülümsemeye de can dayanmıyordu. Ama işin bir de öteki tarafı vardı. Belki lokantacı, garsonu kovmuştu. Belki de haftalık kazancından bir kısmını kesecekti.

Sekreter de benimle beraber böyle düşünüyordu, ama yine de beni kızdırmaya çalışıyordu:

– Allah sabahleyin kalktı. Hamal Hasan'ın, yahut Hüseyin'in beyin salatasıyla biber dolmasını "Nefaset Lokantası" aşçısı Bolulu Mehmet Efendi'ye hazırlattı!.. diyordu.

Sonra bana baktı. Ben anladım.

– Öyle, dedim. Sait kuluna da bir beyin salatası ile iki biber dolmasına bunu oturup yazmak düştü.

1947

DİŞ VE DİŞ AĞRISI NEDİR BİLMEYEN ADAM

Akşamları üç-dört bardak bira içmek âdetinde iseniz, dubleleri aynı yerde içmeyip ayakta bira içilen yerleri dolaşmayı severseniz, muhakkak rastlamışsınızdır. Siyah bıyıkları, tertemiz gözleri, uzunca bir çenesi vardır. Çabuk çabuk konuşur, ama bazı harfleri heceleyemez. Üç biradan fazla içmişse, çok dikkatli dinlemek şartıyla, size kendisini tanıtabilirim. Dünyanın en tatlı, en iyi adamıdır. Ona, şeker gibi adam diyebiliriz.

Anadolu Pasajı'nın nihayetinde, küçücük bir kahve. Kahvecinin eli ile çektiği mis gibi kahvesinden içmek için gelen üç-beş tiryaki... Duvarlarda av, sonbahar, kış, şato levhaları. Köşedeki masaların biri üzerinde bir daktilo makinesi göreceksiniz. Akşamın üç-dört birasını, çoluk çocuğunun nafakasını bir küçük yazı makinesi ile namusluca kazanan adam ordadır. İranlı kahveci:

– Succuh yer, fındıh yer, cevviz yer, salatalıh yer...

Doğuştan gözleri görmeyenler olur. Doğuştan sağır ve dilsizler olur. Doğuştan ayaksızlar, kulaksızlar da belki görülmüştür. Doğuştan dişsiz adam olur mu? Olmaz olur mu? "Hepimiz dişsiz doğduk. Dişlerimiz sonradan çıkmıştır," diyeceksiniz. "Öyle ise, doğduğu gibi dişsiz kalan adam bu-

lunur mu?" diye sorsam, "Olur mu öyle adam da?" dersiniz. İşte size böyle bir adam: Bay Ferit Yazgan.

Kendisi, "Doğuştan dişsizim" diyor. Doğru değil bu. "Doğduğum gibi dişsizim" demesi lazım. Ayaklarımız için, bir cihetten doğru, bir cihetten yanlış, sonradan çıkmadır deriz. Asıl dişlerimiz sonradan çıkmadır.

Doğduğumuz gün seyrek de olsa, yumuşacık saçlarımız vardır. Ama ağzımız kuş ağzı, canavar olmayan balık ağzı gibidir. Dostum Bay Ferit Yazgan dudaklarını aralayıp da ağzını gösterdiği zaman, insan şaşıp kalıyor. Onun uzunca çenesiyle, bir tek kılı ağarmamış kara bıyıklarının arasında insan inci gibi pırıl pırıl, hafifçe sarıya bakan sağlam, kuvvetli dişler beklerken, kıpkırmızı bir çukur, diş yerine de sanki naylondan yapılmış ince bir kırmızı çizgi görüyor.

Doğuştan kör olmak büyük bir tabiat haksızlığı, bir felakettir. Sonradan kör olmaktan daha acı değil ama. Anadan doğma körün dünyaya kendine göre bir şekil vermesi, hatta bir dünya görüşüne, bizim kavrayamayacağımız bir dünya görüşüne sahip bulunması mümkün. Kimbilir güzellik dediğimiz garip, müdafaası müşkül, çoğu zaman haksız şey, belki sesimizde, belki kokumuzda, belki ellerimizin sıcaklığında ve titreyişindedir. Herhalde anadan doğma bir kör kızın seçeceği erkek mühim bir adamdır. Gözlü kadınların anlayamayacağı bir güzelliğe, bir erkekliğe sahiptir.

Doğuştan sağır ve dilsizlerin talihi, körünkü kadar ters olmasa da, yine bir eksikliktir. Bay Ferit için böyle bir şey düşünmüyorum. Ben bunu bir eksiklik, bir kusur bile saymıyorum. Bir defa

ne o gırgır makineli dişçi odaları, ne yanağımızı keçe gibi yapan morfin, ne de –Allah düşmanıma vermesin inşallah– diş ağrısı!.. Gece yarısı tatlı uykudan azgın bir diş ağrısı ile uyanmayı bir hayal edin hele! Bütün böyle şeyler başkalarının. Ne kerpeten kâbusu, heyulası, devi, karakoncolosu!..

Bay Ferit;

– Böyle doğdum, böyle öleceğim, diyor. Ama her çocuk gibi bol bol çakal eriği yiyememişim. Hıyarı rendeler, fındığı ezermişim. Ne yapalım, taksirat!.. Belki dünya nimetlerinin tadını sizin kadar bilmem ama, hepsinden birer lokma tattım. Tattım ama, sertlerini bir türlü sevemedim. Fındıktan, cevizden hoşlanmam.

– Ne seversin, Ferit Bey?

– Neleri seveceğim birader!.. Tabii yumuşak şeyleri.

Ferit Bey'in lügatinde diş kelimesi yoktur. Ne kimseye diş biler, ne dişe dokunur, ne de dişi geçer. Halim selim adamdır. Fazla alâkadan hoşlanmaz. Adamı severse derdini anlatır, tatlı tatlı konuşur. Ben kendisini pek severim. O da beni sever ki konuşuyor.

– Kırk dokuz yaşına girdim. Şimdiye kadar mide ağrısı çekmemiştim. Yalnız bu sene midemden sıkıntı çekiyorum. İyi hazmedemiyorum herhalde.

– Ne yemeklerini seversiniz. Herhalde lapa gibi, sütlaç gibi olanlarını...

– Onları bile sevmem. Suyu severim, su gibi şeyleri severim. Gülerek ilave ediyor:

– Üzüm suyuna, arpa suyuna, arada olmak şartıyla, imam suyuna yüzüm yoktur. Ne yaparsın, benim dişim de onlara geçiyor.

İranlı kahveci:

– Şakka yapar, inanma! O ne cevvizler kırar. Cevvizi gözzümün önünde ağzında kırdı. İnan olsun gözzümle görmüşem.

Bay Ferit göz kırpıyor.

– İnanma, diyor, Tahran'a üç kilometre mesafede doğmuştur. İnanma!

– Yalan mı söylirem?

– Yerim ama, elimle ezerim de sonra ağzıma atarım.

– Ezmeden atarsın.

– Sen yine öyle bil...

Gülüşüyoruz. Sonra Bay Ferit elimden kalemi kâğıdı alıyor, bir şeyler yazıyor. İşte yazdıkları:

"1315 senesinde, Sultanahmet'te Nakilbent mahallesinde, Güzelçeşme sokağında doğmuşum. Mahalle mektebi, Sultanahmet Rüştiyesi'ni ikmal ettikten sonra, askerliğim geldi. Fakat hep tecil edildim. Evliyim. İki çocuk babasıyım. Biri kız, biri erkek iki evladım var. Çocuklarımın dişleri, Allaha şükür, sapasağlamdır. Ailemde hiç dişsiz insan yok. Gerek Kadırga Dişçi Mektebi'nde, gerekse Gülhane Hastanesi'nde uzun muayenelerden sonra diş sinirlerimin fazla kuvveti yüzünden dişlerimin çıkmadığı neticesine varılmıştır. O zaman talebe bulunan diş tabibi Hüdaverdi, dişlerimi yapmak için elinden geleni yaptı ise de muvaffak olamadı. Ağzımın radyografisini, kalıbını alıp Paris'e gönderdiler. Oradan bana bir takma diş gönderdilerse de, tutmadı. Nihayet çene kemiğimin kemikleri inkişaf edemediği için diş takımı yapılamayacağı anlaşıldı..."

– Bay Ferit, şimdiye kadar bir sıkıntı çektiniz mi?

– Mühim bir sıkıntı değil.

– Diş ağrısını tercih eder miydin?

– Diş ağrısı nedir? Mide ağrısı gibi bir şeyse...

– Çok daha fena.

– Nasıldır?

– Tarif edilemez ki diş ağrısı.

– Mide ağrısı edilir mi?

– Hiç böyle anadan doğma, yanlış ama ne ise, dişsizler görülmüş mü?

– Ben Türkiye'de bir taneyim. Bilmem başka memleketlerde var mı? Ama sanmıyorum! Dünyada dişi çıkmamış tek adamım.

– Ferit Bey, kimbilir belki bu bir tekâmüldür. Belki yarın, bu vahşet zamanımızdan kalma çabuk çürüyen kemikleri hep birden kaybedeceğiz. Bir zaman gelecek, belki bütün çocuklar dişsiz doğacak.

Bay Ferit güldü.

– Teselliye ihtiyacım yok, dedi. Sizin kuyumcu çarşısına dönen dişleriniz başkalarının etini, ekmeğini yemek için bir vesile ise, ben halimden memnunum.

Sahiden de öyle. Bay Ferit mütevazı, alnının teriyle kazanıp yaşamış bir adam. Hepimizden daha az, daha yumuşak şeyler yemiş. Sertten, keskinden nefret etmiş. Evvelce Beyoğlu'nda, Sultanahmet'te bidayet mahkemelerinde zabıt kâtipliği yaparmış. Şimdi tam sekiz senedir daktiloluk yapıyor. Kontratlar dolduruyor, istidalar, mektuplar yazıyor.

– Yalnız, diyor, son zamanlarda iyi gıda alamadığımdan, gözlerim bozulmaya başladı. Ona canım sıkılıyor. Doktorlar vitaminsizlikten diyor-

lar. Bir de şu mide ağrım olmasaydı, dişsizlikten yana bir şikâyetim olmayacaktı.

Kahveye kontratlarını tazelemek üzere kiracılar, ev sahipleri geliyor. O, neşeli bir yüzle kontrat kâğıtlarını daktilonun demiri arasına sıkıştırırken bana;

– Yine buluşalım, diyor, şöyle bir-iki bardak bira içeriz. Hem dişten konuşmamış oluruz. Beni bilmediğim şeyden konuşturma fazla.

Hele iki-üç bardak biradan sonra Ferit Bey ne şen, ne hoştur bilseniz! Öyle kahkahalar atar ki, hayali kuvvetli olan, onun elli yaşında bir teki bile çürümemiş otuz iki dişinin pırıl pırıl ağzında parladığını görür.

1947

GÜZELLER SEÇİLİYOR

Güzellerden hiçbiri daha gelmemişti. İlk gelen Perihan Üçoluk oldu. Güzel bir başlangıç dedim kendi kendime, böyle giderse sahiden güzeller göreceğiz. Sağ yanağının alt kısmına doğru, çenesi üstünde küçücük bir çiçek aşısı yeri gibi geçmiş bir Antep çıbanı hemen bir kaçamak buse güzelliğinde. Üzüm gibi gözlerinde bir cenup rüzgârı fırtınası. Esmer, uzun. Saçları yaz güneşinden nerede ise kumral kesilecek.

Bir güzele ne sorulabilir? Körolası kafa... Öyle zamanlarda durursun ki!.. Aklıma sormak için ancak şu sual geldi. Soramazdım ya;

"Demokrat Parti'den mi, Halk Partisi'nden misiniz?"

"Hangi şairleri beğenirsiniz?" diyebilirdim. Onu da soramadım. Birdenbire mühim bir sual hatırıma gelmiş gibi;

– Kaç kilosunuz, efendim? demez miyim.

Sanki o da suali bekliyormuş;

– Elli bir kilo, efendim, dedi.

– Sormak ayıp olmasın, kaç yaşındasınız?

– Yirmi, efendim.

Bir taraftan kendi kendime, "Sana ne yahu?" derken bir taraftan da:

– Nerede okudunuz?

– Lise mezunuyum.

– Üniversiteye gitmiyor musunuz?

– Hayır, gidemedim. Liseyi bitirir bitirmez film çevirmeye başladım.

– Film de mi çevirdiniz?

– Evet, ama siz benim öteki ismimi bilirsiniz herhalde. Öteki ismim Berrin Aydan'dır. *Gençlik Günahı* filminde oynadım.

– Öyle mi efendim? Pek güzel.

Bu sırada kırmızılar giyinmiş bir güzel, meşhur ses yıldızlarımızdan birinin refakatinde ince uzun boyu ile arzı endam etti. –Şu arzı endam etmek lakırdısını bugün için kullanmama okuyucularımın müsaadesini rica edeceğim–. Bu kırmızılar giyinmiş güllaçlar gibi bembeyaz, hıraman serviler gibi uzun, şafaklar gibi pembe, Çerkez gözdeler gibi terbiyeli, nazik güzele ancak böyle bir yerde, böyle bir bahane ile yanaşılabilir:

– Efendim! Müsabakaya girecek misiniz siz de?

– Evet.

– Af buyurun. İsminizi bağışlar mısınız?

– İnci İzmirli.

Güzelin karşısında kim sersemlemez ki... Aklıma gelen muhteşem suale bakın:

– Boyunuz kaç santim?

Güzeller de sersemliklerin farkına varmamak için bugün mazurlar. Heyecan içindeler çünkü:

– 1,63 efendim.

Sersemliğim devam ediyor:

– Kaç yaşındasınız?

– On dokuz.

– Nerede okudunuz?

Ben bu sualimle "hangi mektepte?.." demek istemiştim. Cevabın karşısında büsbütün afalla-

dım. İnci Hanım'la resmimiz işte bu katmerli sersemliğin enstantanesi.

– Evvelce Maksim'de okuyordum. Şimdi Tepebaşı'nda okuyorum.

Ben Maksim'i Taksim yerine aldım. Başladım Tepebaşı'nda hangi lise vardır? diye düşünmeye. Neden sonra Zehra Bilir'in kendisine yoldaş olmasından anladım ki, İnci Hanım meşhur okuyucularımızdanmış. Kendi halime için için gülerek güzellerin ve jüri azasının arkasından "Ünyon Fransez"in konferans salonuna çıktım.

Jüri azası sandalyelerine kuruldular. Şöyle bir baktım. Hepsi bu sene eczacılığı, dişçiliği, Mülkiye'yi, mühendisliği, hukuku bitirmiş mahdumlarına eş seçmeye gelmiş erkek görücülere benziyorlardı: Hele reisleri Peyami...

– Peyami Bey, ilk güzellik müsabakası kaçta oldu?

– Galiba 1932'de. İyi hatırlamıyorum. Yahut daha evvel, çok daha evvel.

Peyami Safa yirmi senedir demek görücülük eder. Kendi çocuğu daha evlenecek çağda olmadığına göre kimbilir kimleri baş göz etmiştir?

Jürinin hukuku bitirmiş, mahdumu bulunmayan biricik azası İngiliz gabardininden muhteşem bir kostüm giymiş, gümüş saçlı, yağız çehreli, ceketi kolunda, fevkalade şık bir gömlek sırtında –gömleği o kadar güzel ki, insan yanlış zehaba kapılıyor: Vallahi gömleğini güzellere göstermek için ceketini çıkarıp koluna almış bu çapkın, deyiveriyor–, Doğan Nadi:

– Azizim Sait, gönül kimi severse, güzel odur.

Nizamettin Nazif'e;

– Kadının çirkini olur mu üstat? diyorum.

Ondan, "Olmaz" diye bağırmak beklerken;

– Tabii olur, diyor, hem benim gibi ecdadının çoğunun 375 cariyesi, 400 nikâhlı karısı bulunan bir adama böyle sual sorulur mu? Tepedelenliyim ben, Tepedelenli. Ali Paşa'nın, Veli Paşa'nın cariyeleri ile nikâhlıları memleketin en seçilmişlerindendi. Arada Bulgar, Sırp, Gürcü, Çerkez, Latin, Cermen, Ulah, Boşnak, Hırvat, Arnavut güzelleri ecdadımın sarayında gezinirlerdi.

O zaman güzellik müsabakaları esir pazarlarında yapıldığı için Nizam, cetlerinin ruhuna sinmiş gibi şimdi mayolarla önünden geçen güzellere kara kara gözlerini açmış, bıyıklarını çekiştiriyor, elinde bir torba Venedik dükası; sırtında samur kürk, belinde hançer, mayolu güzele;

– Heyecanlı mısınız? diye soruyor.

Güzel:

– Hayır efendim.

Nizam:

– Yalan söyleme, heyecanlısın.

– Vallahi heyecanlı değilim, efendim.

– Nasıl değilsin canım! Kalbin göbeğinde atıyor.

Refik Halit tam bu sırada gözlüklerini taktı. Müthiş sinirliydi. Sandalyesinin arkasına yığılmış, kendi hayranlarının muhaveresinden rahat rahat birinciyi seçememek korkusuyla sandalyesinden arasıra fırlıyordu.

Peyami, çıngırağı çaldı. Şimdi mayolu güzeller geçiyor.

Resmi geçit başladı. Güzellerden kimi tatlı tatlı güldü. Kimi sarardı. Kiminin kalbi göbeğinde attı. İnci İzmirli dudağını ısırdı. Aynur Yücel cid-

diydi. Sevim Cengiz jüriye hiç bakmadı. Maksude Tamsel'in vücudu gün görmemiş gibi beyazdı. Hümaşah Hiçan fütursuzdu. Perihan Üçoluk dantelalı mendilini Madam de Pompadour gibi salladı. Sezer Sezin jüriye pek tatlı tatlı baktı. Bu hanımın mayosu bir parça uzunca idi. Nizamettin Nazif haksızlık olmasın diye mayosunu bir parça yukarıya çektirtti. Remziye Ait boyasız ve esrarengizdi. Sonuna kadar da esrarengiz kaldı. Suzan Sezer kırıttı.

Peyami sual üstüne sual soruyordu: "Dün gece iyi uyudunuz mu? Rüya gördünüz mü? Heyecanlı mısınız?"

Bütün bu suallerden öğrendiğimiz hakikat, güzellerin rüya görmediği hakikati oldu.

Görücüler (yani jüri) bir odaya kapandıktan sonra mayolu güzellerle de bir odaya biz gazeteciler kapandık. Ünyon Fransez salonlarında mayolu kızlarla sımsıkı giyinmiş bizler konuştuk. Resimler çektik. Bir kolumda güzellerin en genci on altı yaşında Fahire Özalp, öteki kolumda Leylâ Levi bir kanapeye de ben yığıldım.

Güzellerle yakından tanışmak ne iyi şey. Şu içerdeki görücüler belki bunların en güzelini bulup çıkaracaklar ama, en şekerini, en tatlısını, en zarifini, en insanı saranını kat'iyen bulamayacaklar. Buna imkân yok.

Bir güzelin kulağına bir gazeteci soruyor. Ben kulak misafiri oluyorum.

– ...?

– Evleneceğim erkek uzun boylu, geniş omuzlu olsun, oldukça zengin olsun. Bana bağlı olsun.

Güzel çirkin aramam
Gönlüme bir eğlence isterim olsun
Olur ise olsun, böylesi olsun.

Kulağına sual sorulan güzelin yanağında bir de beni vardı. Demek ki, ben oradan Şamram Hanım'ı yâdetmişim:

Yanağında bir beni mutlaka olsun
Mutlaka olsun!

Jüri, (yani görücüler) ter içinde, ceketleri kollarında fırladılar.

Evvela Peyami'ye koştum.

– Olmadı. Benim istediğim olmadı, dedi.

Sonra Refik Halit'e. O da:

– Efendim, anlamadım. Bir gürültü, bir kargaşalık, bir münakaşa. Olan oldu: Bizim beğendiğimiz beğenilmedi sizin anlayacağınız.

Nizamettin somurtmuştu.

Dostum ressam Münif Fehim, ne olsa eski dost, hafifçe çıtlattı:

– Senin anlayacağın, tam alaturka bir zevk jüriye hâkimdi. Böyle olunca da...

Birinciliği kazanan güzelin kim olduğunu tahmin edemedim, ama nasıl musikinin alaturkacısı, alafrangacısı varsa, bu işin de alaturkacısı, alafrangacısı varmış. Görücülerin (affedersiniz, jürinin) alaturkacıları ağır basmışlar... Bunun böyle olacağı belliydi manasına, ben de Münif Fehim'e;

– Olacağına bak, üstat! dedim.

Güzeller giyinmişlerdi. Hani bin kat diyemeyeceğim ama birçok güzellerin emprimeli halleri mayolu hallerinden iki defa daha güzeldi.

1947

KRALİÇENİN EVİNDE

Kim kendi kendine, "Güzellik nedir?" diye sorsa, kafasından alacağı bir cevap vardır. Kimi, güzellik gençliktir, der. Bu sözü söyleyenin bir zaman sonra karşısına öyle muhterem, öyle sevimli, öyle konuşkan, öyle zeki ve canayakın bir eski hanımefendi çıkar ki, kafasından bu cevabı alan adama, yine kafası güzellik ihtiyarlıkmış, der gibi olur. Güzellik; boy bos, hem kaş, gözdür derseniz, yine yanılacaksınız.

– Şu Fatma ne güzel kız! O ne boy bos, o ne kaş göz!

Bir düşman hemen;

– Ama soğuktur, dedi miydi, deminki kaş, göz, boy, bosa bir de sıcaklık eklemek lazım geldiğini anlarsınız. Boylu boslu, kaşlı gözlü, kanı sıcak bir dilbere, kaşsız gözsüz, boysuz bossuz, ama civelek mi civelek biri çıkar doğuştan öğrenilmiş bir-iki cilve yapar. Bakarsınız ki, boylu boslunun, kanı sıcağın büyüsü çözülüvermiştir. O zaman "Güzel kim, gönül sevdi" dersiniz.

Yine yanılmışsınızdır. Bir nevi sarhoşluğun kurbanısınızdır. Ayılınca, cilveli çirkinin cilveleri dökülür, cinsi cazibesi, boyattığınız iskarpinlerin pırıltısı nasıl uçarsa, uçup gitmiştir. "Bu muydu benim hoşlandığım dilber? Aman Yarabbi!" dersiniz.

Der oğlu dersiniz.

Bununla beraber güzellik bir vehim değildir. Hakikat olarak da vardır. Gençlikten, boydan, bostan, kaştan, gözden, halden, kanı sıcaklıktan bir şeyler alıp insanı sevgiye, hayata çağıran bir yaradılış mucizesidir.

On yedi tanesinin on yedisi de aşağı yukarı güzel diye ayrılan kızdan bir tanesine otuz kişi;

– Hanım sen güzelsin!.. dediği zaman, artık İnci Hanım'ın güzelliği hakkında bize laf düşmez. Ama tarif de edemeyiz! O da güç. Bugün güzeli nasıl tarif edebiliriz. Eskiden klişeler vardı: Hokka gibi ağız, kalem gibi kaş, ceylan gibi göz, servi gibi boy, inci gibi dişler, sedef tırnaklar, elma yanaklar, topuklarını döven saçlar... İnsan basardı klişeyi. Okuyan da;

– Sahi, güzelmiş, derdi.

Bugün gözlerimizle sözlerimiz klişelerden kaçınırlar, ama yine de onların tesiri altındadırlar. Gözlerin rengi (onu sonra söyleyeceğim) şeffaf bir ten, saçların biçiminden uzunca gözüken yuvarlak, pembe bir yüz; gür, sarıya çalan kumral saçlar; temiz, berrak bir alın ve boyun; ince, zarif bir göğüs, uzun nurdan bacaklar; içinden bir yaz günü Boğaziçi akarmış gibi damarlı, ince, çalak, yaramaz eller. Güldüğü zaman da güzel ya, hırçınlaştığı zaman, İnci Hanım pek güzel olacak sanırım. Nasıl kızdırmalı bilmem ki... Üst üste suallerle, aklıma ne gelirse soracağım.

Doğramacı Şakir sokağı, Tarlabaşı'ndadır. Sessiz, külüstür bir sokak. Akşamki yağan, bugün de yağmakta devam eden yağmur, Doğramacı Şakir sokağının arnavutkaldırımlarını çamur içinde bırakmış. İnci Hanım'ın oturduğu ev, evden boz-

ma bir apartman. "Keşke beni apartman yapmasalardı. Apartınanlık benim neyime? Apartman dediğin şey Talimhane'de olur. Ben bir aileyi ancak barındıracak bir evdim, ne yapalım, dört katlı bir apartman olduk. Ev sahibinin sayesinde!.." diyen evlerden biri.

İnci Hanım'ın odasında insan yerlerde inciler, pembeye kaçan renkte inciler arıyor. İnci minci yok tabii. Küçük kız kardeşlerinin bebekleri, maymunu, arabası, bir piyano, bir konsol, bir gardrop, bir ayna, iki kilim, bir de yarım adamlık bir balkon. Balkonda fesleğen saksılar, aynanın ve piyanonun üstünde resimler.

Bir küçük, mütevazı ailenin güzel kızının birtakım hayalleri varmış. Bir sahneye çıkıp şarkı söylemek istermiş; hakikat olmuş. Hangi kadın güzel olmak istemez? İşte elinde bir güzellik beratı. Sinemalara gider, "Ah, ben bir yıldız olsam..." dermiş. Olmak üzere. Kimbilir, İstanbul'un ne mahallelerinde, ne kızları vardır ki, bu talihi kıskanıp uykularını kaçırırlar. Yine ne kızlar vardır ki, talihleri onları "sinema yıldızı" yapacağına, "sinema delisi" edip bırakıvermiştir.

Ya! Talih kuşu böyledir işte! Bir de bakarsınız, bir gün gökte uçarken, hiç de maruf olmayan bir Doğramacı Şakir'in ne münasebetle ismini verdiği bilinmez şu sokağı bir göreyim der, bir İnci Hanım'ın evinin damına konuverir. Talih kuşu da güzelleri sever. İşte böylece İnci Hanım da büyük isimli okuyucu hanımların arasında gençliği ve güzelliği ile şöhrete erişinceye kadar daha birçok seneler beklemesi, sesini kaybetmemesi lazım gelen bir meslekten film yıldızlığına yükseliverir. Her taraftan film çevirmesi için teklifler alır.

Onun cazibesi, sevimli hali, boyu bosu, kaşı gözü, anlayışı, sesinin pek tatlı tonu, beceriksizliği, bir de rejisörü yardım ederse meşhur bir yıldız oluverir. Bizden temenni ve röportaj. Gayret ondan!

Yer yer sular birikmiş Doğramacı Şakir sokağına girerken bir sürü de sualler yazıyordum. Aşağı yukarı Mükerrem Kâmil Su ile Kerime Nadir'in romanlarını seven bir kraliçe ile karşılaşacağımı tahmin ediyordum. Ama ümit bu ya! Belki de suallerimden bir tanesi olan "Hangi romancılarımızı seversiniz?" der demez, "Hüseyin Rahmi'yi, Osman Cemal'i, Orhan Kemal'i..." diyeceğini de hayal etmiştim:

– Roman okumayı sever misiniz İnci Hanım?

– Çok severim.

– Mesela hangi romanları?

– Vallahi isimlerini hatırlamıyorum. Tercüme roman sevmem; yerli... Mesela... Kerime Nadir'in romanlarını, Mükerrem Kâmil Su'nun romanlarını.

Sahiden güzel gözleri var. İçinde bir tek renk yok gözlerinin; birçok renkler var. Yeşil var, eflatun var, birara mavi var, kahverengi var, ela var, bu arada birçok güneş ışığı var. Pırıltıdan ve renkten öyle nasibini almış gözler ki, ela gözlüdür, diyorsunuz, değil. Lacivert, yeşil; ne münasebet! Kahverengi; hayır efendim! Birbirinden renkleriyle ayrılan bir sürü maden ve taşı bir havanda dövünüz, içinde bakır da olsun, gümüş de, platin de; granit de olsun, zebercet de, zümrüt de, inci de olsun, kum da... Bunların üstüne güneş ışığı vurun, sonra birdenbire bir ay ışığı geçin: İşte İnci Hanım'ın gözleri.

– Siz kızmayagörün. Çok güzel olursunuz.

Öyle derler. Bizim bir komşu hanım vardı. O da böyle derdi. Konuşkan mı konuşkan. İnsan içinden, "Konuş güzelim, konuş" diyor.

– ...Artık sahnede okumak istemiyorum! Hiç olmazsa bir zaman için istirahat edeceğim. Ondan sonra var kuvvetimle film çevireceğim.

– Evlenmek istemiyor musunuz?

– İstemez olur muyum?

– Bu bahtiyar erkek nasıl olmalı?

– Güzel olmasın, zararı yok!

– Çirkin mi olsun?

– Yok! Çirkin de istemem.

– Ne iş yapsın?

– Ne iş yaparsa yapsın.

– Hele hele...

– Doktor olsun, müteahhit olsun, avukat olsun...

Bizi kapılara kadar geçirdi. Elbiselerinden dolayı özür diledi.

– Bu kıyafetimi mazur görün. Ben diktim, dedi.

– Biz eve girerken ne pişiriyordunuz bakalım?

– Muhallebi pişiriyordum.

– Bir aralık da soğan soydunuz galiba?

– Soğan değil o. Soğan da soyarım ama, soğan değildi. Gizlice bir şeftali atıştırıyordum.

– Ne yemekleri seversiniz?

– Allahaşkınıza bana yemek lafı etmeyin.

– İlk defa nerede, hangi şarkıyı okudunuz?

– İlkönce İzmir'de "Çamlık Senar" gazinosunda okudum. On dört yaşında var yoktum. Gazino sahibi beni okutmak için neler yapmadı. Bana, "Sahnenin her tarafını bayraklarla ve resimlerle

donatacağım. Senin şerefine" dedi. Bir de sahneye çıktım ki, ne bayrak var, ne resim. Ben de dudaklarımı büke büke, "Ey Türk genci, kanatlan"ı okudum.

– Siz kaç kilosunuz İnci Hanım? Pek ince şeymişsiniz?

– Elli dört kilo.

– Az değil mi?

– Yemiyorum ki...

– Şişmanlamaktan mı korkuyorsunuz?

– Vallahi değil, yemek sevmiyorum.

– Ne seversiniz?

– Yemekten başka her şey.

– Mesela kuşlardan hangi kuşu?

Odasındaki kanaryayı diyeceğini sandım. Hatta tavus diyecek diye bekledim. Şu İnci Hanım pek mütevazı kız.

– Serçeyi, dedi.

– Ya çiçeklerden?

Gül, fulya, yasemin diyecek sandım, ama o;

– Fesleğen! demez mi?

Bayılırım fesleğene ben de... Hem çiçek bile değildir ama ne güzel kokar. Yaşasın fesleğen! Yaşasın serçe! Yaşasın İnci Hanım!

1947

"D" GRUBU SERGİSİ

Öyle sanıyorum ki, bugün "d" grubu diye bir şey yoktur. Türk ressamları vardır. Bir aralık birkaç tanesi birleşmek, o gün için önlerine çıkan pek orta halli yaşlıları alaşağı etmek, hem de resmi bid'at değilse bile lüzumsuz sayanlara, olmazsa gençliğe, münevver kısma sevdirmek gayesiyle sırt sırta vermek lüzumunu duymuşlar. Sonra, bu artık anane halini almış... Başka türlü resmi sevdirememek, bir galeriyi, bir sergiyi yalnız başına açamamak korkusu da karışmış işe, sürüp gidiyor.

Böyle bir grup, bilmem ilk zamanlarında müşterek birtakım düşüncelerden, yahut paylaşılmış bir resim anlayışından mı doğmuştu? Ama sanmıyorum. Çaresizlikten, çok sevdikleri bir sanattan bir gün, "Usandım. Allah kahretsin boyayı da, fırçayı da, tuvali de!" dememek için hiç de fena olmamış. Bugünkü müthiş kalabalık, doğru dürüst resim seyredilemeyecek kadar kalabalık o günkü ağacın yemişidir.

Ama "d" grubu diye bir şey yoktur. Hem olmamalıdır da. Bu, iyi ile kötünün, sakinle delinin, dâhi ile kalpazanın, sıcakla soğuğun bir aradalığı, resmi sevenler, onu benim gibi yarım yamalak anlayanlar için de zararlı. Böylece, iyiyi kötüyü karıştırmak tehlikesi çoğalıyor. Hangi resmin iyi,

hangi resmin kötü olduğunu söyleyecek değilim. Hani onu pek anlayana da rastlamadım. Pek anlayışlı geçinen bir sanat münekkidi bir gün koç resmi önünde bana;

"İnsana tos vuracak gibi; ne güzel resim değil mi?" demişti.

Vapur resmi düdük öttürecekmiş gibi, kadın resmi sizi sevecekmiş gibi, gurup resmi –ayyaş iseniz– tam vakti kerahat olduğunu haber verir gibi olduğu için mi güzeldir?

Neyse, geçelim bunları... Adım atılmıyor salonda. Bir köşede tiyatro artistleri, ötede konservatuvar mensupları operacılar, kemancılar, viyolonselciler, genç şairler, profesörler, talebeler; anlayışları, giyinişleri, salonlarıyla meşhur hanımlar, ecnebiler, gazeteciler, şehrin maruf simaları hep oradaydı. Resimler de oradaydı. Ama zavallı ressamlar kaybolup gitmişlerdi. Kimleri görmek istemezdim. O müthiş parmakları yapan eli sıkmak isterdim. Canım Abidin, nerdesin?

1900 bilmem kaçta, yalnız başlarına kalırlarsa bir şey yapamayacaklarını anlayan altı kişi birleşmişler, resim hayatında bu dördüncü teşekkül olduğu için, ismini "d" grubu koymuşlar. Gayeleri halka resmi sevdirmek, kendinden evvelki yarı sanatkârları susturmak. Sonra sonra sayıları artmış, o gün için ezberlenmiş, donmuş telakkileri yıkan bir hamle ile çalışmışlar. Bugünün bellibaşlı ressamları haline gelmişler ama, o günkü hız da kalmamış. İçlerinden birkaçı müstesna, fazla efendileşmişler. Evet, ustalaşmışlar.

On dokuzuncu asır sonu Fransa'sının o şaşırtıcı Gauguin'lerinin, Cézanne'larının, Utrillo'larının bu, bugünkü Picasso'lara, Matisse'lere

ulaştıran sanatını elbette benden iyi anlamış olan bugünkü Türk ressamları, neden Çallı'laşmak üzereler? Galerinin birçok resimlerinde bir yerine yerleşme, bir "Acaba ileri mi gidiyorum?" diyen, "Aman, rahatımı bozmayayım," diyen bir hal var. Halbuki resim, hayır ressam, bugün herhangi bir D. Parti mebusundan daha ateşli olmalı değil mi? Bu nereden geliyor? Onu araştıracak değilim. Sonra kendimize bakıp fazla konuşmak da işime gelmiyor. Onlar yine bizden iyi! Hiç olmazsa birbirlerinin kıymetini biliyorlar.

Çoğu Türk halkını, belki de şu salona gelemeyecek, geldiği zaman da hayretle, şaşkınlıkla, ama saygı ile resimlere bakacak olan Türk halkını seviyorlar artık. Mevzularının çoğu halk, Türk halkı. İyi, güzel, yalnız bir şey eksik. Coşkunluk gibi bir şey hatta biraz acemilik gibi bir şey, –elleri müstesna– kafalarını, içlerini veriş eksik. Ressamlarımızın iyi gözleri var. İleri kabiliyetleri var. Ama rahatı da, sükûnu da bir sevişleri var ki... Bir gün fethe çalıştıklarının bugün esiri olmaları fena tarafları. Anlaşılmayacaklarından korkuyorlar sanki de, pek anlayışlı, pek üstat gözüküyorlar. Bazı resimler insana, "Aman kravatım yana kaçtı, olmaz, sonra serseri derler, olmaz!" diyor... Biliyorum neden çekiniyorlar. Dün onlara ehemmiyet bile vermeyen bugünkü kalabalık, hele biraz Picasso'yu, Matisse'i sevsinler, hele biraz bugünkü bütün dünyayı saran sanat araştırmasına katılsınlar, kıyametleri koparacaktır da ondan.

Koparsın be! N'olur? İlk başladığımız gün, nasıl kıyamet koparmışlardı? Nasıl alay etmişlerdi? Çoğu, hep o günün tekrardan dönüşü korkusu içinde ustalaşmış ressamlarımızdan birdenbire bü-

yük bir fırlayışla fırlamalarını; hür, korkusuz, dünya çapına ermelerini; içlerinden bazılarının da broşürdeki ufak ufak müze müdürü laflarına kızıp, Türk resmine dünyaca sevilmiş isimler çıkarmaları beklenir. Bu mevcut olmayan "d" grubundan mı, yoksa dışardan mı, yoksa en gençlerden mi beklenir? Birisinden beklenir.

Şekip Hoca her resmin önünde dostça, ahbapça, hatta babaca dolaşıyor. Hamdi Tanpınar hakikaten anlayışlı konferansından sonra, hangi resim üzerinde konferansının anahatlarını bulabileceğini düşünüyor. İşte Leopold Lévy! Her zaman genç, her zaman şen, her zaman 1900'lü, Francis Carco'nun, Utrillo'nun arkadaşı.

– Müsaade eder misiniz, resminizi çekelim üstat? diyorum.

Bana;

– Hay hay! diyor.

Yanındaki hanımlara da;

– Aman bana güldürecek bir şey söyleyin, ben somurtmuş fotoğraf hiç sevmem! diyor.

Şehir Tiyatrosunun beni görünce "heykel gözlü adam" diyen, bugün kendisi bir kamelyalar, begonyalar, güller, menekşeler natürmortu kadar güzel artisti Nevin Akkaya, bir pencerenin önünde değil, tabloların karşısında nasıl duracağını hesaplarken fotoğrafçımız resmini çekince;

– Artistim tabii, diyor, bir resmin karşısında nasıl durulacağını prova etmeliyim.

Yalnız o mu prova etmiş sanki? Sergiyi gezen bütün hanımlar bir resme nasıl hayran olup durulacağını, ayna karşısında bir hafta evvelden talim etmişler gibi beceriyorlar. Ama şu Ahmet Hamdi Tanpınar konuşmasını, şiir yazmasını kıvı-

rıyor da, resme bakmasını beceremiyor. Biz erkeklerin çoğu kıvıramıyoruz bu işi. Ama bir tanecik sanat münekkidimiz Fikret Adil müstesna.

Bereket versin sonbahara! Yoksa "d" grubunun 15'inci resim ve heykel sergisinde, muhakkak bir-iki bayılan olurdu. Bir kalabalık, bir kalabalıktı!.. İşte resmin anlayanı yok diye ter ter tepiniyorduk. Alın bakalım size! Hadi bakalım! Şu ressamlar vallahi nankörler! Bir tanesi bana;

– Kuru kalabalık, bir tanesi resim almaz bunların! diyor.

Yanındaki arkadaşı ona:

– Resimden geçtim, broşür almıyorlar, monşer.

Ben de keseye davranıyorum. Bir 25'lik verip bir broşür alayım diyorum. 2,5 liraymış. Cebime de davranmış bulunuyorum. Bir türlü 2,5'luğu cebimden çıkaramıyorum. Bereket versin ona! Sağ olsun şu Cemal Tollu! İç cebimden bir türlü çıkmayan elimi tutuyor, elime bir broşür tutuşturuyor da...

Şu ressamlar bizden daha çok züğürtlük çekmişlerdir. Halden anlarlar.

1947

RAKI ŞİŞESİNDE BALIK OLMAK İSTEYEN ŞAİR

Üzerinde en çok durulmuş, zaman zaman alaya alınmış, zaman zaman kendini kabul ettirmiş, tekrar inkâr, tekrar kabul edilmiş; zamanında hem iyi, hem kötü şöhrete ermiş bir şair vardır.

İki incecik bacak, kısaca bir trençkot, kanarya sarısı bir kaşkol, müselles bir yüz, şişirilmiş göğüse benzeyen bir sırt, –denilebilirse– ergenlik bozuğu bir yüz: İşte görünüşte Orhan Veli.

Şiirlerinin münakaşası bana düşmez. Seven mi haklı, sevmeyen mi? Orası bize ait değil. Nurullah Ataç onu yeter derecede tanıtmıştır. Ama kendisi Orhan Veli'yi tanımazmış. Geçenlerde bir mülakatta;

– Orhan Veli mi? demiş.

Ben de Orhan Veli'ye sordum. O da tanımıyor.

Bari birisi lütfetse de, şairle münekkidi birbirine tanıştırıverse. Daha doğrusu, barıştırıverse... Ama Nurullah Ataç dargınlığa pek dayanamıyor olmalı ki, bıyık altından gülümsüyor ve, "Hakkını inkâr etmeyelim, iyi şairdir," diyor. Orhan Veli bıyık altından gülmüyordu. Gülmüyordu ama, o da, "Hakkını inkâr etmeyelim, şiirden anlayan adamdır," dedi.

İstanbul şehrini zaman zaman bir moda sa-

rar. Bazen bir şarkı, bazen bir tek "Voyvo!" kelimesi, bazı defa, "...bilmem kime maşallah!" gibi. Orhan Veli'nin;

"Yazık oldu Süleyman Efendiye'si" de meşhur olmuştu. Biz okuyucular, acaba şair bu mısraın meşhur olacağını bilerek mi bunu yazdı, diye kendi kendimize bir sual sormuştuk. Ben de şaire onu sordum.

O:

– Ben, hayatı sadelik içinde geçmiş, basit bir adamın hayatından bahsetmek istedim. Acayiplik olsun diye yazmadım. Şiiri neşretmeden evvel de bu kadar yadırganacağını tahmin etmiyordum.

Ben;

– Yadırganmamıştır. Meşhur olmuştur, dedim. Bir şey daha sevgili şair, ben sormak istemezdim ama, sizden bahseden her adam bana bile şunu soruyor: Nasırı edebiyata sokmakla ne demek istiyor? Nasır pek mi mühim sanki? Anlıyorsunuz ya, bazı genç kızlar bunu pek merak ediyor da.

Orhan Veli mustarip bir hal aldı. Yerinden ayrılmış turnalar gibi uçtu.

– Hayatında büyük manevi ıstıraplar olmayan bir insan için nasırın mühim olduğunu telakki ediyorum, dedi.

İnsan bir şairle konuşurken şu suali sormak ayıp kaçar ama, soracağım dedim, kendi kendime:

– Sizde nasır var mıydı o zaman?

– Süleyman Efendi şiirinden sonra âhı tuttu. Bende de nasır çıktı.

– Peki, gelelim rakı şişesinde balık olmaya...

– Yine mahsus yazmadım. O sırada yoksulluklar içinde yaşayan bir adamın hayatını anlatır

o şiir. Böyle birçok şeyler ister, bu arada rakı içmek de ister. Bu istek mübalağalı bir şekilde anlatılmıştır.

– Nasır kadar sükse yapacağını umuyor muydunuz?

– Onu belki düşünmüşümdür. Bazı kelimelerin, bazı cümlelerin kullanıla kullanıla manaları kalmıyor. Okuyucuya birçok sözler tesir etmez oluyor. İşte o zaman şair, okuyucuyu dürtmek, basmakalıp sözlerin içine attığı gaflet uykusundan uyandırmak istiyor. Rakı şişesinde balık olsam mısraı, mısraı değil, satırı da bu maksatla söylenmiş olabilir.

Şaire söylemedim ama, düşündüm: Şair, okuyucuyu dürteceğine, gaflet uykusundan uyandıracağına, basmakalıp sözleri söyleyiverse daha iyi olmaz mı sanki?

– Rakıyı sever misiniz?

– Bayılırım.

– Bendeniz de... Ucuzlamasına ne dersiniz?

– Bir türlü inanamıyorum.

– Ya Fahrettin Kerim Bey'e?

– Allah derim.

– Neşredilmemiş yeni şiirlerinizden bir tane lütfeder misiniz?

Tatlı tatlı okudu:

CIMBIZLI ŞİİR

Ne atom bombası,
Ne Londra konferansı;
Bir elinde cımbız,
Bir elinde ayna;
Umurunda mı dünya.

Okur-yazar hanımları küplere bindirecek bir şiir. Orhan Veli kızacak belki. Şiirini geçen akşamki Fikret Adil'in yaptığı bir azizlikte bir hanıma okudum. Fena içerledi. Elindeki votkayı masaya bıraktı. O da irticalen:

Ne elinde nasır
Ne başında çoluk çocuk
Bir elinde yirmi dokuzluk
İki ayağında nasır
Umurumda mı Orhan Veli?

deyivermez mi?

Tam bu sırada yanımıza, şimdiye kadar yazdığı mısraların adedi milyonu bulan, tepetaklak olmayı göze alacak bir tâbi aramakla meşgul genç şair Suavi Koçer geldi. İki şair musafaha ettiler.

– Suavi Koçer'i nasıl bulursunuz? dedim.

İki şair birbirine bakıştılar.

Orhan Veli;

– Bir harikadır! dedi.

– En çok hangi şairleri seversiniz?

– En çok isimsiz şairleri severim. Daha ziyade adı bilinmeyen halk şairlerini. Mesela türküleri çıkaranları.

– Bir tane söyler misiniz?

Aldı şair bakalım ne dedi:

Akşam olur hapishane kitlenir
Kimi kâğıt oynar kimi bitlenir
Kiminin temyizden evrakı gelir
Düştüm bir ormana yol belli değil
Yatarım yatarım gün belli değil.

Kimin olursa olsun güzel şiir!

Güzel bir şiir okunduktan sonra insan bir za-

man susuyor, konuşamıyor. Neden sonra sordum:

– Şiire ne zaman başladınız?

– Bu hastalık bende on bir, on iki yaşlarında başlar. O zamanki yazdığım şiirler alışılmış tarzda şeylerdi. Daha doğrusu kötü şiirlerdi. Şairlerden kötülerinin bile tesiri altında yazardım. Bir gün geldi. Eski şiirlerden bıktık. İstedik ki, biraz daha farklı olsun.

"Amma da biraz daha ha!" demedim.

Devam etti:

– O sıralarda gâvur şiirlerini okuyorduk.

– On iki yaşında mı?

– Hayır. Daha sonraları. Bu arada Baudelaire'den sonraki nesillerin, daha çok modern şairlerin kitaplarını. Bir de sürrealistleri. İşte herkesin acayiplik telakki ettiği şiirleri o zaman yazdık.

– Şimdi o şiirleri beğenir misiniz?

– Şimdi onları beğenmiyorum. Şekil bakımından zayıf buluyorum. Şiirin bir de ustalık denen şeye dayandığını o zaman bilmiyormuşuz demek. Bugün bu şairlerden ayrıldık. Halk edebiyatından istifade ediyoruz. Ama bir hamle yapabilmek için, eskilikten silkinebilmek için o şiirleri de yazmak lazımdı.

– En çok sevdiğiniz bir şiiri okur musunuz?

Hangisini okuyacağını bir müddet kestiremedi. Sonra şu şiiri okudu:

Uzanıp yatıvermiş, sere serpe,
Entarisi sıyrılmış, hafiften;
Kolunu kaldırmış, koltuğu görünüyor;
Bir eliyle de göğsünü tutmuş.
İçinde kötülüğü yok, biliyorum;

Yok, benim de yok ama...
Olmaz ki!
Böyle de yatılmaz ki!

Bu pek sevimli şiiri de dinledikten sonra şaire, kafiyeye dönmeye niyetli olup olmadığını sordum.

– Şimdilik vezine, kafiyeye bağlanmamak lazım. Sonra faydalanılabilir.

– Niçin?

– Vezinsiz, kafiyesiz şiir, şairi güçlüğü doğrudan doğruya şiirde aramak imkânıyla daha doğrusu zaruretiyle karşılaştırıyor. Bu zaruret de şiirin çevresini genişletiyor. Günün birinde vezinli, kafiyeli şiire dönülecek olursa, o zamanın şairleri bugünkü nesillerin tecrübesinden istifade etmiş olacaklar.

Orhan Veli elindeki şişeye mahzun bir tebessümle baktı. Şişe bitmek üzereydi. Kadehlere birer tane daha koyduk. Şişe boşaldı. Boş şişeyi pencereden dışarıya attık. Sanki Orhan Veli'nin okuyucuyu gaflet uykusundan uyandırmak için yazdığı mısra rakı şişesinin içindeymiş gibi, şişe büyük bir şangırtı ile kırıldı. İçindeki mevhum sarhoş istavrit ayıldı. Kuş olup uçtu. O, kanarya sarısı kaşkolunu boynuna sardı. Ben harap şapkamı kafama geçirerek sokağa fırladık. Genç şair işte o zaman kendisinin en güzel mısralarını mırıldandı:

İstanbul'un mermer taşları;
Başıma da konuyor, konuyor aman, martı
kuşları;
Gözlerimden boşanır hicran yaşları;
Edalım,
Senin yüzünden bu halım.

Artık ne okuyucuyu gaflet uykusundan uyandırmak var, ne rakı şişesinde balık olmak meselesi:

İstanbul'un orta yeri sinema;
Garipliğim, mahzunluğum duyurmayın
anama;
El konuşur, sevişirmiş; bana ne?
Sevdalım
Boynuna vebalım.

Ne *Sere Serpe,* ne *Cımbızlı Şiir* beni sarmamıştı. Ne yapalım, anlayamıyoruz işte. Ama böylesini anlıyoruz. İçimize bir garipliktir çöküyor. Anadolu çocuğuyuz n'idelim. Yapamıyoruz biz Breton, Tzara ve Michaux ile.

– Üstat, sen bana o adı bilinmez halk şairlerinden bir türkü daha söylesene.

– Peki...

Hapishane içinde üç ağaç incir
Kollarım kelepçe anam boynumda zincir
Zincir sallandıkça her yanım sancır
Düştüm bir ormana yol belli değil
Yatarım yatarım gün belli değil

Orhan Veli'yi pek sevdiği Anadoluhisarı'na gitmek üzere vapura bindirip dönerken, yirmi sene evvel başka bir şairin yazdığı şu mısraları hatırladım:

Göllerde bu dem bir kamış olsam

Şu şair istekleri bir çeyrek asırda aynı imkânsızlığı devam ettirmek şartıyla ne kadar değişiyor.

Şair değilim bereket! Göllerde kamış, rakı şişesinde balık olmayı bir şişe siyah şarap karşısında alelade beni-âdem olmaya da değişemem doğrusu.

1947

UZUN ÖMER

En uzunumuzdan bir metre daha uzun, en genişimizden yarım metre daha geniş, en şişkomuzdan yüz elli kilo daha ağır bir adam yaşıyor içimizde. Bereket, en kötümüzden daha kötü, en nankörümüzden daha nankör, en akıllımızdan iki misli daha akıllı değil! Yoksa halimiz nice olurdu? Aksine en iyimizden, en kendi halindemizden beş defa daha iyi, daha mütevazı...

Bir adam düşünün ki, kendisine bir elbisecik yaptıracağı zaman sekiz metre kumaşa ihtiyacı vardır. Bu düşündüğünüz adamın bir pabucu 150 liraya yapılabilir (Ne naylon, ne de altı kauçuktur bu ayakkabının). En alelade elbise 500 liraya mal olur ona.

Şu bizim Galata Köprüsü bir de nerede var acaba? Çin'de var mıdır dersiniz? Berberleri, boyacıları, yemişçileri, sucuları, simitçileri, aşçıları, gazinoları –kunduracıları ile tuhafiyecileri eksik– hatta evsiz barksızlara havadar otelleriyle bir köprümüz vardır. Doğrusu şaireneliğine şairane, bulunmazlığına bulunmaz matah! Dünyada misli menendi olmayan bu köprünün altında, tavanı bize göre değil ama, şu yukarıda sözü geçen adama göre basık bir dükkânda bir piyango satıcısı yaşıyor: Bay Ömer Özkan. Özkan soyadından çok, Uzun Ömer ismi ile anılan bu genç adamı hemen

her İstanbullu, her İstanbul'a gelen taşralı Haydarpaşa vapurundan Köprü'ye ayak basar basmaz durup hayretle seyreder. Küçük çocuklar saatlerce, kovuluncaya kadar önünde durup kendilerinden, babalarından ve ağabeylerinden ikiler, üçler, dörtler kere büyük, muhteşem bu adamı seyrederler. Doğrusu, şaşkınlıkla seyretmeye değer bir adam. Ama çok bakınca kendisine üzülüyor Ömer Efendi. Bakın, bakın ama, fazla durmadan geçin n'olur? Fakat onu görünce durup hayran hayran seyretmemeye de can ister. Biz gazeteciler de çocuklar gibiyiz. Yalnız çocuklar gibi olsak yine iyi, çocuklardan da beteriz. Yalnız seyretmekle kalmaz, merakımızı gidermek için yanına sokulur, konuşuruz da:

– Ömer Efendi, bir elbiseyi kaça yaptırıyorsun?

– Onu hiç sorma! 500 liradan aşağı elbise dikmiyorlar bana.

– Pabuçlar?

– Hele pabuçlar! 150 liradan aşağıya hiçbir kunduracı ayakkabı yapmıyor. Köselelerin de hali malum. Ne kadar kalın olursa o kadar çürük oluyor. Ne kadar yürümesen üç ayda parçalanıyor.

– Kaç metre kumaştan elbise çıkıyor sana?

– Sekiz metreden.

– Kaç kilo varsın?

– Çoktan tartılmadım ama, yüz yetmiş kara okka mı, kilo mu öyle bir şey.

– Maşallah!..

Herhalde sokakta bizim gibi alelade fanileri tartan kantarlarda tartılmasa gerek. Çünkü bu bizi tartan kantarlar yüz elli kiloluk bir insana tahammül edebilirler. Öyle adamlar da harp senele-

rinde karaborsa yapmadılarsa, en aşağı kırk kilo düşmüşlerdir.

– Ömer Efendi, çok mu yersin?

– Size göre çok sayılır ama, cüsseme göre az. Doğrusu şöyle iştahı yerinde normal bir adam gibi yerim. Üç kap yemek, yüz dirhem ekmek. Ama çok su içiyorum.

– Boyunun uzunluğu kaç santim?

– İki metre yirmi beş santim. Ama artık büyümüyorum. Üç seneden beri büyümem durdu. Daha büyümek iyi değilmiş.

– Tabii değil Ömer Efendi. Allah vermesin daha fazla büyüseydin, demek bir sığırdan ayakkabı, bir top kumaştan elbise giyecektin. Kaç yaşındasın?

– 337 doğumluyum. Var hesap et.

– Nerelisin?

– Bilecik'in Abbaslı köyünden.

– Büyüme ne zaman başladı sende?

– Ben hatırlamıyorum. Bizimkiler kimi beş yaşında başladı diyor, kimi on iki, on üç yaşında. Köylü kısmı ne bilsin yaşını.

– En çok neden hoşlanırsın Ömer?

– Biz köylü kısmı neden hoşlanacağız? Hiç düşünmedim.

– Neye kızarsın en çok?

Gözlerini yüzüme kaldırdı. Öyle munis, öyle çocuk, öyle tatlı bir insan gözleri ki, görüp de tabiatın fena bir oyun oynamak için bu insanı seçmesine karşı isyan duymamak imkânsız. Bunlar kahverengi, berrak, masum; içinden dostluk, hüzün, sükûn, tevekkül, razılık okunan iki güzel göz.

– Durup da kendinden geçercesine beni sey-

reden çoluk çocuğa kızarım a, bu kızmak değil, canı sıkılmak. Kızdığım bir tek şey var: Haksızlık.

– Hiç haksızlık gördün mü?

– İnsan olur da haksızlık görmez olur mu? Bütün Anadolu'yu, İzmir vilayetini dolaştırdılar. Bütün paralarımı yediler.

Ömer'in ağır, kendisi kadar uzun değil ama, geniş bir sesi var. Alnında ve yüzünde üç-dört tane ben. Burun, kaş, ağız, dev aynasında insan yüzünün üç defa büyümüşü. Yüzünün hatları gayet yumuşak. Hemen yeni terleyen bıyıkları var. Hafifçe ürken gözleriyle insana bakıp kalın ve tatlıca güldüğü zaman, insanın ona;

– Tabiat bu fena oyununa seni neden seçti Ömer, adam mı yoktu? diyeceği geliyor.

O kadar büyüklük budalaları var ki, şu dünya yüzünde kendini büyük görenlere bu oyunu oynamalıydı tabiat. Bu mütevazı, bu sessiz, bu köyünde orak biçip koyunlarını bayıra salmak için doğmuş adama ne diye ilişilmiş?

– Doktorlar senin bu uzamana ne diyorlar?

– Onlara bakarsan, kafamdaki hormonlar çok işliyormuş da ondanmış. Ama nineme bakarsan o diyor ki, "Deden de böyleydi. Senden bile uzundu. İki yüz kara okka gelirdi. Tarladan döndüğü zaman iki bakraç su içerdi. Yürüdüğü zaman evler sarsılırdı." Ya! Bizim köyde benim gibi adamlar eskiden pek çokmuş.

Demek ki Ömer'in ninesine bakarsak, vakti zamanında Bilecik'in Abbaslı köyüne bir yaz öğlesinde inip de çınarlı köy kahvesine oturduğumuz zaman, korkudan küçük dilimizi yutacakmışız. Evliyalar, devler köyü gibi bir şeymiş o Abbaslı köyü.

– Baban nasıldır?

– İşte babam! dedi.

1,65 -1,68 boyunda, beyaz bıyıklı, sıhhatli, dinç bir adamı gösterdi.

– İki kardeşim daha vardır. Biri kız, biri erkek. Ama onlar normal.

Ömer Efendi'nin "normal" kelimesini "sizin gibi" manasında kullanmaya zorla alıştırıldığını sanıyorum. Bulamadık gitti Türkçesini şu Frenk kelimesinin.

– Ömer Efendi bir şey daha soracağım ama...

– Biliyorum soracağın şeyi! dedi.

Güzel, temiz, iyi gözleri suratının bir tarafında duruverdi:

– Kadınlardan açacaksın değil mi?

Önüne baktı. Bir öküze bir yumruk indirse "ıhh!" diye çökertecek kadar büyük, balyoz gibi elleriyle, uzun, bir yaşında bir dut ağacı kalınlığındaki parmaklarıyla biletleri karıştırdı. Bir müşteriye bilet uzattı. Ona, "Hayırlı olsun!" dedi. Sonra bana;

– Kadınlar benden korkmakla haksızlık ediyorlar, dedi. Ben de kendi halinde bir kadınla evlenmek isterim. Hem doktorlar da izin veriyor. Ben de herkes gibiyim. Uzamak hastalıksa, artık durdu o da. Üç senedir büyümüyorum da. Hayatımı da kazanıyorum. Bir kadını pekâlâ mesut edebilirim.

– Şöyle hiç gözüne kestirdiğin var mı?

– O yok işte. Yüzüne bakmam onların ki. Çoğu fena fena şaka yapıyorlar. Gelip, "Ne zaman evleneceğiz Ömer Ağabey?" diye alay ediyorlar. Böyle söyleyenlerle, sanki razı olsalar, ben evlenir miyim?

Bu sırada genç bir hanım, elinde paketler, dükkândan içeriye girdi.

– Ömer Efendi, şu paket biraz dursun sizde, dönüşte alırım.

Ömer kaşlarının üstünden hanıma, yan gözle bana baktı. Kıpkırmızı kızardı. Hanım da güzel mi güzeldi. Ömer'in yüzünden, kaçamak bakan gözlerinden hasrete benzer bir şeyler uçtu.

– Ömer Efendi, dedim. Belki bu sayede helal süt emmiş bir yoldaş bulmuş olursun.

Büyük büyük güldü. Yüzü, gözü, gülüşü bu bahiste onunla uzun uzun konuşulabileceğini belli ediyordu.

Akşam olunca Ömer Efendi gişesini kapar, Köprü'nün merdivenlerini uzun, dalgın bir hülya âleminde çıkar. Kendinden altmışar, yetmişer, seksener santim aşağıda insanların üstüne saffet dolu, hüsran dolu gözleriyle bakarak bir tramvay vatmanının yanında iki büklüm Beşiktaş'taki evine döner. Babasıyla yemeklerini yerler. Sonra tahtadan hususi yapılmış karyolası kırıldığı için yerde hususi yapılmış şiltesine uzanır, gözlerini kapar, helal süt emmiş bir eş düşünür.

Uzun Ömer'in biletlerinin çoğuna ikramiye rastlamıyor ama, küçük ikramiyeler yüzde doksanına rastlamış. Hele kendisinden bilet almış hanımlardan ikramiye çıkmayan hiç yokmuş, diyorlar. Doğru mu bilmem.

1947

MAHKEME KAPISI

Birinci Basım 1956
İkinci Basım 1965
Üçüncü Basım 1970
Dördüncü Basım 1976
Beşinci Basım 1980
Altıncı Basım 1982
Yedinci Basım 1984
Sekizinci Basım 1987
Dokuzuncu Basım 1990
Onuncu Basım 1992
On Birinci Basım 1993
On İkinci Basıır 1995
On Üçüncü Basım 1998
On Dördüncü Basım 2000

On Beşinci Basım
Aralık 2001

SEYLAN ÇAYI HIRSIZLARI

Suçlu yerinde, üç tane babayani kılık ve edalı, yanık yüzlü, tıraşları uzamış orta yaşlı insan var.

Hâkim:

– Anlat bakalım, sen Hasan!..

Hasan Özer, biraz sinirli olduğu belli bir sesle, elindeki denizci kasketini bura bura anlattı:

– Ben, yirmi beş senedir motorlarda çalışırım. Başıma hiç böyle iş gelmedi. Günlerden bir çarşamba günüydü. Sandalı iskeleye bağladım. Evime yollanmadan evvel sandaldaki muşambayı dürdüm, katladım. Bırakıp evime yollandım. Sabahleyin vazifemin başına geldiğim zaman (İşimin başına diyeceği yerde, vazifemin diyordu), baktım, akşam dürdüğüm muşambalar sandalın küpeştesine serili vaziyette. Kendi kendime, "Allah Allah, bu manzara da ne oluyor?" dedim. Muşambaları kaldırdım. Bir de ne göreyim? İki sandık yok mu? "Bu sandıklar ne ola?" diye sordum. Meğersem çaymış.

– Çay olduğunu nereden bildin?

– Hüseyin Yazıcı söyledi efendim.

– Sonra?

– Sonra efendime söyleyeyim. Kahveye koştum. Hüseyin'i çağırdım. "Hüseyin be! Gel!" dedim. "Ne var be sabah sabah?" dedi.

– Saat kaçtı?

– Altı vardı.

– Peki saat beşte senin iskelede işin neydi?

– İşimin vaktiydi efendim. Hem saat beş değil, altıydı.

– Ee, anlat...

– Derken efendim. Biz Hüseyin'le sandalın başına geldik. Hüseyin sandıkları görür görmez, "çay sandığı bunlar", dedi. Sandala atlayıp sandıkları kıyıya çıkardı. Aldı götürdü.

– Bu çaylar Hüseyin'in miydi?

– Hayır efendim.

– Öyle ise, ne diye alıp götürmesine müsaade ettin?

– Bir cahillik ettim efendim.

– Bu cahilliğe inanmamız şimdi biraz zor olacak ama... Pekâlâ Hüseyin bunları ne yapmış?

– Götürüp satmış efendim.

Hasan'ın elindeki kasketin hayrı kalmamıştı. Hâkim otur deyip de oturduğu zaman, bu biçare kasketi bu sefer de apış aralarına almış, sıkıyor, sıkıyordu.

Sıra Abdurrahman Yirmibeş'e gelmişti. Biraz sonra anlayacağımız gibi, Abdurrahman evvelden kestirmiş bulunsaydı, soyadını Yirmibeş yerine Onbeş kordu. Fakat ne bilsin...

Abdurrahman Yirmibeş, hepsinden daha yaşlı, çoluk çocuk sahibi, sakin halli, babacan, sinirsiz bir adam.

Abdurrahman Yirmibeş:

– Efendim, ben şu Hüseyin'le kahvede oturuyordum. Bir aralık bu sandalcı Hasan geldi. Bir şeyler söyledi. O da, "Pekâlâ geliyorum," dedi. Bana da, "Haydi yürü sen de!" dedi. "Bana yar-

dım edersin!" dedi. Ben de gittim. Evvela Petro'nun ailesinin evine gittik. Orada baktım ki çay sandığı duruyor.

– Çay sandığı olduğunu nereden anladın?

– Çay sandığı belli olur efendim.

– Sandıklar açık mıydı?

– Bir tanesi açıktı da, çuvala koyduk.

Düşündüm: Kimbilir Abdurrahman Yirmibeş, belki de cebine attığı bir avuç çayı akşam demlendirmiştir? Mis gibi bir koku bir küçük mangalla ısınmış odayı doldurmuştur. Abdurrahman bir nefes cıgarasından, bir yudum da çayından içip, "İşte halis çay buna derler" demiştir. Bir tutam çayla bir 15 lira hamaliye parasının keyfini bozacak sonraki hadiseleri belki de hiç düşünmemiştir. Düşündüyse, "Neme gerek birader. Ben çalmadım ya, nihayet çalınanı taşıdım" diye ferahlamıştır.

O devam ediyordu:

– Yağiskelesi'nde yağ taciri Asaf'a götürüp teslim ettik.

– Çalınmış mal olduğunu bilmiyor muydun?

– Bilmiyordum efendim.

– Bunların çay ticareti, yahut komisyonculuğu yaptığını mı sanıyordun?

– Hayır efendim, onların ikisi de balıkçı, sandalcıdır.

– Öyleyse?..

– Götür, dediler, götürdüm efendim.

– Peki kaç para aldın?

– 15 lira.

– İyi hamaliye parası bu zamanda. İki sandık Bağdat'tan 15 liraya gelir oğlum.

Abdurrahman, içtiği çay genzine kaçmış gibi, yüzünü buruşturdu. Bir tutam çayın acı tamahı mı

yüzünü ekşitmişti? Yoksa, "İçtiğim bir bardak çay burnumdan fitil fitil gelecek mi?" diye mi düşünmüştü, bilinmez. Bu hal bir-iki dakika sürdü. Sonra yaşlı insanlara has bir tevekkülle sakinleşti.

Sıra bu işteki rolü oldukça mühim olan, çayları satıp, paraları da arkadaşlarıyla tamamen taksim etmemiş bulunan Hüseyin Yazıcı'ya gelmişti. Hüseyin Yazıcı söze başlar başlamaz Çeşmemeydanlı olduğunu belli eden bir hal almıştı. Çeşmemeydanı ismiyle eski İstanbul'un tulumbacılık âlemi hatıra gelmemeye imkân yoktur. Kimbilir Hüseyin Yazıcı da belki yaman gelip yaman gidenlerdendi. Uzun boylu, siyah ve uzun bıyıklı, siyah kuşaklı bir delikanlı olduğu muhakkak. Kırk yedi yaşındaydı. Fakat uzun boyu gene de uzun boy, sesi gene "eyvallah imanım!" diyen ses. Yalnız siyah ve uzun bıyıklarına ak düşmüş, kenarları sakallarının arasına karışmış. Halbuki eskiden böyle miydi? Her gün sinekkaydı tıraş olurdu. Mahallede o geçerken, Uzun Hasan geçiyor, diye gösterirlerdi. Hey gidi günler...

Hüseyin Yazıcı:

– Efendim ben, yani kulunuz, Çeşmemeydanı'nda, Hamidiye caddesinde bir meyhanede kafayı çekiyordum. Şöyle tam keyif olmuş bir zamanımda bu Hasan çıkageldi. Ortalık da kararmaya başlamıştı. Bana, "Hüseyin, iskeleye kadar gel anam!" dedi. Gittik. Bana iki sandık çay verdi. "Bunları al da okut," dedi. "Ulan ben bunları kime okutacağım gece vakti?" dedim. O, "Kime satarsan sat, taksim ederiz" dedi.

– Demek ki, taksim ederiz, dedi.

– Yok efendim sözün gelişi öyle dedim. Yoksa taksim ederiz demedi.

– Dedi mi, demedi mi?

– Demedi efendim.

– Pekâlâ... Biz evvela, "Taksim ederiz dedi" diye yazdırırız. Sonra o lafın yanına da, "hayır, demedi de şöyle dedi" deriz. Peki ne dedi?

– Şunları sat, dedi.

– Pekâlâ...

Bay hâkim bayan daktiloya sordu:

– Ne yazdınız?

Bayan daktilo:

"Taksim ederiz, dedi."

Hâkim:

– Devam ediniz: "Taksim ederiz, dedi. Hayır, taksim ederiz demedi. Şunları sat dedi." Hüseyin'e hitaben:

– Sonra...

– Sonra efendim, ben de çayları aldım. Perşembe pazarında Petro'nun ailesinin evine götürüp bıraktım.

– Pekâlâ bu Hasan çay ticareti ile mi uğraşır?

– Hayır efendim. Motorlarda çalışır.

– O halde iki sandık çayın onun olmadığını anlamadın mı?

– Anladım ama efendim keyiftim. Keyif olmasam almazdım. Sarhoşluğun tesiri.

– Sarhoşluğun tesiriyle her şey yapılır. Yalnız hırsızlık yapılmaz... Sonra?

– Sonra efendim. Sabah oldu.

– Aklın başına gelmedi mi?

– Geldi efendim, ama bir defa olan olmuştu. İş çığrından çıkmıştı. Gittim. Bizim Yirmibeş'i buldum. Beraber Petro'nun evine gittik. O çay sandıklarını yüklendi, götürüp Asaf'a verdik.

– Kaç para aldınız?

– Efendim bir defa 100, bir defa 188 lira aldık.

– Hasan'a ne verdin?

– 125 lira verdim efendim.

– Ya Abdurrahman'a?

– Ona 15 lira toka ettim.

– Niye az ona?

– Ona verdiğim hamaliye parasıydı efendim.

– Hamaliye parası 15 lira mı tuttu? Ucuz hamaliye doğrusu. Abdurrahman'ın bu çayların hırsızlık malı olduğundan haberi yok muydu?

– Yoktu efendim.

– O senin ne iş yaptığını biliyordu. Çay işi ile uğraşmıyordun. 15 lira da hamaliye alıyor. Bir şey anlamadı mı?

– Vallahi çaktı mı çakmadı mı anlayamadım. Parasını aldı, tüydü.

– Peki paranın geri kalanını ne yaptın?

– Geri kalanını da Hasan Özer'le içtik efendim. Ha, 5 lira da araba parası verdik efendim.

Hâkim bundan sonra lehlerine toplanacak delil olup olmadığını sordu. İzah da etti:

– Yani her şey aleyhinizde. Sizin tarafınızdan bir şahit falan varsa gösterin, dedi.

Bu sırada Hasan ayağa kalkarak bay hâkimin sualine şu cevabı verdi:

– Efendim, hâkim bey, bana Hüseyin 125 lira değil 85 lira verdi.

Abdurrahman Yirmibeş de ayağa kalkarak;

– Yok neme lazım, dedi. Benim paramı tastamam verdi. 15 lira.

Ne oldular, diye sormayın artık. Bu ilk duruş-

ma idi. Elde kuvvetli deliller bulunduğundan tevkif edildiler.

*
* *

Sabahleyin çay içerken içimde bir buruk lezzet buldum. Bu üç yaşlı başlı adam, babacan tavırları ile gözümün önüne geldiler. Sabıkaları olup olmadığını yazamamışım. Sabıkasızdır diye düşündüm. Şeytana uyuşlarına bir akraba gibi üzüldüm.

Onlardan Hasan'ı yaşına rağmen kuvvetli kollarla adam taşır, veyahut motoru yağlarken görmek, Hüseyin'i kahvede delikanlılara, "O gün laleliyi bir taktık, kuş gibi uçuyordu..." diye bir eski tulumbacı hikâyesi anlatırken dinlemek, Abdurrahman Yirmibeş'i ise bir iskele boyunda hırsızlık yapmış bir hamal çocuğuna hırsızlığın fena bir şey olduğunu anlatırken seyretmek, benim için bu mahkemeyi yazmaktan daha çok zevkli olacaktı.

1942

MODERN BİR KARI-KOCA

Cürmümeşhut hâkimi evvela onlara barışmalarını teklif etti. İkisi de ayak dirediler.

Her ikisi de suçlu, her ikisi de davacı. Karı-kocadırlar. Sirkeci'de (adını yazmamışım) bir otelde otururlar. Kadın orada müdür sıfatıyla çalışır. Kocası da şoförder.

Kadın otuz beş yaşını aşmış; erkek 330 doğumlu.* Erkeğin ismi Ahmet, anasının güzel bir ismi var; Nene. Erkek Mersin'in, ismi de kendisi gibi güzel bir kazasındandır: Gülnar kazası. Kadın Orhanelilidir. Hâkim sorduğu zaman, "Otelin kâtibesiyim" dedi. Biraz sonra okuması yazması olup olmadığı usulen sorulunca, "Okumam yazmam yoktur" cevabını verdi. Okuyup yazması bulunmayan bir kâtip... Mahkemede hazır bulunanlar bu cevabı kahkaha ve gülümsemelerle karşıladılar. Kısa boylu, yaşından biraz fazla gösteren, dudaklarında mütemadiyen sinirli ve manasız bir tebessüm gezdiren bir bayandı bu.

Ahmet anlattı:

– Geçinemiyordum. Aramızda hiç kavga eksik olmuyordu. Birkaç defa karakollara düştük. Yine barıştık. Boşanmak için mahkemeye müracaat ettim. Şahit yazdırdığım şoför Hamdi, karım Fethiye'ye;

*) Yani yirmi sekiz yaşında.

"Artık boşanacaksınız. Baş şahit de benim!" diye haber vermiş. Fethiye de;

"Ben ona bir tuzak kurayım da boşanmak istemek neymiş anlasın," demiş.

Bunun üzerine içime bir kurt düştü. Sinirli oldum. Kendisinden korkmaya başladım. Dün sabah bavulumu eşyamı doldurup oteli terk etmeye karar verdim. Bu niyetle merdivenleri inerken karşıma çıktı;

"Nereye gidiyorsun?" diye sordu.

"Elbet yatacak bir otel odası bulur, başımı sokarım. Ben artık senin yanında kalmaya korkuyorum, gideceğim!" dedim.

"Bir yere gidemezsin. Şuradan şuraya bir adım atamazsın. Bitin kanlandı da çekip gidiyor musun? Hem bavulunu göster bakayım. Belki de müşterilerin eşyasını çaldın" diye başladı.

Ağzına geleni söylüyordu. Namusuma taalluk eden birtakım kötü sözler... Üzerime sandalye ile hücum etti. Polisler geldi. Karakola götürdüler. Zabıtlar tutuldu. Evvela o imza etti. Tam ben imza atarken;

"Yanıyorsun Ahmet!" diye bağırdılar. Fakat imza etmekle yanmak arasında bir münasebet göremedim.

Paltomdan keskin bir koku ile bir dumandır çıktığını görünce işi kavradım. Hemen paltomu çıkarıp attım. Paltomun arkasından bir karış yer yanmış, söndürdüler. Meğer paltoma kezzap dökmüş. Bana hakaret ettiği için davacıyım efendim.

Hâkim:

– Bak o da senden şikâyetçi, onu dövmüşsün?

Ahmet:

– Dövmedim efendim.

Ahmet konuşurken Fethiye ara sıra sözünü kesmek ister gibi atılıyor, fakat hâkimin ciddi bakışları karşısında yine süt dökmüş kedi gibi siniyor, sonra tekrar alevleniyordu. Hâkimin şiddetli bir ihtarı üzerine artık söze karışmadı ama, bir tiyatro aktrisi mimikleriyle, bazen işitilebilir bir sesle, "Allah Allah!" demekten geri kalmıyordu. İşte Ahmet'in sorgusu bu hava içinde bitti. Sıra Fethiye'ye gelmişti.

Fethiye;

– Garsondu, dedi. Bizim otelde yatıp kalkardı. Allahın emri ile beni istedi. Eh Allah emridir, dedim. Kendisine vardım. Beş senedir evliyiz. Ben kocamı severim. Kavga ettiğimiz sabahın gecesi onu pencere kenarında cıgara içer buldum. "Bana bir şey oldu," dedi. "Rüyamda fena şeyler görüyorum. Denizlere mi düşmüyorum, bulutlara mı çıkmıyorum. Bir şeyler oluyor bana. Cinnet getireceğim." O sabah baktım bavulunu almış gidiyor.

"Ne o beyefendi," dedim. "Müşteri gibi nerelere gidiyorsun?"

"Gideceğim, artık senin yanında oturamam!" cevabını verdi.

"Ne kötülük gördün benden kocacığım" dedim. Bunu söyler söylemez kafama bir yumruk vurdu, sandalyeyi kapınca üzerime hücum etti. Sövdü, saydı. Ayırdılar.

– Bak, ona sen de fena fena sözler söylemişsin?

– Ben kocamı severim. Öyle isnatlarda bulunmam. Sonra karakola gittik. Karakolda paltosunun cebinde otomobilin bazı yerlerini silmek için yanında gezdirdiği kezzap şişesini gördüm.

Birkaç defa da, "Sana bunu dökerim" diye beni tehdit etmişti. Polislere, bakın, diye göstermek üzere şişeyi cebinden aldım. O da eğilmiş imza atıyordu. Kalkarken çarptı, sırtına döküldü.

Hâkim:

– Burasını çok güzel tevil ettin. Peki şişe kapalı değil miydi?

– Kapalıydı ama efendim, kocam hızlı çarptı, tıpası fırladı. Hem efendim onun bütün elbiselerini ben kendi paramla yaptım. Tam beş kat elbisesi var. Kendi yaptırdığım elbiseyi ben ne diye yakayım? Evet efendim davacıyım, bana hakaret etti, dövdü.

Şahit Avni, otelin karşısındaki dükkânda çıraktır. İçerde, "Adam bıçaklanıyor. Koşun, polise haber verin" diye bir kadın sesi duyduğunu, hep beraber karakola gittiklerini, karakolda, Ahmet'in üstüne kezzap döküldüğünü, fakat dökeni görmediğini söyledi. Sıra şahit Celâl Dağlı'ya gelmişti. Bu kısa boylu, on yedi yaşlarında, gayet sıhhatli bir gençti.

– Ben o otelde misafirim, diye söze başladı. Erkek kadına hiçbir şey demedi. Kadın ağzına geleni söyledi. Erkeğin elindeki bavula yapıştı. Bir yandan, "Nereye gidiyorsun? Seni ben beş senedir besliyorum. Şu elbiselerini bile ben yaptım. Seni hiç bırakır mıyım?" diyor, bir yandan da sövüp duruyordu. Bir aralık sandalyeyi kaptığı gibi Ahmet'in üzerine yürüdü. O da sandalyeyi elinden alıp iki tokat aşketti. Ben araya girdim. Polisler geldi. Karakola gittik. Karakolda da bu Fethiye Hanım kendi cebinden kezzap şişesini çıkarıp Ahmet'in paltosuna döktü. Şişeyi de sobaya attı, dedi.

Fethiye;

– Bu şahit, kocamın arkadaşıdır, diye itiraz etti.

Şahit;

– Hayır efendim, oraya geleli ancak üç gün oldu, dedi.

Ahmet'e soruldu. Ahmet şahidin arkadaşı olmadığını ve doğru söylediğini bildirdi.

Fethiye'nin, kocasına hakaret ettiği sabit olduğundan üç gün hapsine ve bir lira para cezası ödemesine, Ahmet'in de sabit olan dövme suçundan 25 lira para cezasına, dövdüğü kendi karısı olduğu için bu cezanın artırılarak 29 lira 30 kuruş ödemesine, fakat kadın tarafından şiddetli tahrik edildiğinin anlaşılmasıyla bu cezanın 9 lira 70 kuruş olmasına karar verildi. İşte size bir duruşmada bitiveren bir dava ve bir aile hayatında olmaması lazım gelen, fakat her gün olagelen vakalardan biri...

1942

"BURSA'DAN CESUR BİR İHTİYAR GELDİ"

Beyaz zemin üstünde yeşil çizgili mintan, beyaz top sakal, geniş, muhteşem bir vücut, mavi, sıcak ve tatlı gözler; ayaklarında mest... İşte nefsi Bursa'dan İbrahim Ağa. Soyadı Çimen. Dolandırıcılıktan maznun. Tevellüdü 1279: Kökü Aziz devrine dayanan bir çınar ağacı.

Davacı yerinde kimseler yok. Fakat davacının isminin "Mişel" olduğunu öğreniyoruz. Dava 1939'dan beri görülmekte. Fakat davacı Mişel mahkemeye bazen gelip, bazen gelmemekte. Müddeiumumi davacının derhal getirilmesini ve bu davanın bir an evvel neticelenmesini istiyor. Derhal zabıtaya telefon edilmesine ve davacının getirilip bu sürüp giden işin nihayet bitmesine taraftar. Müddeiumuminin bu isteği yerine getirilmek üzere mahkeme tatil ediliyor. Yarım saat geçmemiştir. Bursalı yağcı İbrahim Ağa koridorun bir kanapesinde evvelce bu hiç tanımadığını iddia ettiği Mişel'i beklemekte. Beyaz kaşları çatılmış, alnındaki teni rengindeki et beni kızarmış, davacının ikide birde, "Sakallıydı, yok sakalını tıraş etmiş de öyle gelmişti" dediği sakallı, kızgın bekliyor. Nihayet Mişel polis refakatinde gözüktü. İbrahim Ağa da üzerine yürüdü.

– Sen misin o, beni dava eden ha? Sen misin? cümlesine karşı Mişel sapsarı kesildi.

Bu davanın ikinci sahnesi Mişel'in baygınlık geçirmesiyle nihayet buldu... Şimdi üçüncü sahnedeyiz:

Mişel, Bedesten'de mücevherat taciri bir Musevidir. Bir gün dükkânına bir adam gelir. 600 liralık alışveriş eder. İnci, küpe ve gerdanlık alır. Paranın bir miktarını verir. Üst tarafını bir emre muharrer senetle öder. Bu adamın ismi Hacı Ali'dir. Matruş, ihtiyar bir adamdır. Bu emre muharrer senedin alacaklı yerinde "Ali Besen"; borçlu yerinde de fırıncı Abdullah isminde birinin adı yazılıdır. 600 liralık mücevherat alan adamsa işte bu Ali Besen'dir. Mişel bu emre muharrer senedi Ali Besen'den, yani alışveriş yapan matruş ihtiyardan almıştır. Fakat emre muharrer senetlerin arkasına ciro edilmesi lazım gelirken bunu yaptırmamıştır. Mişel'in emre muharrer senetlerin altına bir ciro lazım geldiğini bilmemesine imkân var mıdır? Günler geçer. Doksan bir gün vadeli senedin günü gelir. Fakat dükkâna ne gelen vardır, ne giden... O gelmezse Mişel gidemez mi? Kalkar Bursa'ya gider. Bursa'da tanıdığı Hacı Emin isimdeki bir zata müracaat eder. Yağcı Ali isminde birini tanıyıp tanımadığını sorar. O da yağcı Ali isminde birini tanımadığını fakat yağcı İbrahim Ağa isminde bir adam tanıdığını, bu adamın da namuslu bir adam olduğunu, bononun sahibi şayet o ise parayı muhakkak ödeyeceğini söyler. Kalkarlar, yağcı İbrahim'i bulurlar. İşte bugün maznun sandalyesinde oturan adam bu yağcı İbrahim Ağa'dır. Mişel, İbrahim Ağa'yı görünce, "Bu adam senede kefil olan adamdır. Bana borçlu olan bu adam değildir. Onun sakalı yoktu..." der. İbrahim Ağa bononun sahibinin nereli olduğunu

Mişel'den sorar. Mişel, "İnegöllü" cevabını verir. İbrahim Ağa "Yarın saat altıda gel de beraber İnegöl'e gideriz... Adamları bulur paranı alırsın" der. Fakat ertesi sabah, İbrahim Ağa, kendisini alâkadar etmeyen bu iş için İnegöl'e gitmekten vazgeçer. Mişel de, İstanbul'a döner.

Kuyumcu Mişel bundan evvelki duruşmalara aklına estiği zaman gelmiş, esmedikçe gelmemiş, İbrahim Ağa'yı kâh sakalsız, kâh sakallı göstermiş, canı isteyince, "Alışveriş esnasında dükkânda adam yoktu", canı istemeyince, "vardı" demiş ve böylece davayı işin içinden çıkılmaz bir hale sokmuştu.

Bugün de hâkim, dükkânda bu 600 liralık alışveriş esnasında kimse olup olmadığını sorunca;

– Urfalı manifaturacı Müslim vardı, dedi.

Biraz sonra tekrar aynı sual karşısında;

– Ben suçluya mal verdiğim ve o senet verdiği zaman, dükkânda kimse yoktu. İş ikimiz arasında geçti, dedi.

– Pekâlâ, senden mal alan bu adam mıydı?

– Bu adamdı efendim.

Müddeiumumi bu çok karışık vakayı şöylece izah etti:

"Yapılan duruşma sonunda, suçlu İbrahim'in Mişel'in Kapalıçarşı'daki dükkânına giderek bilezik, küpe, inci gibi 600 lira kıymetinde mücevher alarak buna mukabil dükkânda Mişel tarafından yazılmış ve Ali mühürlü bir senet verdiği ve ayrıca bu senedi temin etmek üzere İnegöl'de fırıncı Abdullah tarafından Ali Besen namına verilen bir emre muharrer senedi teminat olarak davacıya verdiği ve senetlerin vadelerinin geldiği tarihte,

davacının bunları tahsil için Bursa'ya gitmesini müteakip, emre muharrer senetteki isimlerin uydurma olduğu ve binnetice suçlu İbrahim'in davacı Mişel'in hulus ve saffetinden istifade eder yollu hile yaparak dolandırdığı iddia olunmuşsa da suçlu, aksi sabit olmayan müdafaasında davacı Mişel'den iddia veçhile mücevherat almadığını söylemiş ve Mişel verdiği cevapta müdafaanın aksini iddia etmiş, bununla beraber vukuu iddia olunan ticari muamele esnasında dükkânda mal satılıp bunun karşılığında senet verildiği sırada suçlu ile kendisinden başka kimse bulunmadığını bildirmiştir.

Amme şahidi gösterilen ve Bursa'da ifadesi alınan Hacı Mehmet Emin'in şahadeti de, suçun işlendiğini anlatır mahiyette değildir. Davacının içtimai vaziyeti dolayısıyla böyle ciro edilmemiş bir senedi alması ve ilh..."

Müddeiumumi, bu izahının sonunda suçlunun beraatına karar verilmesini de ilave etmişti.

Müddeiumuminin bu izahının sonunda İbrahim Ağa'nın yerinden fırladığı, mübaşirin mümanaatına rağmen müddeiumuminin yanına kadar sokulduğu, elini kulağının arkasına götürdüğü ve ağır işittiği için söylenilenleri işitmeye çalıştığı görüldü. Yerine zorla götürüldü. Hâkim;

– Ben sana anlatırım sonra, sen hele dur bakalım! demeseydi, kolay kolay yerine geçeceğe benzemiyordu. O, "beraat" kelimesini duymuştu, fakat manasını anlamamakta ısrar ediyordu.

– Yani beraat ne demek? diye soruyor, sonra Mişel'e dönerek;

– Ah bu yok mu? Ah bu yok mu? Vallah 5000 lira tazminat isteyeceğim bundan. Görür o gününü, 5000 lira, 5000 diyor ve mütemadiyen

söyleniyordu. Kimseyi dinlemiyor, "Sus, dur!" dinlemiyor, masaya muhteşem yumruklarını dayamış;

– Ah bu Mişel ah! demekte devam ediyordu.

Hâkim kendisine susmasını söyledi. Fakat o, bu sefer müddeiumumiye döndü:

– Müddeiumumi bey oğlum! Allahaşkına, bari sen dinle: Bak ben mekteplere yağ müteahhitliği yaparım. Eh, şöyle böyle geçiniyorum. Yaş kemalini buldu. Ne yapayım? Şimdi yağ bulamıyorum. Bazen gidip Balıkesir'den gön alıyorum. Benim kendi sermayem 10, 15 bin lirayı bulur. Yok yalan söylemeyeyim, 1600 lira param vardır. Ama bu benim param. Çocuklarınki ayrı. Müddeiumumi bey, şimdi bir telgraf çekelim. 1600 lirayı getirteyim. Ben gösterirm bu Mişel'e, 5000 lira isteyeceğim. Ben onun yakasını bırakmam. Yok sakalımı kesmişim. Ben kırk senedir sakallıyım. Tövbe tövbe yarabbi! Bırak reis bey, kızıyorum.

Hâkim, yaşına hürmet ediyor, ona fazla bir ihtarda bulunmayarak yalnız susmasını söylüyordu. Fakat İbrahim Ağa işitir mi ki...

– ...Ya, müddeiumumi bey oğlum, beni görünce bayılıverdi. Sonra efendim... dedi ve nihayet yorulmuş olacak ki susmuştu.

Hâkim kararını okudu:

"Davacı Mişel'in, Bursa'da 'Hacı Emin bu senede kefil olan adamdır' diye Hacı İbrahim'i gösterdiğini ve sonra da mahkemede 'bu kefil olan değil, benden mal alan adamdır' dediğini ve bu iki ifade arasında aykırılık bulunmasından; davacının senet alıp senet verdiği esnada dükkânda kimse olmadığından ve dava edilenin Mişel'i tanımadığını iddia etmesinden, işte bir dolandırıcılık mahiye-

ti bulunmadığı, ancak hukuki bir mahiyet bulunduğu anlaşıldığından Hacı İbrahim'in beraat etmesine karar verildi."

Hacı İbrahim kapıdan çıkarken hâlâ bağırıyordu:

– Beraat neymiş, anlamadım ki. Ah bu adam. Adı neydi bunun, Mişel mi? Mişel de kimmiş? Bu yaşta mahkemelere düşmek. Elinde bir kırmızı kâğıt. Millet bana bakar, dolandırıcı diye. Yahu insan 600 liralık mal satar da gidip bir noterden kâğıt almaz mı? İstanbul'da noter dolu yahu. Noter! Noter!

Sonra bana yaklaştı.

– Sen ne yazıyordun, biz içerde konuşurken? diye sordu.

– Hiç baba. Gazete için...

– Ha, yaz! Yaz, de ki, "Bir cesur ihtiyar geldi, de. Canına okudu kendisine dolandırıcı diyenin, de. Sonra da beraatı aldı gitti Bursa'ya de."

1942

İKİ BUÇUK LİRALIK BİR RÜŞVET...

İlkmektep öğretmeni İbrahim, çocuklara hikâye anlatır gibi anlatıyordu:

– Ben bir arsa almıştım, efendim. Bu arsanın muamelesini takip etmek için Fatih Tapu Sicil Muhafızlığı'na gittim. Kapıdan içeriye girdim. Karşıma –suçlu yerindeki adamı göstererek– bu adam çıktı. Yanıma yaklaştı;

"İşiniz nedir?" diye sordu. O zaman kendisinin odacı veya hademe olduğunu anladım. İşimi kısaca anlattım: "Bir arsa almıştım da onun muamelesini neticelendirmek istiyorum..." Bana bir masayı işaret ederek kendisi de oraya doğru yürüdü. Burası sicil muhafızının masası imiş. Evrakı bu masada oturan memurun önüne koydum. Memur yorgun bir vaziyette olduğunu anlatır bir şekilde evrakı itti. Hiçbir şey söylemedi. Fakat böylece bu işi şimdi yapamayacağını işrap ediyordu. Ben buna rağmen evrakı memurun önüne bıraktım.

Bu sırada isminin Tahsin olduğunu öğrendiğim ve demin beni kapıdan karşılayan hademe bana dışarı çıkmamı işaret etti. Ben dışarı çıktım. O da beni takip etti. Koridorda, "Görüyorsunuz ya," dedi, "memur beyin işi başından aşkın, bu işi kolay kolay neticelendiremez. Günler ister. Ama siz işin çabuk görülmesini istiyorsanız 2-3 lira ile

bu işi çabuk hallettiririz. Ben parayı memura vereceğim. Artık iş olduktan sonra benim bahşişimi de unutmazsınız" dedi.

Ben de, "bugün vaktim müsait değil, yarın para ile gelirim. İşi de yarın hallederiz" dedim. O da, "Daha iyi, daha iyi! Hem nüfus tezkeresiyle bir-iki zarf lazım, onları da getirirsiniz. Yarın teşrif edin," dedi. Evrak orada sicil muhafızının yanında kaldı. Ben çıktım. Gittim, doğru arkadaşım fotoğrafçı Süreyya'ya dedim ki, böyle böyle... O da bana, "Tapu dairesinde zaten öteden beri böyledir. Şunlara yaptıklarının cezasını çektirelim. Bir cürmümeşhut tertip edelim" dedi.

Arkadaşım fotoğrafçı Süreyya benimle gelmedi. Ben gidip Alemdar karakoluna müracaat ettim. Bir 2,5 liralığın seri numarasını tespit ettiler. Ve bana da iki memur verdiler.

Ertesi gün, bu iki memurla tapu dairesine gittim. Önüme yine Tahsin çıktı. Beraber koridora çıktık. Tahsin bana "Parayı getirdin mi?" diye sordu. "Getirdim" dedim. Evvelce numarasını tespit ettiğimiz bir 2,5'luğu kendisine verdim. Parayı aldı ve bana, "Birader," dedi, "bu işler parasız olmuyor. Uzun sürüyor. Hem ben bu aldığım parayı sicil muhafızı Nihat'a vereceğim. Kendim 10 para almayacağım. İstersen gel gör. İş bittikten sonra bize de 5-10 para verirsiniz" dedi.

– Sivil memurlarla aranızda nasıl bir parola vardı. Bu işi nasıl yapacaktınız?

– Efendim. Parayı içerde vermeyecek, kapıdan uzak ve kalabalık bulunmayan bir yerde verecektim. Sonra tam zamanında mendilimi çıkararak burnumu silecektim. Onlar gelip cürmümeşhudu yapacaklardı.

– Sonra?

– Sonra efendim. Tahsin'in, "Beni de unutma" demesine karşılık ben de, "Sen hiç merak etme, seni düşünürüm" dedim. Arkasına düştüm. Sicil muhafızının yanına geldi. Orada memura parayı veremedi.

– Keramet buyurmayalım. Veremedi mi, vermedi mi?

– Efendim, memurun yanına gitti. Parayı vermedi. Memur ona bir defter verdi. O da defteri alıp bir başka masaya götürdü.

– Demek ki veremedi değil, vermedi.

– Memura vermek için vakit bulamadığını sanıyorum. Tahsin başka masaya giderken ben de memurlara işaret verdim. Yani mendilimi çıkarıp burnumu sildim. Memurlar yetişip Tahsin'i yakaladılar. Seri numarası alınmış 2,5'luğu cebinden çıkardılar.

– Hangi cebinden?

– Hangi cebinden olduğunu iyi bilmiyorum. Fakat zannedersem pantolon cebinden.

Maznun Tahsin'in kulakları ağır işitiyor. Nihayet bu ifadeye ne cevap vereceğini anlayabildi.

Tahsin;

– Ben bu parayı, birtakım zarflar alınacaktı, onun için aldım. Küsurunu iade edecektim. Bu iş hakkımda tertip edilmiştir. Bana oyun oynanmıştır. Ertesi gün beni daireden istifaya mecbur ettiler... Ben bu parayı masraf için almıştım, dedi.

Öteki şahitlerin hiçbiri gelmemişti, Mahkemenin taliki lazım geliyordu.

Suçlu yine ayağa kalktı. Çeneleri titriyordu, dudakları sapsarı idi.

– Hastayım efendim, ne yesem çıkarıyorum.

Altmış yaşındayım. Çoluk çocuk sahibiyim. Şimdiye kadar böyle şeyler başıma gelmedi. Beni serbest olarak muhakeme edin. Mahpushanede yapamıyorum. Adaletin tecellisini istiyorum. Hastayım.

Hâkim kendisine ne zamandan beri yattığını sordu. Fakat suçlu iyice anlamamıştı.

– On bir gün efendim, dedi.

Acaba on bir günden beri mevkuf muydu, yoksa, on bir günden beri hasta mıydı?

Müddeiumumi hâkime;

– On bir gündür hasta olsa gerek. Epey zamandır mevkuftur, dedi, sonra sözüne, öteki şahitlerin dinlenilmesinden evvel, mahpusun tahliye talebinin reddedilmesini de eklemeyi unutmadı.

Hâkim bu isteği yerinde buldu.

Maznuna;

– Öteki şahitler de ayın on dördünde dinlensinler. Ondan sonra tahliye talebini düşüneceğiz. Sen şimdilik yine yatacaksın. Hasta isen tevkifhanede iyi doktorlar vardır. Kendine baktırırsın merak etme, dedi.

Kapıda esmer bir genç kızla esmer ve çok mübarek yüzlü bir kadın onu bekliyordu. Tahsin onlara, "Merak etmeyin, adalet yerini bulacaktır" dedi. Dudakları hâlâ tiril tiril titriyordu.

1942

BİR PERİ MASALI MI? İPEKLİ KUMAŞ HIRSIZLIĞI MI?

Küçük mahkeme salonunu dokuz suçlu doldurmuştu. Aralarında bir de çarşaflı bayan var. Bay hâkim;

– Bu hanım da ne arıyor? deyince, mübaşir, "O da onlardan!" diye cevap verdi.

Kadın;

– Dur bakalım hele, dedi, daha belli değil.

İpekli kumaş hırsızlığını birkaç gün evvelki gazetelerde havadis şeklinde okudunuz. Dokuz kişiler: İskender, Fehmi, Hüseyin Nar, Hüseyin Eminoğlu çalmaktan; Âsım, Sabri, Kâmil, Maksut, Ziynet almaktan ve malı saklamaktan suçlular. Çalmaktan suçlu olanlar muhakeme sonunda tevkif edildi. Diğerleri ise şimdilik serbest kaldılar. Bunu biliyorsunuz. Şimdi size çalmaktan suçlu olanlar işi şöylece anlatacaklar:

Dördü de Rizeli, Fransızcanın Marsilya şivesi gibi Türkçenin de Karadeniz şivesi şakrak ve ahenktar. Fakat ne yazık ki taklit edemeyeceğim. İskender, Galata'da rıhtımlarda hamallık yapıyor. Anlattı:

– Eşya pazar günü geldi. Kasım babanın ardiyesine kondu. Malı biz tüccarlara taşıyacaktık. Fehmi'yi buldum. "Şunları," dedim, "para yapalım, zengin oluruz." Fehmi, "Benim bir arkadaşım

var... hele bir onunla konuşayım," dedi gitti. Gitmiş Hüseyin Nar'ı bulmuş, geldi: "Yer hazır," dedi, "sabahleyin taşırız." Tophane'den bir araba tuttuk, malları arabaya yükledik. Ver elini Sultanhamamı. Sultanhamamı'nda bir dükkânın önüne malları boşalttık. Arabacının parasını vererek savdık. Fehmi gitti bir kamyon buldu, kamyon geldi. Yedi harar malı bu sefer de kamyona yükledik. Doğru Feriköy'e. Orada yeni yapılmakta olan bir evden yirmi metre mesafede etrafı tuğladan, üstünün kiremitleri daha konmamış, duvarlarının sıvası sürülmemiş dükkânımsı bir yapının kapısını açtık. Ben bu dükkânın kimin olduğunu bilmiyordum. Maksut'unmuş. Maksut'un kendisini görmedim. Malları buraya yerleştirdik. Üç saat kadar orada kaldık. Üç saat sonra Hüseyin Nar yanımıza geldi. Ona;

"Bu malları satmak için bize vasıta ol. Sana yüzde yirmi beş veririz" dedik. Biraz düşündü. "Bu işi yalnız başıma başaramayacağım. Durun, bir arkadaş daha bulayım. Bakalım nasıl olur" dedi. Gitti. Hüseyin Eminoğlu'nu getirdi. Mutabık kaldık. Ona da yüzde yirmi beş verecektik. İki Hüseyin çekip gittiler. Akşam oldu. Hüseyin Nar geldi. Yemeğimizi getirdi. Biz yakalanırız diye dışarıya çıkmıyorduk. Hüseyin bize, "Merak etmeyin, öteki Hüseyin müşteri bulmuş, satacağız" dedi.

O gece orada hararların üstünde yattık. Hüseyin sabahleyin erken çıktı, gitti. O sırada yeni evin işçileri ve sıvacıları geldiler. Biz o gün, akşama kadar aç kaldık. Hüseyin'i bekledik. Hüseyin akşamüstü bir sandıkla geldi. Şimdilik satılacak olan malı bu sandığa doldurduk. Bu on top siyah

kumaştı. Sabahleyin Hüseyin bir araba ile geldi. Malı yükledi. Bize de yiyecek bıraktı. Gitti. Biz yine o gün oradan çıkamadık. Kapı aralarından sıvacıları seyrettik. Cıgara cıgara üstüne içtik. Akşamüstü iki Hüseyin de geldiler. Eminoğlu, "Burası benim akrabam Maksut'undur. Haber alırsa olmaz, şu malı bir başka yere taşıyalım. Ben size dört-beş sandık, kilim milim getireyim, eşya dengi gibi yapar, göç taşıyormuş gibi göndeririz," dedi. Gitmişler, Topkapı'da bir ev bulmuşlar. Sandık ve kilimlerle geldiler. Malları güzel balya yaptık. Ev eşyasından farksızdı.

Sonra efendim sabahleyin Eminoğlu bir araba getirdi. Biz tabii kapının aralığından bakıyoruz. Hamallar kapı önündeki malı yüklediler. Evvela arabayı gönderdiler. Sonra Hüseyin Nar'la beraber ikisi yollandılar. Biz o gün orada kaldık. Yalnız araba bütün malı almamıştı. Geriye üç balya daha kalmıştı. Akşamı bu minval üzere ettik. Akşamüstü Hüseyin Nar bir taksi ile geldi. İkimiz bindik. Fehmi orada üç dengin yanında kaldı. Topkapı'da bir eve vardık. Sabahısı Fehmi de geldi. Sonra Eminoğlu bir çuval mal yaptı. Gitti. Ertesi sabah da polisler bizi bastılar efendim. Ben yalnız Fehmi ile anlaştım. Fehmi de öteki Hüseyin Nar'la; Hüseyin Nar da Eminoğlu'yla anlaşmış. Ötekilerin hiçbirini ben tanımam.

İskender tatlı tatlı, teferruatını dahi unutmadan böylece anlattı:

Hâkim;

– Böyle mi oldu İskender? dedi.

– Böyle...

– Oldu mu ya, İskender? Yaptığını beğendin mi? Karakolda bu ifadeyi mi verdin?

– Karakolda ne söylediğimi bilmiyorum ki efendim, çok sıkıştırdılar.

– Canım ne diye böyle söylüyorsun? Bülbül gibi söyleyeni ne diye sıkıştırsınlar?

Fehmi'nin Karadeniz şivesi ise daha canlı, daha oynak:

– İskender malları teslim etti. Doğru söylüyor, anlaştık. Ben yer bulmak için gittim. Maksut'u tanımam. Tezgâhtarıyla anlaştım. Yeri buldum. Fakat bu işin içinden yalnız çıkamayacağımı aklım kesti. Hemşerim Hüseyin Nar'ı buldum. Ona işi anlattım. Evvela kabul etmedi. Fakat ertesi sabah tarif ettiğim yere geldi.

Hüseyin de bu işin hakkından gelemeyeceğini keşfetti. Ötesi İskender'in anlattığı gibi oldu.

Hüseyin Nar:

– Fehmi bana pazar günü geldi. "Yarın sabahleyin saat onda Feriköy'e gel, Maksut'un yeni yapılan dükkânının önüne" dedi. Başka bir şeyden bahsetmedi.

"Canım," dedim, "ne var? Söylesene..."

"Sen gel canım, orada görürsün."

Ben de sabahleyin Feriköy'e damladım. Merak etmiştim. Baktım ki orada, yeni yapılmakta olan bir dükkânın içinde yedi harar var. "Bunlar da ne?" dedim. "Senin nene lazım," dediler. "Görüyorsun işte, mal! Sen bunları sat... yüzde yirmi beşi senin..."

Gittim, Eminoğlu'nu buldum.

Hüseyin Eminoğlu:

– Ben, Galata'da Gürcü Osman'ın kahvesinde oturuyordum. Vakit gece dokuz buçuktu. Uyku gözümden akıyordu. Hele şu çayı içeyim de, gidip yatayım, dedim. O sırada Hüseyin geldi. Bana,

"Sen benimle Feriköy'e, Maksut'un evine gelir misin?" dedi.

Ben, "Maksut'un evi daha bitmedi ki. Hem ne yapacağız gece yarısı orada?" dedim. "Maksut şimdi fırındadır. Onunla bir işin varsa yarın sabah konuşuruz."

"Canım," dedi, "sen gel, bir gidelim oraya kadar. Yolda işi anlatırım."

Derken efendim, Feriköy'e vardık. Saat da on biri bulmuştu. Maksut'un yeni yapılmakta olan dükkânının kapısını ittik, içeriye girdik. İçerisi zindan gibi karanlıktı. Hüseyin bir mum yaktı. Mumun ışığında kocaman hararlar ve hararların üzerinde de insan vücutları vardı.

Hararları yokladım, yumuşak yumuşak şeyler. "Bunlar nedir?" dedim. "İpekli kumaş," dediler. "Ne kadar mal var bunlarda," dedim. "7-8 bin liralık var," dediler.

Hüseyin Eminoğlu'nun ifadesi sonlara doğru bir masal havasını almıştı.

Mumlar yanıyor, büyük, kocaman hararların üstünden insan hayaletleri fırlıyor. İpekli kumaşlar; siyah, sarı, yeşil, mavi... Binlerce liralar.

Neticenin ne olduğunu biliyorsunuz. Koridorda mahkemeyi dinlemiş bir adam,

– Ne 7-8 bin lirası, dedi. Orada 100 bin liralık mal vardı. Tam 100 bin, 100 bin papel...

Adam hem gidiyor, hem söyleniyordu. Bu 100 bin liralık ipekli kumaş masalı ona müthiş tesir etmişti.

– 100 bin papel...

1942

ÜÇ BAYAN BİR BAY

Davacı İlyas'ın sol gözünün altında bir sıyrık var ama, vakanın geçtiği günden kalma olmasına imkân yok. İlyas suçlu yerinde oturan bayanlar tarafından dövüldüğünü istida edeli, aylar geçmiş. Adam bu üç bayanı, dövme ve suç tasniinden dava ediyor. Müddeiumumilik önce birtakım sebeplerden dolayı takibata mahal olmadığını ileri sürmüşse de, İlyas itiraz etmiş... Bu itiraz yalnız dövme ve sövme suçundan varit görülüyor. Suç tasnii meselesi için de takibata mahal görülmüyor.

Hâkim, bayanlara, aradan uzun bir zaman geçmiş olmasına rağmen yine müruru zaman olmadığı ve davaya başlanacağını söyledi. Üç bayanın üçü de gayet güzel giyinmişler. Bayan Saime'nin sırtında nefti bir manto ve omuzlarında renar Arjante. Bayan Bedia'nın göğsünde bir kırmızı yapma gül. Bayan Betül'ün ise şarabi mantosu, son moda bir şapkası, yine bir tilkisi.

Hâkim, önce Bayan Betül'e ne söyleyeceğini sordu. Fakat nedense üçü birden ayağa kalktılar ve ortada oturan Bayan Bedia söze başladı.

Ben, burada onun kadar hukuki ve güzel söyleyemeyeceğim. Buna imkân yok.

Ama hakikati söylemek lazım gelirse, Bayan Bedia birçok avukatları kıskandıracak, yine birçok hatipleri içlendirecek kadar dürüst, vazıh bir li-

sanla anlatıyor. Kimbilir belki de bir hukuk tahsili yapmıştır. Belki de bu İstanbul bayanlarına has bir meziyettir.

– Efendim, mahkeme-i âliyenizce şimdi görülmek üzere olan dava, evvelce İkinci Ağır Ceza'da neticelendirildi. Bu dava, bizim tarafımızdan bugünkü davacı mevkiinde olan adama açılmış Betül'ü kaçırmaya teşebbüs davasıydı.

Bu adam mahkûm oldu. Fakat Temyiz, İkinci Ağır Ceza'nın bu kararını şu şekilde bozdu: Bu dava bir kız kaçırma davası değil, bir tasallut davasıdır. Mahkeme-i aidesine havale etti. Asliye Ceza Mahkemesi'nde ise tekrar görülen davamızda, bugün davacı olan zatın bizi dövdüğü sabit olarak bir ay yirmi gün hapse ve 40 lira da para cezasına çarpıldı. Bu cezayı da Temyiz tasdik etti. Şimdi vaziyet şudur: Kendi mahkûm olduğu bir suçtan ötürü suçlu, davacı olarak tekrar karşımıza çıkıyor. Görülmüş olan bir davaya yeniden bakmaya hiçbir mahal olmadığı için ...Asliye Ceza Mahkemesi'nin ilamının getirilmesini ve bu davanın sukutunu talep ederim. Dosyaların numaralarını ve ilamın tarih ve numarasını takdim edeceğim, diyerek çantasından küçük bir defter çıkardı ve birtakım numaralar ve tarihler sıraladı.

Bir nefeste ve kat'iyyen evvelce düşünülmüş ve söylenmiş hissini vermeyen tabii bir heyecanla, benim yazmış olduğumdan bin defa daha usturuplu bir hukuk lisanıyla söylenen bu sözler karşısında, İlyas ne diyeceğini şaşırmıştı. Birtakım sözler geveliyor, neler anlatmıyordu.

Bayanlarla bir mahallede oturduğunu, komşu olduklarını, memlekete gittiği zaman, kendisini vapurda deniz tuttuğunu... daha neler de neler.

Yarı belli bir Karadeniz şivesi vardı. Kimbilir belki de daha birçok şeyler söyleyecekti. Fakat hâkim, bunların dava ile alâkası olmadığını ihsas etti. İlyas bu sefer büsbütün şaşırmıştı. Nihayet:

– Ben bunların ne dediklerini bile anlamadım. Ben davacıyım. Beni dövdüler, sövdüler. Onlar da ceza yesinler. Hem de gerçekten üzerime atılıp saçımı başımı yoldular.

Hâkim:

– Oğlum, sen davanı müdafaa edecek kabiliyette değilsin. Bari bir avukat tutsaydın. Bunların burada şimdi ne münasebeti var. Bak, iyi dinle. Ben sana ne soruyorum: Bu bayan diyor ki, şimdi senin onlara isnat ettiğin suçun mahkemesi görülmüş. Bu suçu onların değil senin işlediğin sabit olmuş. Evvela İkinci Ağır Ceza'da muhakeme edilmişsin. Fakat Temyiz bunu bozmuş. Suçunun mahiyetini başka türlü görmüş, seni ...Asliye Ceza Mahkemesi'ne göndermiş. Orada mahkûm olmuşsun. Temyiz de bu kararı tasdik etmiş. Şimdi söyle bakayım bana. Böyle mi oldu, vaziyet bu mudur?

İlyas nihayet işi kavrar gibi olmuş, belki de heyecanı yatışmıştı. Yine araya birtakım laflar karıştırdı. Davası ile alâkası çok uzak birtakım vakalar anlattı.

İlyas aşağı yukarı şunları söylemişti:

Onun iddiası o mahkemede tetkik edilmemiş. Evet, İkinci Ağır Ceza'ya vermişler, fakat ...Asliye Ceza Mahkemesi'nde davası görülmüş. Temyiz Ağır Ceza'nın kararını bozmuş.

Evet, İlyas orada hakikaten bir ay yirmi gün hapse mahkûm olmuş, ama bu işle o günkü işin alâkası yokmuş. Bu vaka ayrı bir vaka imiş. O iş-

ten sonra tekrar bayanlarla arasında bir münazaa olmuş. O zaman kendisini dövmüş ve ona sövmüşler.

Bayanlar yine hep birden ayağa kalkmışlardı.

– Hayır efendim. Vaziyet bu değil. Başka bir vaka olmamıştır. Bu aynı işten biz onu ...Asliye Ceza'da mahkûm ettirirken, bu da o sırada aynı iş için mahkeme-i âliyenize müracaat etmiş.

Hâkim düşündü ...Asliye Ceza Mahkemesi'nin ilamının ve o işe ait dosyaların getirilmesine karar vererek duruşmayı bitirdi.

Evvela bayanlar çıktılar. İlyas Beyoğlu Birinci Sulh Ceza Mahkemesi binasını onlardan pek çok sonra terk etti. Acaba bu bayanlardan korkusundan mı dersiniz? Mahkeme ayın on sekizine kaldı. Merak ettim, gideceğim. Size de anlatırım. Bakalım bayanlar mı haklı, yoksa Bay İlyas mı?

1942

KOLTUK DEĞNEKLİ ADAM

Bakkal Ali'nin dükkânının önü mahşerden bir numune. Kimler yok. Pembe Hanım, Ayşe Hanım, mütekait Rıza Bey, Osman Pehlivan, Recep Dayı, Bay Murtaza İçel ve gayrihüm... O gün erzak dağıtılıyor. Parasız zannetmeyin. Bakkal Ali ne o kadar zengin, ne de bu kadar cömert. Yani belediye erzak tevzi yeri. Parasıyla ama, Bodos Ağa gibi vurgun vurmadan dağıtıyor. Dükkânın kepenkleri yarı inik, millet birbirini itiyor. Bağrışmalar, gürültüler, akıl verenler...

– Canım, sıraya girelim efendim, bu ne rezalet!

– Parasıyla alıyoruz bakkal başı! Ne surat ediyorsun?

– Canım bayan biraz dikkat etsene, ayaklarıma basıyorsun.

– Bayan dikkat edecek gözüm mü kaldı? Gözüm bulgurda.

İşte tam bu sırada, bugün suçlu sırasında oturan Hasan, sokak başından sökün etmiş. Ayaklarının bir tanesi mevcut bulunmadığı için koltuk değnekleriyle yürür. Şimdi maznun yerinin kenarına bıraktığı koltuk değneğiyle o gün şişman Fatma Hanım'dan daha çevik yürüyordu.

Şahit Muharrem Şenköse seyyar satıcı imiş. İyi giyinmiş. Bugün için güzel bir kravat bağlamış,

tıraş olmuş. Vaka günü herhalde bulgurdan alabildiği için şenliği hâlâ bâki. Belki de bu şenlik soyadından geliyor. Soy sop böyle mütebessim yüzlü insanlardır, olabilir.

– Bakkal Ali'nin dükkânında erzak tevzi ediliyordu. Ben de biraz bulgur ve pirinç tedarik etmek için yarım saattir bekliyordum. Bir aralık bir adamın bağırdığını duydum:

"Menediyorum, dükkânı kapayacaksınız. Bugün erzak tevzi ettirmeyeceğim, dağılsın."

Baktım, bu Hasan. Koltuk değneklerinden birine dayanmış, ötekini havaya kaldırmıştı. Kimseye vurmuyordu. Fakat bakkala karşı değneğini sallıyor;

"Menediyorum, efendim" diye bağırıyordu.

Yanına kadar sokuldum. Ağzından rakı kokusu geliyordu. Gözleri kan çanağı gibiydi. Meğer sarhoşmuş. Biraz uzaklaşıyor... yine koltuk değnekleriyle sıçrayarak geliyordu.

"Beni dinlemiyorsunuz ha. Size, bugün dağıtılmayacak demedim mi?" diyor, bu sefer dükkânın kepenklerini indirmeye, ahaliyi dağıtmaya çalışıyordu. Nihayet polis çağırmaya mecbur kaldık. Polis gelince ona;

"Sen kim oluyorsun? Ben bugün erzak dağıttırmayacağım. Sen çekil git işine!" dedi.

Polis vazifesini yaparak onu götürmeye başladı. O homurdanıyordu. Fakat ne söylediğini iyice anlayamadım. Biz de karakola kadar gittik.

İşte orada, açtı ağzını yumdu gözünü... söyledi söyledi.

– Bir diyeceğin var mı Hasan, şahidin şahadetine?..

– Ne diyeceğim bay hâkim. Bilmiyorum, bel-

ki böyle olmuştur. Çok sarhoştum. Ben sarhoş olunca böyle oluyorum.

Şahit Ata ve Hayri de aynı şeyleri söylediler.

Ata:

– İlle de erzak dağıtılmayacak, diye tutturdu. Bendeniz, erzak tevzi memuruyum. Kendisine rica ettim. "Senin aklın başında değil, oğlum," dedim. "Şuradan git. Bir şey almak istersen nüfus kâğıdın da yanında ise sana da veririz. Dur bekle, ne bağırıp çağırıyorsun? Herkesin işi gücü var." Dinletemedim efendim. Gittim polis çağırdım. Karakola götürdük. Orada da polislere hakaret etti.

– Çok mu sarhoştu?

– Öyle olacak, gözleri kanlıydı. Koltuk değneğiyle yürürken bile sallanıyordu.

– Bak Hasan, bunlar da öyle söylüyor.

– Dedim ya efendim, sarhoştum. Çok fazla sarhoştum. İçince kendimi kaybediyorum.

– Sen de içme öyleyse.

– Ara sıra kaçıyor. Yoksa ben her akşam çekmem... akşamcı değilim.

– Senin sabıkan var mı Hasan?

– Var efendim, bir tane dövmekten, bir tane de hakaretten var.

– Yine polise?

– Evet efendim, yine sarhoştum o zaman.

– Pekâlâ, o zaman kaç aydı?

– Vallahi iyi bilmiyorum efendim. Yattık çıktık. Epey yattım amma.

– Bak akıllanmamışsın.

– Bu rakının Allah belasını versin efendim, içmeyeyim şu zıkkımı diyorum, bir müddet sabrediyorum, sonra, bir kadehçik içeyim be, ne olur?

Dünyayı başka türlü göreyim, hayatımın sıkıntısı geçsin diyorum. Bir kadeh, bir kadeh daha, ondan sonrasını artık sayamıyorum.

– Öteki hakaret suçundan sana para cezası da verdiler mi?

– Verdiler efendim.

– Ne kadar?

– Vallahi bilmiyorum.

– Demek ki parayı vermedin.

– Tebliğ etmediler ki vereyim. Tebliğ etsinler para hazır. Vereceğiz.

Hasan'ın suçunun mahiyeti tevkif edilmesine sebep oldu. Kapıda bir polise teslim edildi. Koltuk değneklerinin arasında bir bacağı ileriye geriye sallana sallana, sıçrayarak uzaklaştı.

1942

PİŞMANLIK

8,30 vapurundan, Büyükada'ya işçiler çıkıyor. Badanacılar, sıvacılar, boyacılar, marangozlar: Büyükada yaza hazırlanıyor. Anastas'la Aristidi iki sıvacı gençtir.

Bakkal Moiz'in şivesi düzgün:

– 8,30 vapurundan bu zamanda işçiler çıkar. Birden dükkânımı doldururlar. Belki elliye yakın insan vardı. Ben tezgâhtan çıkacak vaziyette değildim, sıkışmış kalmıştım. Bir aralık hanımın biri;

"Ekmekler gidiyor, bakkal!" diye bağırdı. Zar zor dışarı fırladım.

Bayan, "Budur, budur..." diye birisini gösterdi. Bu, Anastas'tı. Yanında bir arkadaşıyla gidiyordu. Buradaki suçlu olanla değil, başka bir arkadaşıyla.

"Ya ekmeği ver, yahut da karne ile parayı..."

"Gözünü aç babalık, bizde ekmek filan yoktur" diye ellerini gösterdi. Bayan hâlâ ekmeği aşıranın o olduğunda ısrar ediyordu. Bayan, polis çağırdı. Ben dükkâna gittim, kalabalıkta öbür ekmeklere de bir şey olmasın diye. Ben, ekmeği çalanı görmedim, bilmiyorum. Karakola çağırdılar. Orada ekmeği çalanın demin konuştuğum çocuk olduğunu, ekmeği başka bir arkadaşına verdikten sonra kendisinin eli boş gittiğini öğrendim.

– Bunlar karakolda ne dediler.

– Emniyet amiri, Anastas'a, "Paran var mı?" diye sordu. O da cebinden epey bir para çıkardı. "Karnen var mı?" diye soruldu. İki tane de karne gösterdi. Başka bir şey bilmiyorum.

Anastas:

– İşe gitmek için acele ediyordum. Dükkân kalabalıktı. Her zaman ekmeğimi bu bakkaldan alırım. Ekmeği alıp dört karneyi oraya bıraktım. Parayı da, "Yabancı değildir bakkal, akşama veririm" diye düşündüm. Vermedim. Elimde iş takımları olduğu için ekmeği arkadaşım Aristidi'ye verdim. O yürüdü gitti.

– İyi arkadaşların varmış. Ben olsam bu zamanda babama emniyet edip karnemi bir başkasına vermezdim. Doğrusu, vallah korkardım. Haydi Anastas. Doğru söyle! Doğru söylemekte bir hayır vardır. Şu karneleri oraya tezgâhın üzerine bırakmadın değil mi?

– Bıraktım efendim.

Hâkim:

– Belki bu da doğrudur, ama görüyorum ki, sen zeki bir çocuksun. Yüzün onu gösteriyor. Sen ekmeği alıp da karneyi tezgâhın üstüne bırakacak halde değildin. Parayı bıraktım deseydin, buna bir dereceye kadar inanırdım. Sana, bak ne diyorum; doğru söylemekte bir hayır vardır. Karneleri bırakmadın, değil mi?

Anastas başını önüne eğdi, kızardı.

– Bırakmadım efendim, dedi.

Hâkim:

– Niye bıraktım dedin, utanmadın mı?

Anastas:

– Çok utandım bay hâkim. Ben bir hata ettim. Affedin. Arkadaşıma gelince, o, ben karnele-

ri ve parayı bıraktım sanıyordu. Onun hiç kabahati yok.

Hâkim:

– Sen niye bu hataya iştirak ettin, söyle bakalım Aristidi?

Aristidi:

– Biz altı kişiydik. Hepsi karneleri bize vermişlerdi. Öteki arkadaşlar işe gitmişlerdi. Ben kapının yanındaydım. Anastas içeri girdi. Bana bir ekmek verdi. Ben de yürüdüm gittim. Anastas'ın parayı ve karneleri verdiğini zannettim. Sonra arkadan polis yetişti. Anastas'a ekmeği sordu. Ben önde gidiyordum. Polisin sorduğunu işitince döndüm ve ekmeği, "Buyurun..." diyerek polise teslim ettim.

Şahit İsmet Hanım:

– Ben yarım saattir bekliyordum. Baktım ki, gamseleli bir çocuk dakikasında ekmeği alıp gidiyor. "Ben bir saattir bekliyorum. Hâlâ ekmeğimi vereceksin. Bak başkaları alıp gidiyorlar. Biraz da bize bak!" diye bakkala çıkıştım. Bakkal hemen koştu. "Hangisi?" diye sordu. Anastas'ı gösterdim. Polis getirdik. Öteki çocuk ekmeği getirip, "Buyrun!" diyerek polise teslim etti.

Şahit Şahan Asilpek, hâkimin her sözüne, "Benim haberim yok!"tan başka bir şey söylemedi.

Hâkim de;

– Mademki bunun hiçbir şeyden haberi yokmuş, ne diye getirdiler? İşine gitseydi daha iyiydi, dedi.

İki şahit daha dinlenildi. Onların dükkândaki vakadan hiç haberi yoktu. Yalnız dışardaki hadiseye şahit olmuşlardı. Nihayet polis İrfan dinlenildi:

– Merkezden iskeleye gidiyordum. İsmet Hanım, koşa koşa geldi. "Polis, polis koş! Ekmek çaldılar..." diye haykırıyordu. Ekmeği çalanı İsmet Hanım gösterdi.

Hâkim:

– Pekâlâ, ötekinin bu işten haberi var mıydı?

Polis İrfan:

– Kanaatimce onun da haberi vardı. Fakat emin değilim hâkim bey.

Anastas tekrar affını istedi. "Parasını akşama vallahi verecektim" diye de ilave etti. Davacı, ekmeği kendisine iade edildiği için davasından vazgeçmişti. Anastas yine affını istedi. Çok teessür duyduğu yüzünden anlaşılıyordu. O sapsarı, biz heyecanlı, kararı bekledik.

Hâkim;

– Bak oğlum, diye başladı. Senin, biraz beklemek sıkıntısına tahammül edemeyerek, bu ekmeği çalmış olduğuna kanaat getirdim. Cezan, bu harekete uygun Ceza Kanunu'nun ...maddesi mucibince altı aydır. Fakat çaldığın şey nihayet pek az bir şey olduğundan, senin bu cezanın üçte ikisini indiriyorum. Dört ay hapis oluyor. Yaşın küçük olduğu için bunu da indiriyorum. Bir ay yirmi gün hapis yatacaksın. Bunu da içinde camekândaki ekmeğe karşı mukavemetsiz bir his duyduğuna kanaat getirdiğim için, ahvali hazırayı düşünerek cezanı bir ay üç güne indiriyorum. Nedamet getirdiğine, bu işi bir daha yapmayacağına kanaat getirdiğim için bu cezanı da tecil ediyorum. Yani şimdi mahpus olarak yatmayacaksın. Ama yine cezan cezadır. Yalnız bir daha böyle şeyler yapmazsan sanki ceza görmemişsin gibi olacak. Yaparsan o zaman çok fena olacak. Bir defa sabıka-

lı olacaksın. Sonra daha ağır ceza göreceksin... Ve bu cezanı da o ceza ile birlikte çekeceksin.

Sana gelince Aristidi, senin söylediklerine de inandım. Onun için seni de, beraat ettiriyorum. Fakat bir daha parasının verildiğini gözünle iyice görmeden, bir malı arkadaşın da verse alma, dikkatli ol oğlum.

Mahkeme masrafları da 250 kuruş tuttu. Onu da Anastas senden alacağız, hadi bakalım.

1942

NÜFUS TEZKERESİZ ADAM

Boynundan asılı posta çantasıyla, genç, güler yüzlü posta müvezzii Muzaffer Romaoğlu, doğru söyleyeceğine yemin etti.

– Ben o gece telgrafhanede nöbetçiydim. Saat bir buçuğa doğru 221 numaraya bir yıldırım telgrafı geldi. Telgrafı yerine götürmek için postaneden çıktım. Hızlı hızlı yürüyordum. Tam Harbiye'ye varmıştım ki, bir dükkânın kepenginin yarı açık olduğunu ve içerde birtakım kâğıtların hışırdadığını ve parladığını gördüm. Bu parlayan şeyler kâğıt mıydı? Yanıp sönen bir elektrik feneri miydi, yoksa kedi gözleri miydi? Pek farkında değilim. Eğilip içeriye baktım. Yalnız bir el gördüm. Bir çuvala birbiri arkasına birtakım paketler dolduruluyordu. Herhalde bu paketler Enala'lar, Serkidoryan'lar, Boğaziçi'lerdi. Yani tütün paketi büyüklüğündeydi. Bu elin sahibini yarı seçtim. Şu ortada oturan olsa gerek. O kadar dalmış ve hızlı hızlı paketleri çuvala dolduruyordu ki, beni göremedi. Doğrulup da polise haber vermeye gideceğim zaman bir de baktım ki, karşı kaldırımda birisi aşağı yukarı dolaşıyor, o da şu solda oturandır. Öbür kenarda oturanı tanımıyorum. Ben yalnız bu ikisini gördüm: Polise haber vermek üzere uzaklaştım. Polis koşarak geldi. Fakat o karşı kaldırımda aşağı yukarı gezinen, benden şüphelenmiş ola-

cak ki, arkadaşına bir ıslık çaldı. Belvü bahçesine doğru kaçmaya başladılar. Polis de arkalarından koştu. Ben de 221 numaranın yıldırım telgrafını daha fazla bekletmemek için işime gittim.

Üç delikanlı maznunun üçünün de saçları alabildiğine büyümüş. Âdeta kafaları, ısırganlar ve baldıranlar bitmiş harap ve bakımsız bir bahçe halinde, vahşi otlarla dolu. Kafalarının arkaları üçünün de dümdüz. Küçücük bir yuvarlaklık ve çıkıntı yok. Yüzler uzun ve büyük. Bir tanesi çenesine yün bir kaşkol bağlamış. Biri yırtık ceketli, ötekinde eski liyme liyme bir kazak, üçüncüsünün yalnız mintanı var. Bu mintandan parça parça, kireç beyazlığında, kansız bir ten gözüküyor. Bir polis memuru, maznunların yüzleştirildiğini ve itiraf ettiklerini söyleyince, Ahmet garip bir sesle söylendi:

– Zorla, tabii ettirirsiniz.

Şahitler birbiri ardına geliyor. Şimdi, yapılmış başka hırsızlıklar da meydana çıkıyor. Suçlular mütemadiyen inkâr ediyorlar. Hiçbir şahidin doğru söylemediğini, kendilerinin kabahatli olmadıklarını söylüyorlar. Polisteki ifadelerini inkâr ediyorlar.

İşte kumral sakallı, nahif, zarif bir adam. Bu adamı koridorda gördüğüm zaman, ne biçim bir sıfatı olduğunu merak etmiştim. Bana bir musikişinas hissini vermişti. Meğer, Dolmabahçe Camisi'nin müezzini imiş. Bay müezzin:

– Efendim, Dolmabahçe müezziniyim bendeniz. Bizim muvakkıthane vardır. Şu Dolmabahçe muvakkıthanesi. Onun üstünün kurşunları birer birer kalktı. Kimse yakalayamadı hırsızları. Tam sekiz yüz kilo kurşun çaldılar. Yazık, günah efendim.

– Sizin fikrinizce, bu kurşunları nasıl taşımışlar?

– Tedricen zannederim efendim. Kendileri her ne kadar, poliste bir defada götürdüklerini söyledilerse de, bendeniz inanmadım. Nasıl olur efendim? Sekiz yüz kilodan fazla kurşun ancak kamyonla nakledilebilir. Zannı acizânemce, başka bir tarafa depo etmişler. Sonra ağır ağır taşımışlar olsa gerek.

– Karakoldaki ifadeleri nasıldı dediniz?

– Bir gecede çalmışlar ve bir gecede taşımışlar. Böyle söylediler efendim.

Suçlu Ahmet birdenbire yine ayağa kalktı.

– Canımızdan bıktık efendim, dedi. Karakol karakol sürüklendik. O karakol senin, bu karakol benim. Öldük, yorulduk, kabahati üstümüze aldık; yoksa biz yapmadık.

Harbiye'deki cıgaracı dükkânını soyanlar iki arkadaştı. Kurşunları çalanlarsa bu iki arkadaş ve bir de yanlarındaki üçüncüsüymüş. Onun ismi Mustafa... Hakkında başka hiçbir malumat yok. Ne anasının, ne babasının ismini biliyor. Yalnız vaktiyle, Büyükada'dan alınmış bir nüfus tezkeresi varmış. Şimdi o da kayıp. Büyükada'ya yazılmış. Fakat hangi Mustafa? Mustafa'nın dünyada kimsesi yok.

– Bir akraban da mı yok?

– Hiç, hiç kimsem yok.

Büyükada Nüfus Dairesi'nden cevap gelmiş. Mustafa'nın doğum tarihinin bir türlü bulunamadığı ve bu vaziyette de bulunması ihtimali olmadığı anlaşılıyor.

Duruşma, Mustafa'nın nüfusa yeniden kaydettirilip, ancak bu suretle, doğum tarihinin mahkemeye verilmesinden sonraya bırakıldı.

1942

SULTAN MAHMUT TÜRBESİ'NİN KURŞUNLARI

Bunlar iki ahbap. Görünüşte yaşları on altı, on yedi. Biri esmer, küçük bıyıkları var. Atlet yapılı, çevik halli, karayağız.

Öteki biraz sallapati tavırlı, kumral, uzun yüzlü ve uzun burunlu. Necati ile Misak kimbilir nerede tanışıp ahbap oldular? İkisi de işsizdi. Parkları dolaşıyorlar, sinemaların kapılarında resimlere bakıyorlardı. Misak'ın babası tulumba ve terkos işleriyle uğraşırdı. Bir dükkânları vardı. Sonra dükkânı kapadılar. İhtiyar baba, ayakta iş yapıyor, Misak da sokak sokak dolaşıyordu. Necati'nin babası ölmüş, bir anası var. Mektebe gitti, okuyamadı. İşe verdiler, adamakıllı çalışmadı. Artık bıyıkları terlemiş, koca delikanlı olmuştu. Annesi onunla başa çıkamıyordu.

Saatler bir saat ileri alınmadan önce, yedi ile sekiz aralarında, ortalığın alacakaranlıktan siyaha döndüğü akşamların birinde, Sultan Mahmut Türbesi'nin önünden geçiyorlardı. Ellerini şöyle uzatabilecek bir yükseklikte bir kurşun parçasının, Sultan Mahmut Türbesi'nin parmaklıkları üzerinden sarktığını gördüler.

Bayan hâkim sordu:

– Bunları koparmak evvela kimin aklına geldi?

Necati cevap verdi:

– İkimizin birden aklına geldi. İkimiz birden gördük. Birbirimize bakıştık ve kopardık.

– Niçin kopardınız?

– Satmak için. İşsizdik. Paraya ihtiyacımız vardı.

Kurşunu kopardıktan sonra bakıyorlar ki, oldukça ağır bir şey. Misak eliyle bir tartıyor. Beş kilo var, diyor, epey para eder.

Yine bakıyorlar ki, ortalık epeyce kararmış, gelen geçenler azalmış. Kimse işin farkında değil. Bir, bir daha, bir daha koparıyorlar. Bunları Necati'nin evinde saklıyorlar. Ertesi gün Necati'nin annesinin evde olmadığı bir sırada, bir mangalın üstüne bir tencere konuyor. Kurşun ne çabuk, ne tuhaf eriyor. Necati'nin içinde küçük bir melal vardır. Belki de hasta yattığı bir gece, ihtiyar bir kadının bir kepçe içinden bir berrak suya cazır cuzur bir şeyler döktüğünü ve annesine;

– Nazar değmiş çocuğa hanım kızım, dediğini hatırlıyorlar.

Bu, bir dakika süren sıkıcı hava, çok sürmüyor. Kurşunu külçe yapıyorlar. Üç gün sonra tekrar Sultan Mahmut Türbesi'ne damlıyorlar. Yine saat yedi-sekiz sıralarıdır. Yine ses sada kesilmiştir.

Necati anlatmakta devam ediyordu:

– Pencereye filan tırmanmadık. Zaten kurşunlar elimizin yetişeceği bir yerdeydi. Gayet kolaylıkla elimizle söküp aldık. Ertesi gün bunları da eritip külçe haline koyduk.

– Kime satacağınızı biliyor muydunuz?

– Ben bilmiyordum. Misak'ın babasının ahbabı Hüseyin Bey isminde birisi varmış. Ona götürdük, sattık.

– Kaça sattınız?

– 50 kuruştan.

– Kaç kilo vardı?

– Tam otuz beş kiloydu. 17,5 lira aldık.

– Sizden bu Hüseyin kefil istemedi mi?

– Misak'ın babasını tanıdığı için kefil filan istemedi.

Misak uzun yüzlü, âdeta etrafına darılmış gibi bakan bir delikanlı. Ecnebi tebaası. İkamet tezkeresi yanında olmadığı için yaşı malum değil. Anlatıyor. Güzel bir Türkçesi var.

– Bir o kopardı, bir ben. Ondan sonra götürüp Necati'nin evinde, evde kimse olmadığı bir sırada erittik. Hüseyin Bey'e götürüp sattık.

– Bunları nereden buldun, diye sana sormadı mı?

– Eskiden babamın dükkânı onun dükkânının yanındaydı. Beni tanır. Eskiden de babamla bazen götürür, kurşun satardık. Onun için bir şey sormadı.

– Babana söyler diye korkmadın mı?

Misak cevap vermedi. Dudaklarını uzattı ve sustu.

Şahit mimar Sedat Çetintaş, Sultan Mahmut Türbesi'nin parmaklıkları üstündeki kurşun tezyinat hakkında şu malumatı verdi:

– Hadise hakkında evvela şunu arz edeyim. İşim, Âbideleri Koruma Müdürlüğü'ndedir. Akşam vaktiydi. Hademe geldi, vakayı haber verdi. Gittim, tetkikat yaptım. Beş büyük, dört küçük parça kurşun tezyinat eksik. Bunlar beyzi, güneş veya yıldız şeklinde tezyini mahiyette eserlerdir. Antikitedir. On dokuzuncu asır sanatının güzel örnekleridir. Sanat tarihinde ampir tarzının nefis şekille-

ridir. Halen bu parçalardan pek çoğu yerli yerinde durmaktadır. Yerlerinden gayet zorlukla ancak alet kullanmakla sökülebilir. Bunlar yüzlerce parçadır. Büyük parçaların bir tanesi yedi kilo gelir. Küçüklerse dört kilo gelir. Bu hırsızlar yirmi üç adedini çalmışlar.

– Yani, mecmuu ne kadar kilo eder?

– Tahminen yüz kiloyu geçer, efendim. Polis yakaladıktan sonra ancak otuz beş kilosu iade edilmişse de, antikite mahiyetleri tamamen mahvolmuş. Şimdi birer külçe halindedir. Artık kıymetleri o kıymet değildir.

Maznunlar, mimar Sedat Çetintaş'ın şahadetine itiraz ederek, kurşunları gayet kolaylıkla, elleriyle yerinden söktüklerini ve çaldıkları parçaların da ancak beş tane olduğunu söylediler.

Müteaddit şahitlerden en selahiyetlisi, hırsızları yakalayan genç, mavi gözlü, çolak bir polisti. Bay Tuğrul Üstün, şöyle anlattı:

– Aldığım emir üzerine, bu işi tarassuta memur edildim. Saat yedi sıralarında bu ikisi geldiler. Nokta yerindeki polis, vaziyet icabı hiç o taraflara bakmıyordu. Onu şöyle bir gözledikten sonra, Misak etrafı kollamaya başladı. Necati de kurşunları sökmeye koyuldu. Üzerlerine koştum. Beni görünce kaçmaya başladılar. Aramızda bir yarıştır başladı. Necati hızlı koştuğu için ortadan kaybolmuştu. Ben Misak'ın peşindeydim. Nihayet yakaladım. Karakola teslim ettim. Orada, Necati'nin adresini söyledi. Yine o gece gidip Necati'yi de evinde yakaladım. Bu kurşunları kendileri çaldıklarını itiraf ettiler.

Şahit Osman, Sultan Mahmut Türbesi'nin bekçisiymiş. Kurşunları kimin söktüğünü bilmedi-

ğini, fakat kurşunların sökülmüş olduğunu haber verdiğini söyledi.

– İlk tahkikatta ifade verdin mi? diye soran bayan hâkime;

– Efendim, ilki de sonu da bir, diye cevap verdi.

Yanımdaki kadın, mimar Sedat Çetintaş ifade verirken söze karışmak isteyen Necati'ye, yavaşça, ancak benim işitebileceğim bir sesle;

– Sen sus bakayım, dedi.

Gözlerine baktım. Bulanıktı. Esmer bir kadındı. Ciddi bir yüzü, iradeli bir çenesi vardı. Dikkatle baktığımı görünce, başını öyle bir şekilde salladı ki, her şeyi anlamıştım. Bana;

– Evet, dikkatli bakmaya hacet yok. Onun, Necati'nin anasıyım işte... Zavallı yavrucuğum, demişti.

Ana, ne mübarek şeysin.

1942

ALTMIŞ LİRALIK BİR KADIN ÇANTASI

Madam Herakliye'nin çantasından 850 kuruş çıktığını biz öğrenir öğrenmez, Madam Herakliye, tatlı bir Rum şivesiyle başladı:

– Benim çantada 850 kuruş da çıkar, 1000 lira da çıkar. Fakat ben korkarım. Yanıma para almam. Ben paraya yanmıyorum hâkim bey, ben çantaya acıyorum. Bu zamanda öyle bir kadın çantası, kaç liradır, bilir misiniz? Ben diyeyim 60, siz deyin 90. Krokodil, efendim. Krokodil, bay hâkim; kadın, çantasız olur mu?

– Siz davayı anlatın madam.

– Ben, Beyoğlu'nda Doğruyol'da dükkânların eşyasını seyrede ede geziyordum. Ortalık çok pahalı olmuş, hiçbir şey alınacak gibi değil. Dalmışım. Birdenbire çantamı elimden kaptılar, efendim. Birisi ötekine, öteki başkasına verdi. Ben arkalarından koştum. Kasımpaşa'ya doğru indiler. Ben de arkalarından indim. Üç kişiydiler efendim. Çalanı, asıl çantayı benden çalanı görsem tanırım. Fakat burada o yok. Bunu doğrusunu söyleyeyim, görmedim. İyice görmedim. Elimden kapanı gördüm. Öteki arkadaşına verdi. Onu görsem belki tanırım. Sonra bir üçüncü de koştu. Fakat bu muydu, bilmiyorum?

Suçlu yerinde bir kişi var. Ötekiler başka bir suçtan ötürü mevkufmuşlar. Bugün getirilememiş-

ler. Suçlu yerindeki bir kişi, on beş yaşında, Yaşar isminde bir kara çocuk. Ama ne kadar esmer. Saçları duman gibi kara, duman gibi tütüyor. İki kaşı birbirine değiyor. Dudakları sipsivri, öne doğru âdeta fırlamış. Keskin, sert bir burnu var. Gözlerinden ateş çıkıyor. Küçücük ellerinde, yıkanmış olmasına rağmen, hâlâ fotin boyalarının lekeleri belli. Sarı ketenden yırtık değil ama bumburuşuk elbise. Belinde mavi, kirli bir önlük.

Yaşar;

– Ben pazarlarda öteberi satarım, diyor ama, fotin boyacılığı yaptığını elleri söylüyor. Esnaflığı fotin boyacılığına tercih ettiği besbelli. Yaşar fotin boyacılığını sevmiyor. Hakkı da var.

Hâkim;

– Bak Yaşar, neler yapmışsın? Nasıl oldu bu iş, anlat bakalım? diye sordu.

Yaşar;

– Gözüm kör olsun hâkim bey, dedi, benim bu işten haberim varsa. Ben esnafım. Pazar pazar dolaşır, öteberi satarım. Ben ne bu madamı tanırım, ne de onun çantasını kapan Mustafa'yı... Mustafa komşumuzdur, ama o benden çok büyük, onunla konuşmam ki... Efendim, hem bu madam beni görmüş mü? Görmemiş. Ben namusumla geçinirim. Böyle bir işten haberim varsa iki gözüm önüme aksın.

– Pekâlâ, karakolda ne ifade verdin?

– Böyle söyledim efendim.

– Tıpkı böyle mi?

– Elbette efendim, tıpkı tıpkısına.

Hâkim, karakoldaki ifadesini okudu. Burada, madamın çantasını Mustafa'nın kaptığını, Recep'e verdiğini, Recep'in de kendisine verdiğini, mada-

mın çantasından 850 kuruş çıktığını, sonra Unkapanı köprüsünde parayı paylaştıklarını, çantayı da denize attıklarını yazıyordu.

– Gördün mü? Karakolda böyle söylemişsin.

– Efendim. Benim okumam yazmam yok ki. Ne yazdılar, ne ettiler, ben bilir miyim?

– Burada imzan var?

– O imza mı efendim? Şuraya başparmağını bas, dediler. Ben de bastım.

– Ne diye bastın?

– Okumam yazmam yok. Ne yazdıklarını ne bileyim? Başparmağımı kâğıdın üstüne basmak, ne demek ne bileyim ben? Bas derlerse başparmağını şu kâğıda, ben de basarım.

– Pekâlâ, şahitleri dinleyelim.

Şahit bekçi gelmemişti. Öteki şahit salepçi Müslim Ağa geldi. Kaytan bıyıklı, sert yüzlü, belinde bir siyah kuşak...

– Namusun, vicdanın üzerine...

Müslim Ağa,

– Vallah namusum üstüne more, vicdanım da, dedi.

Müslim Ağa:

– Güğümleri toprakla parlatıyordum. Vakit akşamdı. Bir de baktım, na öteki Mustafa, iki bostan arasından hızlı hızlı geçer.

"Nereye be Mustafa," dedim, "hızlı hızlı?"

Eliyle bir tarafı gösterdi. Gitti. Ben başladım güğümü parıl parıl parlatmaya. Geceleyin saleple çıkmak lazım. Ekmek parası, reis bey. Bir de baktım, bu sefer bekçi koşa koşa geliyor.

"Buradan adam geçti mi?" dedi.

"Geçti, Muharrem Ağa" dedim.

"Kimdi o geçen?" dedi.

"Mustafa. Şu hani bizim Mustafa be!" dedim.

Koşa koşa gitti. Sonra efendime söyleyeyim, bu madam geldi. Ben madamı tanırım, arasıra benim salebimden içmiştir.

"Ne o, hayrola madam?" dedim.

"Bırak Allahını seversen," dedi, "bizim çantayı kılefte ettiler."

"Yok be madam," dedim. "Çok üzüldüm, vah vah."

Sahiden de üzülmüştüm. Beraber kahveleri dolaştık. Kimseleri bulamadık reis bey. Ben yalnız Mustafa'yı gördüm. Bu Yaşar'ı görmedim.

Yaşar ferahlamıştı.

Mahkeme, öteki şahit bekçinin ve diğer suçluların tevkifhaneden getirilmesi için bir başka güne kaldı.

1942

BIÇAKLA OYNANMAZ

Şahit Arif:

– Küçükpazar'da Kutucular'daki Celâl'in gazinosunda...

Hâkim:

– Şimdi oralarda da mı meyhaneler açıldı?

Arif:

– Evet efendim, açıldı ya. Celâl'in gazinosunda bira içiyordum. Gazinoda bu suçlu Hayri, gazinocu Celâl'le oturmuş şarap içiyorlar, tatlı tatlı konuşuyorlardı. Ben tezgâh başındaydım. Kendi dalgamda, düşünüyordum. Bir aralık bu Hayri sokağa çıktı. Biraz sonra da bana hizmet eden gazinocunun karısı Sabiha dışarı çıktı. Az sonra evvela Hayri, arkasından Sabiha geldiler.

Hâkim:

– Dışarda bir şey mi konuştular acaba?

Arif:

– Vallahi, orasını bilmiyorum efendim. Hayri geldi, oturdu. Bir şarap daha ısmarladı, sonra bana, "Arif oğlum," dedi. "Bir satılık bıçağım var. İstersen vereyim. Ucuza bırakacağım, insana lazım olur." Ben de, "Bana bıçağın filan lüzumu yok arkadaş" dedim. Ben böyle şeyler kullanmam hâkim bey. Doğrusu bıçak filan sevmem. Hem insan öyle şeyler kullanmamalı.

Hâkim:

– Aferin. Böyle düşünüyorsan, bravo.

Arif:

– Sahih söylüyorum efendim, ben bıçak mıçak sevmem...

Hâkim:

– Peki, sana bu Hayri, o satacağı bıçağı gösterdi mi?

Arif:

– Alımkâr olmadım ki göstersin. "Bize yaramaz öyle şeyler" dedim. Bu sırada Celâl bira almak üzere gazinodan gitti. "Belki bir-iki şişe bulurum da içersin Hayri" diyordu. O gitti. Ben önümdeki şişenin parasını verdim.

– Kime verdin?

– Bu Sabiha'ya verdim efendim. Fakat şişenin dibinde bir miktar bira kalmıştı. Onu da bardağıma dökmüş, dudağıma götürürken bir feryattır koptu. Ben tezgâh başında oturduğum için, arkam dükkâna dönüktü.

Hâkim:

– Celâl çıkıp gittikten sonra dükkânda kim kalmıştı?

Arif:

– Ben, bir de suçlu Hayri, bir de Sabiha...

Hâkim:

– Yani üçünüzden başka kimse yok?

Arif:

– Evet, üçümüzden başka kimse yoktu. Sonra arkama, yani dükkândan yana yüzümü çevirdim. Bir baktım, Sabiha yukarıda, merdivenlere doğru kaçıyor. Çünkü efendim, bu dükkânın üstü Celâl'in ikametgâhıdır. Sabiha odasına doğru feryat ederek koşuyordu. Öbür yandan, sokak kapısından da bu Hayri'nin seğirttiğini gördüm, ne oldu-

ğunu bilmiyordum. Herhalde bir şeyler olmuştu. Ben de Hayri'nin arkasından sokağa fırladım. Hayri karşıdaki berber dükkânına girdi. Ben polise haber verdim. Yakaladılar.

– Sen bu Hayri'yi Sabiha'yı bıçaklarken gördün mü?

– Arkam dönük olduğu için görmedim.

– Dükkânda bir sen, bir Sabiha, bir de Hayri olduğuna, Sabiha'nın da kendi kendini yaralayamayacağına göre, kadını kim bıçakladı öyleyse?

– Tabii Hayri efendim.

– Peki, aralarında Celâl gittikten sonra ne konuşuyorlardı?

– Vallahi iyi işitmedim. Çünkü söyledim ya efendim. Hepimiz insanoğluyuz. Benim de kendime göre düşüncem vardır. Dalmışım. Yalnız bir aralık, gelirsin gidersin diye, birtakım sözler duydum.

– Söyle bakalım Hayri. İnsan kadın bıçaklar mı? Eskiden erkekler böyle değildi? Şimdiki erkeklerin güçleri kadınlara mı yetiyor?

Hayri:

– Efendim, ben yapmadım. Ben bira içmek üzere gazinoya geldim. Celâl, bira yok, dedi. Ben de biraz söylendim, o da beni dövdü. Kafamı kepenge çarptım. Sonra, bira yok diye çekilip gittim. Neden sonra polisler berber dükkânına gelip beni, "Sabiha'yı vurmuşsun," diye yakaladılar. Benim hiçbir şeyden haberim yok. Gazinocu Celâl'den davacıyım. Beni dövdü.

– Sen söyle bakalım Celâl?

– Efendim, bu Hayri, dükkânıma geldi. Bira yoktu. Vermedim. Üstüme çullandı. Mintanımı yırttı. Ben de onu ittim. Kafasını hafifçe yarı açık

kepenge çarptı. Sonra şarap istedi. Verdim. Hatta bana da ısmarladı. Ben gittim bira buldum, geldim. Müşterilere bakıyordum, bir ara da onun yanına geldim. Oturdum. "Bira buldum," dedim. "İster misin?" "Yok," dedi. "Şarap da olsa olur." Biraz sonra ben yine dükkândan çıktım. Belki iki-üç şişe daha bulurum da, müşterilerime mahcup olmam diye düşünüyordum. Geldiğim zaman karımı yaralanmış buldum.

– Bu Sabiha, senin nikâhlı karın mı?

– Hayır efendim, nikâhlı değiliz.

– Öyleyse neyin oluyor? Metresin mi?

– Evet efendim, metresim.

Hâkim biraz sonra kararını vermişti. Hayri'nin Sabiha'yı yaraladığı sabit olmuştu. Bu yaralama faslını bıçakla işlediği için cezası da artırıldı. Cürmümeşhut kanununa göre de derhal tevkif edildi. Hâkim, Hayri'ye;

– Bıçak insanı ipe kadar götürebilir. Dikkat et, bu ceza sana ders olsun, bir daha yapmazsın, dedi.

1942

YÜZE YAKIN BASAMAK

Salonda benden başka dinleyici yok. Suçlu yerinde, üstü başı temiz bir adamla bir ihtiyar avukat var. Evrakı hâkim tetkik ediyor. Salonu garip bir sessizlik sarmış. Dışarıdan, koridordan insanlar geçiyor: Jandarma, mahkûm, suçlu kadın, erkek. Fakat sanki bu salona bu sesler girmiyor. Bir rüzgâr uğultusuyla kapıyı ancak yalayıp gidiyorlar.

Nihayet davayı anlıyoruz. Dava, bana Sabahattin Ali'nin *Kanal*'ını hatırlatıyor.

Onun kadar feci bir hadise değil, ne bir cinayet mevzubahis, ne de sonunda göreceğimiz gibi, bu hikâyede bir mahkûmiyet.

Şimdiden haber vereyim: Bu dava, beraat ile neticelendi.

Bakırköy köylerinden birinde, Hasan'ın tarlası vardır. 15-20 dönüm bir şey. Hasan'ın tarlasının kenarından bir su yolu geçer. Kocaman künklerle geçen bu su, Bakırköy evlerine gider. Hasan sebzeler yetiştirmektedir. Bir gün bu künklerin bir tanesinin bir yerinden delinmiş olduğu görülür. Hasan'ın topraklarında da bir ıslaklık. Paçavralarla tıkanmış delikten Hasan'ın tarlasına ince bir su sızmaktadır.

Hasan Bakırköy su künklerini delmekten suçlu.

Hasan'ın iri kahverengi gözleri, kırmızıya çalan sakalı, değirmi yüzü, büyük ağzı, dallı mintanı, muhteşem elleri kendi kendini müdafaa edebilecek; büyük ağzı bir şeyler söyleyebilecek, gözleri anlatacak, sakalı daha kızaracak, değirmi yüzü kısılacak ve bu işi kendisinin yapmadığını, suyolcunun yolları tamir ederken kendi tarlası civarında bir tıkanmayı önlemek için bu deliği açtığını, isterlerse suyolcu Ali Baba'yı dinleyebileceklerini söyleyebilecek gibi gözüktüğü halde, Hasan; sakin, sessiz, ağzından bir tek söz çıkarmayan bir adam. Bereket versin, avukat tutmuş. Hoş, tutmasaydı da suyolcu Ali Baba'nın şahadetiyle her şey anlaşılmış olacaktı ya.

Ali Baba:

– Kırk senedir Bakırköy su yolunun başındayım. Yetmiş altı yaşındayım. Bütün yola ben bakarım. Yol bu beyim. Su yolu bu, bozulmaz olur mu? Kâh tıkanır, kâh çürür, kâh ezilir. Ben her gün, yolu bir dolaşırım. Bin türlü ihtimal var. Delen de olur, ezen de olur. Kendi kendine de tıkanır... Farz edelim ki yol tıkandı, acaba nereden tıkandı? Ali Baba'dan başka bu işi anlayacak yoktur, hâkim bey. Kulağımı su yoluna yapıştırdım mı, nereden tıkanmış bulurum. Zanaatımız bu. Dile kolay, kırk sene bu. O su yolunun künkleri avucumun içi gibidir. İşte geçenlerde yine tıkanmıştı...

Aradım taradım, kulağımı yapıştırdım: Baktım ki, Hasan'ın tarlası civarında tıkanmış. Yağmurlarla taşlar, topraklar gelir; tıkar künkü beyim. Gittim. Hasan da tarlada çalışıyordu. Pek farkında değilim. Künkü kırdım. Nihayet yer buldum. Su gürül gürül akmaya başladı. Orayı güzel-

ce temizledim. Hasan'ın oradaki deliği de şimdilik sardım. Gittim işime. Birkaç gün sonra aletlerimle gidip tamir edecektim. Oradan kaç paralık su akacak, beyim? Hem tamir işi de bildiğiniz gibi kolay değildir. İşte ben gittikten sonra herhalde tıkadığım şeyler kendiliğinden çıkmış olacak. Yahut da suyun fazla tazyikiyle biraz fazlaca su akmış olacak ki, görüp haber vermişler. Hasan'ı da yakalamışlar. Ben, iki gün sonra tamirci ile beraber gelip deliği tamir ettik. Hasan'ın işini sonra haber aldım. Ama iş işten geçmişti. Hasan'ı mahkemeye vermişler. Ben kendisini tanımam. Belki birkaç defa, selamünaleyküm, demiştir, o kadar.

– Yani, uzun lafın kısası Ali Baba... Bu adam, bu su yolunu kırıp suyu kendi tarlasına akıtmış mıdır?

– Hâşâ. Orayı kıran benim, efendim. Bu adamın hiçbir kabahati yok. Akan sular durmuştu.

Hasan kafasını eğmişti. İçini bir ferahlık doldurmuştu. Hasan'ın bu işten ne kadar korktuğunu tahmin edemezsiniz. Üç çocuklu bir baba... Hiç yapmadığı bir işten suç altında... Vakıa mevkuf değil ama, Hasan düşünmez mi geceleri yatağına yatınca?..

Müddeiumumi, Hasan'ın künkleri kırıp suyu kendi bostanına aktardığı sabit olmadığı, Ali Baba'nın kat'i şahadetiyle anlaşıldığından, Hasan'ın beraatını istedi.

Bu sırada hâkim, Hasan'a ne söyleyeceğini sordu.

– Allah razı olsun efendim, ne diyeyim? dedi.

Usulen avukatın buradaki düşüncelerini bilmiyorum. Belki de biraz daha lakırdı söylemek arzu etmiştir? En iyi ihtimalle bunu düşünüyorum. Bel-

ki de o, başka düşüncelerle bunu yapmıştır? Burası bizi alâkadar etmez, şöyle dedi:

– Efendim. Her ne kadar müddeiumumi beyin beraat talebine iştirak edersem de, bazı hususatı daha fazla aydınlatmak için, duruşmanın bir başka güne bırakılmasını rica edeceğim.

Hâkim de, müddeiumumi de benim gibi şaşırmışlar mıydı bilmem?

Hasan hiçbir şey anlamamış gibiydi. Saf yüzünde hiçbir mana yoktu. Belki de o da, avukatının bu isteğine, sorulsa iştirak edecekti. Yine belki bir hafta, belki bir on gün içi içine sığmayarak bekleyecek. Birkaç gün sonra tekrar gelecek, tekrar gidecek...

Hâkim:

– İhtiyarsınız... bey, dedi, bu merdivenleri bir daha çıkmak size zahmet olmayacak mı? Ben sizi bu zahmetten kurtaracağım: Duruşmayı bir başka güne bırakmayacağım. Hele siz çıkınız. Dışarda beş dakikacık beklemek zahmetinde bulununuz.

Hasan beş dakika sonra beraat etmişti.

Bu dava için bir daha çıkmayacağı yüze yakın basamağı müteessir inen ihtiyar avukatla beraber konuşa konuşa gittiler.

Benim, Hasan'ın beraatına mı, yoksa avukatın garip dileğine mi bilmem, gözlerim yaşardı.

1942

ÇAMAŞIR İPLERİ VE DON GÖMLEK HAYALETLERİ

Suçlu ortada yok. Hâkimin karşısındaki sırada beş insan oturmuş. Dördü davacı mevkiinde, bir tanesi suçlunun çaldığı bir pardösüyü satın almış bir arkadaşı.

Bu sonuncusu on altı yaşlarında, çelimsiz, zayıf, halsiz bir çocuk.

Hava, dışarıda oldukça soğuk... 3,5 liraya aldığı çalınmış pardösüyü elinden almış olsalar gerek ki, sırtında tüy gibi bir ceket var.

Ben samiinden o çocuğa çok benzeyen bir kadının yanındayım.

Dört davacıdan ikisi asker, ikisi kadın.

Birinci asker: – Efendim, çamaşırlarımı bahçeye asmıştım. Kurusunlar diye.

Hâkim: – Çamaşırların neydi?

Birinci asker: – Gömlek ve şey efendim...

Hâkim: – Ne?

Asker: – Şey?

Hâkim: – Söyle yavrum, ne olduğunu söyle. Bak, iki defadır soruyorum?

Asker: – Efendim, şeydi efendim...

Hâkim: – Neydi yavrum, fanila mı?

Asker: – Hayır efendim, fanila değil...

Hâkim: – Öyleyse ne olduğunu söyle de, yazılacak.

Asker: – Don, efendim.

Genç asker kıpkırmızı oldu.

Hâkim: – Siz hanım?.. Sizin, nenizi almış?

Birinci kadın: – Efendim, benim evin önündeki ampulü... bir de oğlanın pardösüsünü...

Hâkim: – Kimin?

Birinci kadın: – Bizim oğlanın...

Hâkim: – Yani sizin çocuğunuz o oğlan...

Birinci kadın: – Evet benim çocuğum...

Hâkim: – Kaça almıştınız o pardösüyü?

Birinci kadın: – O zamanlar... o zamanlar ucuzdu... 12 liraya almıştık.

Hâkim: – Pardösü nerede asılıydı?

Birinci kadın: – Hemen kapıdan girince efendim...

Hâkim: – Kapı açık mıydı?

Birinci kadın: – Kapalı... kapalıydı ama, kilitli değildi.

Hâkim: – Peki ampulü nasıl çalmış?

Birinci kadın: – Onlar iki arkadaşmış efendim... Birisi ötekine omuz vermiş...

Hâkim: – Senin neni aldı?

İkinci asker (bir Şarki Anadolu lehçesiyle): – Dun gumlek...

Hâkim: – Senin de mi don, gömleğini?

İkinci asker: – Hayır efendim...

Hâkim: – Neyini öyleyse?..

İkinci asker: – Dun gumlek, efendim...

Hâkim: – Yani, senin de donunla gömleğini değil mi?

İkinci asker: – Evet efendim...

– Pekâlâ, hanım senin neyini almış?

– Jarse yorganımı...

Sıra zayıf yapılı, pardösüsüz, sarı yüzlü, gırt-

lak kemiği birkaç ay sonra aşırı derecede fırlayacağı tahmin edilen suçlunun çaldığı pardösüyü sattığı çocuğa gelmişti.

Hâkim: – Bak, sen hırsızlık malını satın almışsın. Ne dersin?

Çocuk: – Efendim ben hırsızlık malı olduğunu bilmiyordum. Ona Sirkeci'de Kemalbey sinemasının önünde rasgeldim. Üstü başı o zaman iyi, düzgündü. Sırtında da pardösü vardı. Beni, kenara çekti. "Evden kaçtım," dedi. "Para lazım, şu pardösüyü sana satayım. Yabancıya gitmesin." "Kaç para istiyorsun?" dedim. "3,5 lira" dedi. Hemen eve koştum. Annemden 3,5 lira aldım. Götürdüm verdim. Pardösüyü de sırtıma geçirdim.

– Yani hırsızlık malı olduğunu bilmiyordun?..

– Hayır bilmiyordum hâkim bey... onun pardösüsü zannettim. Parasız kalmış, satıyor zahir dedim. Ben de yabancıya gitmesin diye düşündüm... Sonra parası olduğu zaman gelip pardösüyü istese ve 3,5 liramı verse, veririm diye de düşündüm.

– Senin arkadaşın mıdır?

– Arkadaşımdır efendim..

– Sonra ne oldu?

– Parayı aldı, Kemalbey sinemasına doğru yollandı.

– Pekâlâ, otur oğlum.

Yanımdaki kadın, bu çocuğun muhakkak ki anası. Yerinde duramıyor kadıncağız...

Ben suçluyu düşünüyorum. Herhalde hastalanmış olacak ki, mahkemeye getirilmemiş. Belki o da zayıf, nahif bir çocuktur? Gözlerinde hâlâ iyiliğe dönmeye müsait ışıklar, yüzünde hâlâ zekânın verdiği ince, şeytani hatlar vardır?

Şimdi içeriye başka şahitler giriyor. Resmi polisler, sivil polisler, birbirini takip etmekte... Bir tanesi anlatıyor:

– Efendim, çatal gibi bir şey yapmış... Bahçeli bir ev gördü mü, duvarın dibine geliyor. Orada bir delik falan bulup o çatallı sopa ile çamaşır iplerini geriyor ve kendisine doğru çekiyor, alabildiğini alıp kaçıyormuş.

Suçluyu, duvar dibi yerine bir mektepte görüyorum... iyi tutulmuş bir not defterine ince, çalak bir yazı ile bir hesap yapmakta, bir müselles çizmekte... kafası, çamaşır iplerini kendine doğru çekerkenki heyecan yerine, iki müsellesin müsavatını bulmaktaki zevke dalmış. Uzun parmaklı elleri var. Ne güzel resim yapacak.

Ona resim hocası, "Sende bir şeyler var, çapkın," diyor. "Belki iyi bir ressam olacaksın."

İşte meydanda olmayan bir tevkifhane hastanesinde, ümit edelim ki, yaptıklarına pişman, esmer bir çocuk. Ateşi var. Bir komodinin üstünde sarı bir ilaç... küçük bir külahta iki güllaç var... Kirli elleri yastığın üstünde, belki de mahkemeyi düşünüyor: Acaba kaç ay mı verdiler?

Artık bunu düşünme küçüğüm... Yarın, bir güzel yarın, başka arzular, başka heyecanlarla bir demirli kapıdan çıkmayı, artık bir sinemaya, birtakım kötü resimlerin birbirini manasız takip etmesini seyretmek için, bir gurbette askerin don ve gömleğine muhtaç olmadığını, küçük gazeteci çocukların nasıl heyecanlı seslerle ve zevkle gazete sattıklarını, gece yarısı evlerine büyük erkek vakarıyla döndüklerini, analarının onları şefkatle ve gururla karşıladıklarını düşün. Yatağında ne çamaşır ipleri seni boğazlayacak, ne başkasının par-

dösüsü senin omuzlarını ısıtacaktır. Oradan, senin insan olarak, pişman olarak çıktığını görmek için dul ananla beraber, –ah onun da bu işte biraz kabahati vardır: Sana fazla yüz vermiştir, biraz daha küçükken seni anaca dövmesini bilmemiştir– hepimiz seni bekliyoruz, çocuğum... Yalnız ve yalnız yaptıklarına pişman ol; kâfi. Yüzünün rengi bir haftada yerine gelir. Uykuların düzelir, rüyanı hiçbir korkunç hayat kirletmez. Ah, o çamaşır ipleri... O don gömlek hayaletleri...

1942

ÜNİVERSİTELİLER VE BİR BAYAN

Yakaları rozetli birtakım gençler, mahkemenin kapısında, diğerleri de içerideydi. Bu kalabalık da nedir? diye sokuldum. Suçlu yerinde rengi sinirden mi, korkudan mı, neden sarardığı meçhul bir bayan oturmuştu. Yine suçlu yerinde ceketinin yakası rozetli, dalgalı saçlı bir genç oturuyor, bir başka genç de ayakta, şahit yerindeydi. Şahidin son sözlerine yetişebilmiştim.

Şahit Bay Faik;

– Bu bayan, yalnız arkadaşımız Elmas'a değil, bütün üniversitelilere hakaret etti, dedi.

Suçlu Bayan Nezihe, bu şahidin şahadetini kabul etmedi.

– Efendim, bana hakaret edenlerden biri de budur. Ben nasıl olur da bunun şahitliğini kabul ederim? dedi.

Davaya sebep olan hadise şuydu:

Üniversite talebesinden Bay Elmas aleyhinde, Bayan Nezihe, emniyeti suiistimalden bir dava açmış. Bu dava mahkemede görülmüş, şahitlerin celbi için bir başka güne kalmış.

Fakat tam kapıdan çıkarlarken, şimdi görülen muhakemenin mevzuu ortaya çıkmış. Bay Elmas'ın davasını takip etmek üzere onu mütecaviz arkadaş da beraberlermiş. Her şahidin ağzından

başka şekle bürünen bu hadiseyi şahitlerden Suat Pazılı şöyle anlatıyordu:

– Ben kapıda muhakemeyi dinliyordum. Muhakeme yarım saat sürdü. Sonra hepsi kapıdan çıktılar. Bu arada bir bay da bu bayanla birlikte çıktı. Yine o bay, suçlu Elmas'a, "Eşyayı yollasaydınız da bunlara hacet kalmasaydı, daha iyi değil miydi?" diye güzellikle bir şeyler söyledi. Bay Elmas cevap vermeye bile vakit bulamadı. Bayan Nezihe'nin tükürmesiyle ve ensesine de iki tokat indirmesiyle karşılaştı. Elmas bir şey yapmadı. Polis çağırdı. Çok patırtılar oldu efendim. Sonra bayan, polislerin yanında bu efendilere hakaret etti. Polisin yanında dahi vurdu.

Bayan Nezihe atıldı:

– Birçok üniversiteliler bu adamın peşine düşerek yalan yere şahadet etmesi için kandırdılar, efendim.

Şahit Salih de hikâye eyledi:

– Bendeniz hadise üzerine gittim, bidayetini gördüm. Kalabalık toplanmıştı. Esasen ben gayet yakındaydım. Bu hanım yanaştı. Şu efendinin üstüne yürüdü: Bir tokat vurdu ve yüzüne tükürdü. Ben onlara sorgu dairelerinin önünde rastladım. Elmas ile Bayan Nezihe'nin suiistimal davaları varmış. Asıl kavga mahkemeden çıkınca başlamış. Ben orasını bilmiyorum. Daha doğrusu ben kavganın, dava da dahil olursa, üçüncü safhasına şahidim.

Bayan Nezihe söz aldı.

– Etrafı üniversiteliler almıştı. Ben kendimi bilmiyordum. Çok fena vaziyetteydim. Her ağızdan bir kötü lakırdı çıkıyordu, dedi.

– Hiçbir taraftan bir kötü söz söylendiğini duymadım. Yalnız Bayan Nezihe söylüyordu.

Hâkim, iki tarafı barıştırmak istedi.

– Gelin, dedi, şu davaları halledin, barışın, olsun bitsin.

Suçlu Elmas kat'i bir sesle cevap verdi:

– Hayır.

Bayan Nezihe, Bay Elmas'ın barışma teklifini böyle kat'i bir ifadeyle reddettiğini görünce;

– Benim de şahitlerim var, dedi. Hemşirem, zevcem, bir polis memuru, asliye ceza mübaşiri.

Hâkim, hemşiresiyle zevcinin şahadetlerinin kabul edilemeyeceğini, polis memuru ile mübaşirin dinlenebileceğini söyledi.

Polis memuru bulunamadı. Ama, Bayan Nezihe, polisin numarasını ve nerede çalıştığını zaptetmişti. Mübaşir çağrıldı. O söze başladı ve şöyle bitirdi:

– Ben kaydiye vermek için bir aralık dışarı çıkmıştım. O sırada birtakım gençlerin Bayan Nezihe ile alay ettiklerini gördüm. "Bak bak, tükürdü" diyorlardı. Bu hal bir müddet sonra yuha şeklini aldı. "Üstüne tükürdü. Üstüne tükürdü!" diye bağırışıyorlardı. Bayan Nezihe de asabileşti. Bir tanesine doğru şöyle bir elini salladı. Fakat elini salladığı Bay Elmas değildi. Bir başka efendiydi. Küfür etmedi. Yalnız bu sırada başka bir bayan küfür ediyordu. Bayan Nezihe'yi bu gençler çok fazla tahrik ettiler. Gri elbiseli bir efendinin sırtına eliyle vurdu. Hakarette bulunduğunu işitmedim.

Şahit Suat'ın şahadetiyle, şahit mübaşir Süleyman'ın şahadetleri arasındaki ihtilafı gidermek lazım geldi.

Şahit Suat tekrar duruşmaya alındı. Mübaşir Süleyman'la muvacehe edildiler. Bay Suat ifadesinde ısrar etti.

– Ben böyle gördüm, doğru söylüyorum, dedi.

Mübaşir Süleyman;

– Vakanın bidayetine yetişmedim. Biraz sonra kaydiye için mahkemeden çıktığım esnada gördüklerimi söylüyorum. Söylediklerim doğrudur, dedi.

Hadisenin nasıl geçtiğini bir defa da şahit polisten dinlemeliydi. Nitekim öyle de oldu.

Polisin celbi için mahkeme bir başka güne bırakıldı.

On, on beş üniversitelinin, mahkeme kapısında yine, bir üçüncü davaya sebebiyet verecek bir hadise çıkardıklarını sananlar aldanırlar. En küçük bir hadise olmadı. Büyük bir soğukkanlılıkla dağıldılar.

1942

ARTİSTLER TURNEYE ÇIKARLARKEN

Suçlulardan birisi muameleci, öteki rejisör. İstanbul büyük şehir; içinde neler yok: Bilmediğimiz, ismini işitmediğimiz artistler, rejisörler. İşte bir dava münasebetiyle İstanbul'da, Atillâ Serçek isimli bir rejisörle Diruhi, Anjel adında iki de artist bulunduğunu öğreniyoruz.

Bu iki artist Anadolu'da meşhur olsalar gerek ki, Atillâ Serçek Efendi, onları Anadolu'ya götürebilmek için başını dertlere sokmuş.

Muameleci Nihat başka bir suçtan mevkuf, rejisör serbest muhakeme edilmekte. Hâkim, Nihat'a sordu:

– Senin öteki iş ne oldu?

– Otuz sene yedim, efendim, temyiz ettirdim.

Bono sahtekârlığından otuz sene müddetle hapse mahkûm olan Nihat Koyuncu, arzuhalci ve muamele takipçisi olduğunu söylüyor ve hadiseyi anlatıyordu:

– Benim bu işle alâkam bir muamele yüzünden... Para almak hakkımken metelik almadığım bir muamele. Bu işi bir iyilik olsun diye yaptım. Bunlar artisttir. İşlerini görüvereyim, dedim. Mesele şu: Diruhi ile Anjel, Kumkapı nahiyesine müracaat edip nüfus tezkereleri bulunmadığını ve buna mukabil bir ilmühaber almak istediklerini söylemişler. Evvelden iki şahit bulunmuş. Şahitlerin

isimleri ilmühaberde yazılı. 332 doğumlu olduklarını mübeyyin bir ilmühaber almışlar. Bana müracaat ettikleri zaman bu ilmühaberler yanlarındaydı. Ama, ilmühaberler sahte miydi? Orası bana ait bir şey değil. Sahte bile olsa, ben sahteliğini nereden bileyim?.. Anadolu'ya turneye çıkacaklarmış. Nüfus tezkeresiz gidemiyorlar. Bana müracaat ettiler. Ben de bunları aldım, Fatih Nüfus Memurluğu'na götürdüm. Mademki ellerinde ilmühaber vardı, belki birer nüfus tezkeresi verirler, vermeseler bile nüfus kâğıdı yerine geçecek muvakkat birer kâğıt alınabilir diye düşündüm. Oradaki memur, bu ilmühaberlere istinaden nüfus tezkeresi vermeyeceğini söyledi. Yalvardılar, sızlandılar, "Turneye çıkacağız" dediler. Memur bir kolaylık gösterdi, "Benim size nüfus tezkeresi vermeme imkân yoktur. Yalnız bu ilmühaberlere istinaden sizin 332 doğumlu olduğunuzu ve nüfus tezkeresi işinin muamelede bulunduğunu ifade eden bir kâğıt verebilirim, işinize gelirse yapayım," dedi. Ben de çok rica ettim. Memurdan böyle bir kâğıt aldık. Artistler cemiyeti de buna dayanarak kendilerine artist vesikası verdi. Turneye çıktılar. Bendeniz bu muamele için, hakkımdı alabilirdim, fakat metelik almadım. Hayır için yaptım.

– Siz anlatın bakalım?

– Efendim, bendeniz operet rejisörüyümdür. Bütün artistleri bendeniz yetiştirmişimdir. Yani ben çalışanların hem hocası, hem de patronuyum. O tarihte artistler reisi bulunan Halit, müessesemi sıkıştırmaya başladı. Nüfus tezkeresiz kimseyi çalıştırmayasın, diye tembih etti. Bende zaten nüfus tezkeresiz kimse çalışamaz. Fakat baktım Diruhi'nin nüfus tezkeresi, bir defa bana gös-

termişti, kaybolmuş. Anjel de meğer bana başkasının nüfus tezkeresini göstermiş. Ben, "Bugünden tezi yok, müessesemizi terk edeceksiniz..." dedim. O günlerde Anadolu'ya turneye çıkmak üzere hazırlanıyorduk. Kızlar bana, "Biz 332 doğumlu olursak, turneye çıkarız," diye soruşturunca ben de, "He," dedim, "o zaman mesele kalmaz, tabii çıkarsınız."

Birkaç gün sonra Kumkapı nahiyesinden alınmış bir ilmühaberle geldilerse de, ben bu kâğıtlarla artistler reisi Nihat'a müracaat ettim. O da, "Bunlarla veremeyiz, bize nüfus dairesinden bir kâğıt getirmelisiniz," dedi. Sonra ilave eyledi, "Size bir adam göndereyim. Muamelecidir. Bu işi takip eder," dedi. İşte Nihat Efendi de bu suretle gelmiştir. Kızlarla beraber Fatih Nüfus Memurluğu'na gittiler. Oradan aldıkları taze kâğıtları Nihat Efendi görünce de, "Olmaz," demedi. Artistler vesikasını aldılar. Biz de turneye çıktık. Anadolu'ya on sekiz kişilik bir heyetle gitmişiz. Hem şarkılar toplayacak, hem de milli havalar terennüm edecektik. Yolda giderken, bu kızlar aralarında münakaşaya tutuşmuşlar. Bir arkadaşları, "Siz zaten artist olamazsınız. Yaşınız küçüktür. Sahte ilmühaberle artistlik kartı aldınız, sizi ihbar edeceğim," demiş. Ve hemencek de ihbar etmiş. Orada rejisör olmam münasebetiyle beni sorguya çektiler. Bildiğim gibi işi ağnattım. Bizi bıraktılar. İhbar edenlerse zaten kumpanyamızdan ayrılmışlardı. Biz de Anadolu'yu dolaştık. Milli oyunlar öğrendik, şarkılar söyledik. İstanbul'a Maksim Bar'a döndük. Benim ne bu ilmühaberlerin sahte olduğundan haberim vardır, ne de bu Nihat Efendi'yi evvelden tanırım. Artistler reisi Nihat, beni artist

acentesi müdürüne takdim etmiş, o zat da bu muameleciyi bulmuştur. Hakikaten de, işi Nihat Efendi muamele ederken kızların elinde bu ilmühaberler mevcuttu. Ben öteki celsede şahitken bu sefer suçlu oldum, ağnayamıyorum, dedi.

Her iki suçluya da birçok yerleri silik ilmühaberler gösterildi. Şahitlere de aynı şekilde hareket edildi ve bu ilmühaberleri kızların ellerinde gördüklerini söylediler.

Mahkeme, kalabalık bir yekûn tutan şahitlere celp yazılmasına karar vererek bir başka güne bırakıldı.

İstanbul hakikaten büyük şehirdi. Artist ve rejisörleri ile, muamelecileri ile, artist müdürleri, acenteleri ile, ne kumpanyalar, ne operetler varmış da bunlardan yazık ki yalnız mahkemeler vesilesiyle haberdar olabiliyoruz. Bunların, yerlerinde şöhret sahibi olduklarına da inanmalıyız. Öyle olmasaydı rejisör Serçek Atillâ Efendi meşhur Diruhi ile Anjel'i feda etmemek için böyle gürültülü ve karışık işlere girer miydi?

1942

BU SENENİN MEŞHUR KARAKIŞI CİNAYETİ

Hani o ikinci karda, beş adım ötemizde bembeyaz bir karanlığın tramvayları ve insanları yuttuğu günlerde...

Biz o günlerde biraz kömür bulmayı düşünüyor, bu karın artık son kar, son müthiş kar olacağını ümit ediyor, gökyüzünde bir mavilik, bir parçacık bir mavilik gözükse birkaç sene evvelki ılık kışlar başlayacak sanıyorduk. Belki o ılık kışlarda biraz fazla nezle oluyor, lodostan belki biraz fazla lapacı oluyorduk ama, memnunduk.

Halbuki bu senenin bu korkunç kışında o kömür denilen kara kızın peşindeydik: Çoluk çocuk, kadın erkek, fakir zengin.

İşte, bizim kaplamaları söktüğümüz, harabeleri yıktığımız, gelinlik sandıkları parçaladığımız, marsık hasretiyle kapkara karardığımız günlerde işlenen bir cinayeti bugün mahkeme salonunda dinlerken, dışarda baharın, Postane'nin yan yollarından birinde kedi yavruları güzelliği ve sevimliliği ile oynaştığını görüyor, hemen hemen bu cinayeti bir film seyreder gibi seyre hazırlanıyordum.

Şahit mevkiinde genç polis, benim buraya yazacağımdan daha çok kat'i bir lisanla biraz ezberlenmiş tesiri veren çok iyi bir polis raporu güzelliğiyle anlattı:

– Kış kıyamet bir gündü. Saat on, on buçuk raddelerindeydi...

Burada hâkim sözünü keserek sordu:

– Hani o büyük kışta mı?

– Evet efendim, o büyük kışta. İkinci büyük karda.

Biraz durdu. Devam etti:

– İki bekçi, kollarına girmiş olarak yaralıyı getirdiler. "Seni kim vurdu?" dedik. "Berber kalfası S." dedi.

Şimdiye kadar dikkat etmediğim suçluya baktım:

Sarışın bir adamdı. Samiin tarafında oturduğum için yalnız arkasından görüyordum. Kuvvetli, biraz dar olmakla beraber adaleli olduğu belli bir sırtı, yine çok geniş olmamakla beraber normal bir omzu... Çocuk ensesi var. Kapı yanına kadar çıkıp yüzünü görebildim: Kumral bıyığı yalnız burun kanatları hizasına kadar. Sakalı hafif uzamış. Yirmi iki, yirmi üç yaşlarında gözüküyor. Biraz sararmış olmakla beraber, gayet sakin. Uzun, güzel yüzlü bir adam.

Polis anlatıyor:

– Tozkoparan'ın altında. Asfaltın hemen aşağısında. Vaka orada olmuş efendim. Berber kalfasının nerede oturduğunu bekçilerle beraber gelen arkadaşı M... isminde birisi söyleyebildi. Çünkü artık yaralı söz söyleyecek vaziyette değildi. Yine bu M... ismindeki yaralının ve yaralayanın arkadaşı ile beraber suçlunun Tophane'deki evine yollandık. Tophane'deki eve vardığımız zaman, kapıyı bize bir kadın açtı. Suçlunun hemşiresiymiş. Daha eve gelmediğini söyledi. Biz tam evden çıkmaktayken yokuş yukarı bir adamın çıktığını gör-

dük. Ellerini arkasına koymuş, sakin sakin ilerliyordu. "Dur!" dedim. Hiç mukavemet etmedi. Aldım, karakola teslim ettim. Orada, "M...'yı ben vurdum" dedi. Bıçağın yerini sorduk. "Şişhane yokuşuna çıkarken garajın arkasına attım" dedi. Beraberce oraya gittik. Karların içine düşmüş olan bıçağın yerini kendisi gösterdi. "İşte!" dedi.

Bıçağı aldım. Bu bıçak, sapına bez sarılmış, küçük çapta bir kamaydı.

Suçlu ayağa kalkmıştı. Bir külhanbeyi edasıyla konuşuyor. Omuzları çarpılıyor.

– Kabul etmem efendim, yalandır. Vurmasına ben vurdum ama, o da bana bıçak çekti. Onun bıçağını da buldular. Saklıyorlar, dedi. Hem beni Tophane'de yakalayan adam bu değil, beni bekçiler yakaladı.

Hemen hemen hiçbir vicdan azabı çektiği hissedilmiyor.

Korkunç bir kış gecesinde, insanların mangala, sobaya, hatta birbirine sokulmaya, odalarda nefesle ısınmaya, birbirlerini hasretle, iştiyakla sevmeye müsait bir kış gecesinde... Karların savrulduğu, servilerin siyah ve beyaz uluduğu, sokakta kalmışların ruhlarının donmaması için bir insan eli sıkmaya muhtaç olduğu saatlerde, bir insanı öldürmek.

Aranızda hiçbir mukaddes rabıta olmadan, yalnız senin beğendiğin bir kadını bir başka adamın beğenmesinden haz duyamayacak kadar bedbahtsan, yatarsın bir servinin altına o kış gecesi... İki saatte, tatlı bir uyku ile bu dünyadan göçebilirsin.

Bu belki senin için daha hayırlı idi arkadaş berber kalfası. Sana, anan baban insanların en acımaz yeri olan insan sakalını bile bin bir itina ile

sabunlarla köpürterek, sıcak sularla yıkayarak, hiç acıtmadan kesmeyi öğretmek istemişler. Sana, bir usta hiç acımayan o insan sakalını bile keserken ne türlü itinalar göstermeyi öğretmedi mi? Sabunlar, sıcak sular, havlular, kolonyalar, pudralar, kremler...

*
* *

Mahkeme, öldürülenin de bıçak çekip çekmediğini anlamak üzere suçlunun gösterdiği şahitlerin dinlenmesine karar verirken salonu terk ettim.

Sokağa çıktım. İçimde hakiki bir melal vardı. Başım dönüyor, ellerim terliyordu. İnsanlara bakıyordum. Her mevsimde birbirlerini sevmek için yaratılmış bu bazen meyus, bazen şen, bazen gürültücü, bazen melankolik geçip giden kalabalıktan hiçbirisinin kendi gibi sakalları büyüyen, kendi gibi gülen ve ağlayan, kendi gibi hislenen ve sevişen bir mahluku öldüremeyeceğini, bu mahkeme salonunda gördüğümün nesli tükenmiş bir insan numunesi olduğunu düşünüyor; hiç kimseye, ama hiç kimseye, kendisinin her hususta eşi bir mahluku öldürmeyi isnat edemiyorum.

Bu Köprü'den, denizleri ve vapurları, uzak camileri, bahar güneşi altında parlayan binaları insan denilen mahluka seyrettirmemeyi ancak bir tek şey yapabilir. Mevhum birisi: Azrail.

Sen berber kalfası olsaydın, fırçanın altında yumuşayan bir sakal düşünür, aynada bir esmer insan yüzü görür, bıçağını çekmişken uzaklara atar, koluna öldüreceğin insanı takar;

– Gel ağam, derdin, gel sakalın uzamış, seni bir tıraş edeyim.

1942

DAYININ CEKETİ

340 doğumlu, iri ve hantal yapılı, ağzı yarı açık, dar alnına kâkülleri düşmüş Mehmet Dalgır'ın yalnız dalgın gözlerinde değil, yırtık mintanında ve mora yakın esmer teninde bir ürkeklik, bir korku var.

– Bakın bay hâkim, diyor, zıngır zıngır titriyorum.

Yüzünün hatları, sol kolu ispazmoz içinde.

– Benim başım yerinde değil ki...

– Başın nerede?

– Üstümde.

– Aklın?

– Aklım içinde değil. Onu kaybettim. Ben tımarhanede de yattım. Bundan kurtulursam artık çalışacağım. Zanaatım marangozluk. Yapmasına yaptım. Ne yalan söyleyeyim: Yaptım. Fakat affedin beni. Bir daha yapmayacağım. Doğru bir marangoza... Haftalık ne verirse versin; isterse boğaz tokluğuna çalışacağım.

– Aklın başında gözüküyor, Mehmet. Peki sabıkan var mı?

– Var efendim. Bir defa da dayımın ceketini çalmıştım. Zaten hep o yüzden oluyor. Bu sefer de dayımın ceketini şu parayla iade edeyim diye çaldım. Ah, o dayımın ceketi! Beni belaya sokan, hep o. Kabahat dayımın ceketinde.

– O sefer sana ceza verdiler mi?

– Verdiler. Bir ay hapis verdiler ama, daha yatmadım, reis bey.

Şimdi artık pantolon, içinden mor bir insan derisi gözüken mintan, ayaklardaki paramparça lastik hep birden titriyor.

Bir dakikalık bir sükût esnasında, Mehmet Dalgır'ın bön profiline bakıyorum: Ağzı yarı açık, siyah seyrek sakalları uzamış, yarı samimi, yarı yalancıktan yapılmış kendine acındırmaya çalışan bu yarım yüzde, ne kadar korkmuş bir bebek hali var.

– Benim aklım başımda değil.

– Anlat bakalım nasıl oldu?

– Akşam saat sekizde, Vefa'da bir evin bahçesine girdim. Bir-iki-üç basamak çıktım. Yarı açık bir kapıdan daldım. Çamaşırlar orada, rafın üstündeydi. Orada ne varsa aldım. Şehzade Camisi'ne götürüp sakladım.

– Neler aldın?

– Bir manto, ipekli gömlek, çocuk yastığı, iki tane fötr şapka, bir kasket, bir çift ayakkabı, iki yün fanila –yün fanilaları hemen sırtıma geçirdim–, karakolda sırtımdan çıkardılar ya... Ne varsa hepsini aldım. Ertesi gün eskici oradan geçiyordu. Tam satarken yakaladılar. Eskiciyle beni karakola götürürken, eskiler alayımı elden kaçırdılar, efendim. Üç gün karakolda yattım. Herif kaçtı ama, malları elinden almıştık. Hepsi sahibine geri verildi. Yün fanilaları da aldılar. Bakın sırtımda mı?

– Karakolda üç gün niye yattın? Galiba doğru söylemedin?

– Söyledim. Ne bileyim ben? Buradaki gibi söyledim.

Hâkim, daktiloya yazdırırken Mehmet, kendi söylediklerinin kâğıtlara yazılmasına hayret eder gibi bakıyordu. Biraz sonra hâkim yazdırırken onun tasdik makamında başını salladığı görüldü. Yüzünü bir çocuk sevinci sarmıştı. Söylediklerinin bir kâğıda yazılması onu âdeta bir çocuk gibi sevindirmişti. Sol kolu hâlâ titriyordu. Sarkmış kalın alt dudağının da bir şeyler okuduğunu görür gibi oldum.

– Bir daha yapmayacağım. Vallaha yapmayacağım. Hem ben bunu dayımın ceketini almak için yaptım. Kendi kendime, "Dayımın ceketini, şunları satar alırım, hapisten de kurtulurum," dedim. Dayım çok kızıyordu. Beni eve bile almıyordu.

Hâkim bunu da yazdırdı.

"Bu işi dayımın ceketinin borcunu ödemek için yaptım."

Mehmet Dalgır;

– Hah, dedi. Doğrusu bu. Yaptımsa bunun için yaptım. Dayımın ceketi için... Bundan kurtulursam doğru marangoza...

Mehmet bundan kurtulamadı. Suçun mahiyetine, elde kuvvetli deliller bulunmasına binaen, karakolda nezaret altına alındığı tarihten başlamak üzere cezasının tayinine kadar mevkuf olarak muhakeme edilmesine karar verildi.

Dışarıda Mehmet Dalgır, yanındaki polise sordu:

– Ne oldu?

– Muhakemen görülünceye kadar mahpushanede kalacaksın.

Mehmet:
– Ya. Orada tayın var mı?
– Tabii.
– Marangozluk öğretirler mi?
Polis;
– Tabii, dedi.
Mehmet'in sol kolu ve alt dudağı titredi.

1942

H. SOĞUKPINAR

Acaba bugün adliyenin çocuklar günü mü? Hani o hap kutularının içinde "kâhillere günde üç adet" yazılı kâğıtlar yok mudur? Nereye baksan o haplardan günde üç tane alacak bir babayiğit göremiyorum. Hepsi mürahik.

Bir ara İkinci Ağır Ceza önünde, bir tane kâhile rastladım. Onun da muhakemesine gitmeye yüreğim razı olmadı. Çam yarması gibi bir adamdı. Gözlerinde muhabbet ve tevekkül doluydu. Önünde karısı vardı. Karısının önünde de iki tane altı ile sekiz yaş arasında iki kız çocuğu. Ne güzel çocuklardı. Bir aralık gidip de babalarının üç günlük sakalına taze, sıcak ve kırmızı dudaklarını sürmeselerdi, şu iri vücutlu, muhabbetle dolu ve kahverengi gözlü adamın mahkemesine girip dinleyecektim. Çocuklardan bir tanesi, bizde âdet olmadığı halde bir ikinci defa gidip, babasını dudağından öptü.

Belki iftiraya uğramış bir adamdır, belki bugün beraat edecektir.

Ayakları çıplak, ceketsiz, saçları karmakarışık iki çocuk, şurada burada bıyıkları bobstil bir genç; fakat onun da henüz sakalı çıkmamış, güzelce de giyinmiş, yüzüne bakmaya bile gelmiyor. İnsana;

– Ne bakıyorsun ulan, adam görmedin mi hiç? deyiveriyor.

– Yok kardeşim, geçmiş olsun. İnsanın başına şu dünyada her şey gelir. Bizimki gazetecilik... ne yaparsın?

– Hadi bakalım kır...

Ben onu dinlemeye karar verip mahkeme salonuna girdiğim zaman, suçlu yerinde bir başka çocukla rastlaşıyorum.

Maznun Hüseyin, on iki var yok... Hâkim yaşını çoktan sormuş. Zabıt ve ifade de okunmuş.

– Neden çaldın? diyor hâkim.

Küçük Hüseyin üstünü başını gösterir gibi bakınıyor, cevap vermiyor.

Üstünde yamalı bir gömlek var. Pantolonunun bir tanesinin yarısı bir başka ve koyu renkli pantolondan eklenmişse de dikişleri pek gevşediği için bu paça genişçe bir tozluk hali almış. Ayaklarında telle bağlı iki lastik parçası var. Ayak bileklerinde iki ay evvel yaptığı hırsızlığın çamurunu hapishanenin tozu cilalamış; âdeta yeni bir insan teni gibi bir siyahlık. Kendi kendime, herhalde Hüseyin hâkime, lisanı hal ile, ayağıma bir pantolon, gömleğime bir ceket, çamuruma bir ayakkabı almak için çaldım diyor, dedim. Fakat bu çocuklar bizim gibi, büyük insanlar gibi yalancı değiller. Ne diyor, biliyor musun?

– Söylesene, niye çaldın?

– Param yoktu, onun için.

– Parayı ne yapacaktın?

– Fındık, fıstık alırdım. Sinemaya giderdim.

Olur şey değil demeyin, bir çocuğun üstünü başını ancak anası, babası düşünür; onun üstü başı ne olursa olsun, fındık fıstığa daha çok muhtaçtır.

Çocuklar güzel şey. Çocuklar arzuların, ha-

yallerin, ümitlerin, fantezilerin, olmaz güzelliklerin memleketinde yaşar.

Hüseyin daha küçük olsaydı ve daha küçük çocukların da hırsızlık yapması mümkün olsaydı, dokuz aylık yavrunun hâkim huzurunda, ne için çaldın? sualine, şöyle bir cevap vermesi mümkündü:

– Gökteki ayı satın alacaktım.

Bereket versin ki, dokuz aylık çocuklar daha konuşmazlar. Hırsızlık yapmasını bilmezler. Fakat arzu ile tepinir, çığlıklar koparırlar. Aya ve yıldızlara, parlayan ve tıkırdayan şeylere minimini avuçlarını uzatırlar.

Şahit polis Ahmet Sarıer gelip durdu.

Hâkim: – Neler çalmış bu çocuk? dedi.

Şahit: – Efendim, bir karyola etekliği, pencere perdesi, yastık yüzü, bir saat, bir erkek ayakkabısı, bir kumbara...

Hâkim: – Kumbaranın içinde para var mıymış?

Şahit: – Bilmiyorum efendim, galiba yokmuş.

Hâkim: – Eşyalar bulundu mu?

Şahit: – Hepsi bulundu, efendim. Karyola etekliğini, perdeyi ve yastık yüzünü bir seyyar sebzeciye satmış. Bulduk, yerine verdik. Saati bir yere bırakmış. "Ölen babamındı... üzerimde koyacak cebim yok, satacaktım. İyi para vermediler. Birkaç gün kalsın," diye kahveciye bırakmış, aldık. Erkek ayakkabısını ise şu adama satmış.

O adam ellilik bir adam. Pek fakir olduğu üstünden, başından belli... o da seyyar boyacıymış... bir gözü kör.

Hâkim: – Doğru mu söylüyor oğlum bu?

Hüseyin: – Evet efendim, doğru söylüyor.

Polis komiseri şahit Âdil:

– Efendim, bu hanım bize müracaat etti (o zamana kadar görmediğim davacıyı gördüm. Başı örtülü genç bir bayandı), hafif bir şüphesi olduğunu söyledi.

Hâkim: – Kimden?

Komiser: – Bu çocuktan. Evlerinin alt katında, bu Hüseyin anası ile otururmuş. Celbettik. İtiraf etti. Sattığı yerleri bir bir söyledi. Eşyalar istirdat edilip sahibine teslim edildi. Pabuçları diğer maznun Halil'e; karyola etekliği ile yastık yüzünü bir seyyar sebzeciye satmış. Adamı dün yakaladık. Saati Hüseyin kendisi bulup getirdi.

– Ne dersin oğlum? Böyle mi oldu?

– Böyledir... doğrudur efendim.

Bu sefer diğer maznun ayağa kalkıyor:

– Efendim, ben Hüseyin'i tanırım. Fotin boyarken bana geldi, "Bir ayakkabı var. Şurada bir asker satmak istiyor. Alır mısın?" dedi. Fotinler de elindeydi. Baktım, "Kaç para istiyor?" dedim. "5 papel" dedi. "2 papel veririm" dedim. "Bir sorayım" diye gitti, geldi, "2,5'tan aşağı vermiyor" dedi. "Verememem" dedim. "Hadi ver öyleyse" dedi. "Asker bir şey yapmasın?" dedim. "Yok," dedi, "2,5 koparamazsan ver dedi zaten..."

– Ne dersin Hüseyin? Böyle mi oldu?

Hüseyin:

– Tıpkı böyle, efendim.

Son öğrendiğim şu oldu: On iki, on üç yaşlarındaki Hüseyin Soğukpınar'ın sabıkası da varmış.

1942

YERLİ İSKOÇ KUMAŞINDAN SPOR CEKET

– Sana baban para göndermez mi?

– Gönderir efendim, ayda 5, 6, bazen 8 lira bile gönderir.

Suçlunun ismini vermeyeceğim. Yalnız bu yazıyı yazmaktan da kendimi alamıyorum. Suçlunun ismine A, davacıya da B diyelim.

A ve B mektep talebesidirler. Mektepte yatıp kalkıyorlar. İki iyi arkadaştırlar. İki suçlu daha var. Birisi bir elbiseci, ötekisi kahveci.

Kahveci Yakup Arı'nın kahvesi Beyazıt civarındadır. Yakup'un rivayetine bakılırsa, bu kahveye "Kahvehane" demekten ziyade, "şerbetçi dükkânı" demek lazım.

Öyle ki, cıgara ve kahve içilmeyen masum bir dükkânda şerbetler içiliyor. Belki de arasıra güzel sesli bir hafız gelip mevlit okuyor. Gül suları dökülüp şerbetler dağılıyor. Hele bazı günler, halk şairleri gelip yeni şiirlerini okuyorlar, müşafeheler oluyor...

Yakup Ağabey: – Bunlar benim kahveme gider gelirler.

Hâkim: – Senin kahvene böyle on beş, on altı yaşında çocuklar mı gelir?

Yakup Ağabey: – Efendim, benim kahvede kâğıt, tavla oynanmaz. Kahve de içilmez, şerbet

içilir. Bunlar da gelip arasıra şerbet içerler, gazoz içerler, giderlerdi. A'yı da B'yi de bu yüzden tanırım. Günlerden bir gün A geldi. Üstünde kahverengi bir ceket vardı. Bana, "Yakup Ağabey," dedi, "şu üstümdeki ceket, ayağımdaki golf pantolonla uygun düşmüyor. Şunu senin tanıdığın bir elbiseci varsa spor ceketle değişelim."

Üstündeki ceket sırtına göre bir ceket olduğu için ben de kendisinin ceketi zannettim. Beraber kalkıp, tanıdığım müstamel elbiseci, Türkistanlı Kabil'in dükkânına gittik. Orada A, spor bir ceket beğendi. Onunla kendi ceketini trampa etti. Gitti. Sonradan öğrendim ki, bu ceket, kendisinin değilmiş; bir arkadaşınınmış. Ben ne bileyim efendim? Ceket A'nın sırtına tastamam geliyordu. Ben kendisine bir iyilik yapayım diye elbiseciye götürdüm.

– Yani kaş yapayım derken, göz çıkardın!

Yakup Ağabey susmuştu. Şişman vücudu erimiş, posbıyıkları düşmüştü.

Türkistanlı Kabil:

– Yakup bizim kahvecidir. Bu çocukla beraber geldi. "Şu ceketi golf pantolonla uyacak bir spor ceketle değişir misin?" dediler. Ben de Yakup Ağabey'in hatırı için A'nın sırtındaki ceketi muayene ettim. 14 lira kıymetinde bir ceketti. "Pekâlâ. Size bir spor ceket vereyim..." Yine aynı kıymette, belki 13 lira kıymetinde bir spor ceket verdim.

– Peki bu işten sen ne anladın?

– Kâr yapmadım efendim, hatır için...

– Ceket ne kumaşındandı?

– Onlarınki yerli.

– Ya seninki?

– Benimki İskoç kumaşıydı efendim. İskoç ama, yerli İskoçlardan.

Görüyorsunuz ya, sırtımızdaki çoğu İngiliz kumaşlarının markası yerli İskoç'tur.

– Senin ceket müceddet miydi?

– Hayır, benimki de, onunki de müstameldi.

– Çalınmış mal diye şüphelenmedin mi?

– Nasıl şüphelenebilirim efendim? Çocuğun sırtındaki ceket. Sonra Yakup Ağabey'le gelmiş. Hırsızlık hiç aklıma gelmedi.

Sıra, suçlu A'ya gelmişti. Kırmızı yüzlü, asabi, şaşkın bir hali var.

A: – Arkadaşımın bu ceketini bundan bir müddet evvel, benim bugünkü ceketimle değiş etmiştik.

Hâkim: – Nasıl? Anlayamadım. Yani o gün dışarıda elbiseci ile değiş ettiğin ceket, eskiden senin ceketindi de, B'le değiş mi etmiştin?

A: – Evet efendim, o ceket eskiden benimdi. Arkadaşımla değiş ettik. Fakat ben sonra pişman oldum. Arkadaşıma, "Ver benim ceketimi, al kendininkini!" dedim. Razı olmadı. B ile gayet laubali konuşuruz.

Hâkim: – Öyleyse seninle kimse laubali konuşmasın. Hemen ceket gidiveriyor.

A: – Öylesi değil efendim. Yani çok iyi konuşuruz. O, ceketi değiştirmeye razı olmayınca, ben de şuna bir şaka yapayım, dedim. Dolabının açık olduğu bir günden istifade ile eskiden benim olan ve değiştiğime çok pişman olduğum ceketi sırtıma geçirdim. Yakup Ağabey'in kahvesine gittim. Arkadaşımı büsbütün şaşırtmak için aklıma bir şeytanlık geldi. Gittim, bir spor ceketle bu ceketi değiştirdim. Akşama mektebe döndüğüm zaman, ar-

kadaşım ceketinin kaybolduğunu fark etmiş, dört bir tarafı arıyordu. Hemen işi anlattım. "İstersen şimdi gider, senin ceketi alırız. İstersen bu ceketi al. Spor ceket daha güzel. Şayet herif vermezse senin ceketini babamdan para gelsin, öderim. Bunu da ben giyeyim," dedim. B yüzüme garip garip baktı. "Şimdi iş işten geçti" der gibiydi. Mektep idaresi meğer işi haber almış. Bir laubaliliğe kurban olmuştum.

Davacı B'ye soruldu. O, işin aynen arkadaşının anlattığı gibi olduğunu; ceketi evvelce değişmiş bulunduklarını söyledi.

– Evvelce o mevzubahis ceketi, arkadaşımla değişmiştik. Sonradan o pişman oldu. Fakat aradan çok zaman geçmişti. Benim ona verdiğim ceket yırtılmıştı. Kabul etmedim. O da bana oyun oynamak üzere ceketimi almış, başka bir ceketle değişmiş.

Mahkeme, şahitlerin dinlenmesi için başka bir güne kaldı.

Suçlu ve davacı koridora çıktıkları zaman, A, bir daha hiçbir arkadaşına oyun oynamayacağına, hiçbir laubalilikte bulunmayacağına delalet eden kıpkırmızı gözlerle B'ye sokulmuştu. B, kendisini teselli ediyordu.

Dükkânında yalnız şerbet satan Yakup Ağabey'se;

– Çocukluk... Çocukluk, diye söyleniyor, başını iki tarafa sallıyordu.

1942

100.000 MARSİLYA KİREMİTİ

Potur, yün çorap, beyaz yün kuşak, kafası ustura tıraşlı, sünneti şerif üzere sakallı, ayaklarda nalçalı takır takır, bizim 30 lira verip aldıklarımızdan çok sağlam bir kundura... İşte davacı Bulgarya muhaciri Ahmet. Şimdi Bursa vilayetinin Bara köyünden...

Suçlu Hamdi Tekkalmış, güzel giyinmiş, başına gelen işten fena halde sinirlenmiş bir halde, önünde telgraf makbuzları, senetler, muamele kâğıtları, bir gazete ilanı, daha bir sürü kâğıtlar...

Şunu öğreniyoruz: Ahmet'in 666 lira 65 kuruş alacağının tahsili için muamele takip edeceğini söylediği halde, Ahmet'in yazdığı bir istida ile muamelenin kendi kendine tekemmül ettiğini öğrenerek davacının hulus ve saffetinden istifade edip mezkûr paranın yarısını ve bir hayli de yol masrafı aldıktan sonra davacıya ancak 170 lira verdiği, binaenaleyh, bu suretle Ahmet'i dolandırdığı ileri sürülüyordu. Şahit Kemal, işi şöyle anlattı:

– Muhacir Ahmet, Bulgarya'dan 100.000 kiremitiyle İstanbul'a gelmiş. Bunları liman idaresine satmış. Kendisinden bu işte yine bir başka muameleci yardım bahanesiyle bir hayli sızdırmış. Liman idaresi tüccar tarifesi üzerinden bu kiremitleri almış. Fakat oradaki memurlar Ahmet Ağa'yı

ikaz etmişler. Demişler ki: "Sen tüccar tarifesi üzerinden muamele görmeyeceksin, bir istida ile hakkını ara," demişler. Ahmet de bir istida yazmış. Fakat iki senedir cevap alamıyormuş. Soğuk bir günde, bizim yazıhanenin önünde bu ihtiyar adamı oturmuş buldum. İçeriye aldım. Derdini anlattı. Bir başka gün, bu Hamdi ile beraber bana geldiler. Hamdi işin tekemmül ettiğini, bu işte çok uğraştığını, isterse parasını kendisine bugün alacağını, yalnız icabeden yerlere vermek ve bir de Ankara'ya bu işi takip üzere gönderdiği adamın da masrafı karşılığı şu kadar lira olmak üzere bu paranın yarısını kendisi, yarısını da Ahmet Ağa'ya vereceğini söyledi.

"Bana," dedi, "bir senet verin, gidelim, parayı alalım."

Ahmet Ağa razı oldu. Senet verdik. Gittiler. Ahmet Ağa paranın yarısından daha az almıştı. Hamdi birtakım masraflar ve yol paraları ilave etmişti. Muamele takip edip etmediğini bilmiyorum. İki sene evvel verilmiş istida üzerine muamele kendi kendine tekemmül etmiş, hiçbir muamele takip edilmemiştir, dedi.

Suçluya soruldu:

– Ne iş görürsün?

– İnşaat işleri ile uğraşırım. Müteahhitlerden iş alırım. Davacı benim akrabamdır. Karımın amcasıdır. Ben kendisinin aynı zamanda vekiliyim.

Mahkemeye bir vekâletname ibraz etti.

– Fakat sen avukattan fazla ücret almışsın?

– Çok koştum, yoruldum bu işte.

Ahmet Ağa'dan nüfus kâğıdı istenildiği zaman, o;

– Mühür mü? diyerek mührünü uzatmaya

kalktı. Kulakları hiç işitmiyordu. Bağıra bağıra anlatıldı. Nihayet anlayabilmişti.

– Mühürle beraber nüfus kâğıdını mı istiyorsun? Te! diyerek uzattı.

Öteki şahit Mehmet, kısık bir sesle anlatmaya başladı:

– Kemal Bey'in yazıhanesinde Hamdi'nin Kemal Bey'e, "Sen artık Ahmet'in gönlünü yaparsın," diye rica ettiğini, Kemal Bey'in de, "Ahmet Ağa aklı başında bir adamdır. Ben karışmam. Peki sen ne iş yapacaksın ki, para istiyorsun bu adamdan?" dediğini duydum. Onun da, "Ankara'ya adam gönderdim. Muameleyi baştan nihayete kadar takip ettim," dediğini duydum.

Suçlu:

– Şahidin şahadeti tamamen yalan ve uydurmadır.

Şahit:

– Müsaade buyrun, anlatıyorum. Bunun üzerine Kemal Bey, Ahmet'e, "Ne dersin?" diye sordu? O da, "Sen bilirsin bey? Artık canıma tak dedi, şu parayı bir an evvel alayım, lüzumu var," dedi. Kemal Bey de yumuşamak üzereydi ama, araya girdim. "Kemal Bey senedi verme" dedim. "Liman idaresi memurları para almazlar, bu yalan söylüyor," dedim. Ben yazıhaneden çıktım. Bir aralık Kemal Bey'i yine kandırmış. Senedi ellerinden almış.

Kemal Bey'e soruldu:

– Liman idaresi memurlarına vereceğim diye tasrih ederek söylemedi. İcabeden yerlere para vereceğim dediğini söyledi. Bir de avukat tutacağım dediğini de hatırlıyorum.

Suçlu fena halde sinirlenmişti. Ayağa kalktı:

– Benim elimde resmi evrak var. İstidayı 14.1.1941 tarihinde veren Ahmet Ağa değil, benim. Ben yaptığım işleri şahitlerle ve delillerle ispat edeceğim. Bu adam benim evimde on beş gün kaldı.

– Otel parasını mı istiyorsun?

– Hayır, onu demek istemedim. Şahitlerim var: Karım, kayınpederim. Hüseyin isminde birisi. Bu davacıyı bana getiren kayınpederimdir. Hüseyin Pekyaman da şahittir.

– Neye şahittir bunlar?

– Bunlar kendisiyle şifahi akdimiz olduğuna ve muameleyi takip ettiğime. Bundan evvel dördüncü ticaretteki bu kiremit işini de ben takip ettim. O zaman bana para verecekken, çekti gitti. Kemal Bey işi bilmez. Ben uğraştım, uğraştım. İşi tekemmül ettirdim. Kemal Bey'in yazıhanesine gittiğim zaman muamele tamamdı. Ben de kendi hakkımı aldım.

Ahmet Ağa'nın 100.000 kiremitten eline geçen para 170 lira. Acaba hakikaten dolandırıldı mı? Yoksa işi bilmemezlikten parayı muameleciler mi hak etti? Bunu şahitlerin dinlenmesinden sonra anlayacağız.

1942

MERYEM ANA KANDİLİ AMPULÜNÜN KORDONU

Mahkeme salonunu yüzlerce kahverengi, ela, mavi, siyah parlak gözler doldurdu. Bir ilkmektebin talebesi tatbikat için Birinci Ağır Ceza salonunu seçmiş... Pırıl pırıl gözler dört bir tarafa dikkatle bakıyor. Yarın onların da içinden haklıyı haksızı ayıran insanlar çıkacak. Talihlerine, her ne kadar fazla bir alâka uyandıracak dava değilse de, birçok teknik lafların geçtiği tam mekteplileri ilgilendirecek bir dava. Oldukça korkunç bir öldürme davası çıkmadığına memnunum. Küçücük gözlerin, büyüklerin neler yaptıklarını, neler yapmaya müsait ve kabiliyetli olduklarını anlayıp üzüldüklerini görmek istemezdim. İstediğim oldu.

Bu davada, göreceğimiz gibi, –benim gibi– tembeller de dahil olmak üzere çalışkanlar elektrik hususunda birçok şeyler öğrenebilirlerdi.

Her zaman bu üç maznun, kır saçlısı daima ortada, beyaz saçlılar da iki yanda yer alırlar.

Geçenlerde yine aynı davaya rastlamıştım. Maledyus ve Teolyus Efendilerin sandalyelerine oturdukları zaman yalnız pembe ve beyaz başları gözükür. Ortaya Kenedyus Efendi uzun boyu ile oturduğu zaman, tuhaf, fakat hoş bir manzara arz eder. İşte bunları not etmiştim; beyaz sakallar, beyaz ve uzun saçlar, pembe ve parlak kafatasla-

rı, siyah elbise, tertemiz beyaz yakalar. Yıllar, bu yaşa kadar bütün kılları beyazlaştırdıktan sonra sıhhatle ve enerjiyle âdeta durmuş. Harikulade güzel, yaşsız, âdeta Bizans İmparatorluğu'nda doğmuşa benzer ihtiyarlar...

Komiser muavini şahit Murtaza;

– Ben, dedi, yangın tahkikatına karışmadım. Yalnız bu yangında yanan Mehmet Efendi Cami'nin müezzini Mehmet Efendi'yi enkaz arasından çıkardım. Adamcağızı caminin önünde bulduk. Herhalde kaçarken oraya düşmüş ve yanmış olacak.

İstanbul Belediye Fen İşleri'nde mütehassıs elektrik mühendisi şahit Adnan Ergeneli şöyle şahadette bulunuyordu:

– Hadiseyi görmedim. Ancak ehlivukuf sıfatıyla raporlar verdik. Havai tesisatta fincanlar kırıktı. Bazı yerlerde kordonların üzerinde madeni aksam yoktu. Ve sigortaların üzerine de ehliyetsiz eller tarafından bağlanmış teller mevcuttu. Fakat bunlara rağmen yangının elektrikten çıktığını kat'i surette tespit edemedik. Yangının bu bozuk tesisattan çıkması çok muhtemeldir.

Hâkim sordu:

– Adnan Bey, bu gördüğünüz üç efendi, Patrikhane'nin cismani, yani mali kısmının işlerine bakarlar. Sizce bunlara atfedilebilecek bir kusur var mıdır?

– Eğer onlara ait bir şeyse elektrik tesisatını ıslah etmemeleri bir kusurdur.

– Bu yangın, hattı havainin fenalığından mı, yoksa dahili tesisatın bozukluğundan mı çıkmıştır?

– Yangının elektrikten çıktığını kat'i surette tespit edemediğimizi, büyük bir ihtimalle yangının

bozuk tesisattan çıkmış olabileceğini keşfettiğimizi evvelce söylemiştim. Havai hatta vukubulacak kısa devreler, yani kontaklar, tesirlerini; hattın başlangıcı olan Patrikhane'ye ait kârgir binada gösterirler. Kârgir binada bir yangın eseri mevcut olmadığına göre, bu yangın havai hattın bozukluğundan çıkmamıştır. Havai hat, Patrikhane'ye ait kârgir binadan çıkıp, yanan ahşap binaya giriyordu.

O halde dahili tesisat da sağlam olduğu takdirde, yangının elektrikten çıkmış olmasına imkân veremeyiz. Fakat dahili tesisatta bozukluk varsa, nitekim biz bu bozukluğu sigorta tellerinin ehliyetsiz eller tarafından kurcalanmış ve teller bağlanmış olması gibi, kordonların açık bulunması gibi şeylerle tespit ettik. Yangının bu tesisatta çıkmasına büyük bir ihtimal vardır. Fakat bu da kat'i değildir.

Ehlivukuftan Bay Beşir'in ifadesi okundu ve Adnan'a soruldu. Beşir ifadesinde, yangının içerdeki tesisatın bozukluğundan çıktığını kat'i olarak söylüyordu. Meryem Ana tasviri önündeki kandile gelen cereyan, açık bir kordondan geliyordu. Yangın buradan çıkmıştır, diyor ve hariçten gelen havai hat, burada kısa devre yapabilir neticesine varıyordu.

Adnan cevap verdi:

– Eğer dahili tesisat bozuk değilse, harici tesisatın bununla alâkası olamaz. Bozuksa bizatihi dahili tesisatın bozukluğundan olabilir. Biz yangının sebebini, şu ve budur diye kat'i surette tespit edemedik. Harici tesisattan olmasına imkân ve ihtimal yoktur. Havai hatta kısa devre olursa bundan ötürü havai hattın sonunda bulunan ahşap binada yangın vukua gelmesine ihtimal yoktur. Yalnız şu

var ki; havai hattın ahşap binaya girdiği yerde –ki artık dahili tesisata ait bir şeydir– bir arıza olursa, oradan çıkacak şerareler, binaya giriş noktasındaki kaplamaları yakabilir. Nitekim geçenlerde başka bir vaka da, bu hadiseyi tespit etti.

Bir şahit yangın esnasında, Meryem Ana tasvirinin önündeki kandilin hâlâ yanmakta olduğunu görmüştü. Soruldu:

– Eğer yangın bu kontaktan çıktıysa, o kandil hâlâ yanabilir mi? O binada elektrikler yanmakta devam edebilir mi?

– Bir kablodan muhtelif hatlar çıkar. Hepsinin ayrı sigortası vardır. Bir hatta giden sigorta yanarsa, yalnız o hattın lambaları söner, ötekiler yanmakta devam ederler. Biz, arkadaşım Fikret'le verdiğimiz raporda, dahili tesisatta gördüğümüz noksanları bildirdik. Fakat kat'i bir fikir dermeyan etmedik.

– Yangının çıktığı söylenilen dairenin tavanında alevler çıkarken oradaki lamba yanıyormuş. Ne düşünürsünüz?

– Eğer yangın söylenilen binada ve o kısımda çıkmış ve tavan da müdafiin söylediği gibi alev içinde kalmışsa, o kısımda bulunan ve ortada asılı olan lambanın, alevlerin bu vaziyetine göre telleri yakması ve binnetice ışık bulunmaması zaruriydi.

Bu sefer suçlulardan Kenedyus Efendi ayağa kalkarak söz istedi:

– Ben elektrik mütehassısı değilim. Fakat felsefe tahsil ettim. Biz bugün elektrikten çeşit çeşit istifadeler ediyoruz. Fakat elektriğin bizatihi ne olduğunu biliyor muyuz? Bunu bilmemize imkân yok. Nedir? Meçhul. Bence de hakiki bir mütehassıs kat'i bir şey söyleyemez. Nitekim mütehas-

sız olan bey de fikrime iştirak ediyor. Yalnız mütehassıs beyden şunu sormak istiyorum: Farz edelim ki, dahili tesisat da mükemmeldir. Bu takdirde herhangi bir kaza olabilir mi, olamaz mı?

– Kaza olması, o tesisatın mükemmel yapılmadığına delalet eder. Mükemmel tesisattan yangın çıkması imkân haricidir. Yalnız birisi tarafından tellere şiddetli bir darbe vurulması ki, bu da yine harici bir tesirdir, yangın tevlit edebilir.

Kenedyus Efendi bu sefer bir Fransızca tabir söyledi:

– Bir *cas fortuit* olamaz mı?

Bay Adnan, reise hitap etti:

– Cas fortuit fevkalade bir hal demektir. Fende böyle bir şeyi kabul edemeyiz. Ya bir tesisat bozukluğu, yahut harici kast veya tesir. Fende, "cas fortuit" yoktur.

Acaba Kenedyus Efendi, bu fevkalade hal ile Patrikhane'ye müteveccihen bir manevi ceza mı kastediyordu? Yerine oturdu. Öteki şahit Fikret dinlenildi. Raporu kat'i olan Bay Beşir şahitlerle muvacehe edildiler. Hepsi fikirlerinde ısrar etti.

Mahkeme başka bir şahidin istinabesini dinlemek üzere Ankara'ya müzekkere yazılmasına karar verdi ve muhakeme başka güne kaldı.

Reis suçlulara,

– Dikkat edin, yine muhakeme günü paskalyaya tesadüf etmesin, dedi.

Küçük mekteplilerin gözleri sıcaktan ağır ağır kapanıyordu. Eski dikkatleri uçmuştu. Bu elektrik meselesi onlara herhalde biraz ağır gelmişti.

1942

BİR MUHAREBE

Üçü de amca çocukları. Davacı Süleyman uzun boylu, uzun burunlu, küçük ve esrarengiz gözlü bir adam. Yüzü gözü sargılar içinde. Bir muharebe meydanından çıkmış bir hali var. Üstünde havanın sıcaklığına rağmen kalın bir paltoya sımsıkı sarınmış; üşüyor gibi, karnından konuşan insanlar misali dudaklarını oynattığı halde gür sesi salonu dolduruyor. Bu seste bile bir izam, bir mübalağa edası var:

– Etmeydanı'ndaki Süleyman'ın hanında yatarım. Akşam dokuz sularında hana döndüm. Kapıyı ittim. Bunlar kapının arkasında saklanmışlardı. Birinin elinde kalın bir demir, ötekinin elinde kocaman bir kaya vardı. Üzerime çullandılar, yere yıktılar. Vurdular ha vurdular. Feryat figan ettim. "Adam öldürüyorlar," diye bağırdım. Korktular, bıraktılar. Ben de karakolda soluğu aldım. Oradan beni hastaneye gönderdiler. Yüzümü orada sardılar efendim. Davacıyım ben bunlardan, beni az daha öldüreceklerdi.

Suçlu Yusuf, Süleyman anlatırken başını iki tarafa sallıyor, sinirli sinirli gülüyordu.

– Efendim, dedi, bu Süleyman, bizim akrabamızdır. Biz onu ne diye dövelim? Mesele, şöyle oldu: Evvelki gün köyden amcam, Süleyman'ın babası geldi. Üstte yok, başta yok. Perişan bir hal-

de. Biz amca çocukları tuttuk kendisine bir pantol bir de ceket verdik. Adamcağızın gözü yaşardı. Asıl öz oğlu olan şu Süleyman adamın yüzüne bile bakmadı. Akşam hana gelince, "Süleyman," dedim, "bu adam senin baban. Allah da razı olmaz, kul da... Şuna bir yardım et. Bak, bir ceket pantol verdik. Sen de üç-beş kuruş ver. Hamdolsun paran var. Günahtır. Ayıptır," dedim. Sen misin böyle söyleyen. Açtı ağzını, yumdu gözünü, "Sus," dedim, "Süleyman, insanı günaha sokma." Şöyle üzerine yürür gibi yaptım. Zaten tuhaf bir adamdır. Acayibin biridir. Hemşerilerine sorun efendim. Bu adam kimseyle konuşmaz. Ne iş yaptığı belli değildir. Bir arkadaşı yoktur. Bir şeyden korkar gibi yaşar. Benim, "Sus Süleyman!" dememe kalmadı. Bu fena halde korktu. Kaçmak istedi. Yüzünü kapıya çarptı. Bir parça bir şey kanadı. Ben güldüm. O, "Sen görürsün," diye gitti. Gitmiş, polise beni dövdüler diye haber vermiş. Biz kendisini dövmedik. Nasihat edelim, dedik.

Suçlu Cafer anlattı:

– Ben odamda oturuyordum. Kulağıma garip bir ses geldi. Süleyman'ın sesini aldım. Ne oluyor, diye aşağıya indim. Şayet bir kavga filan varsa ayırayım, diyordum. Baktım ki, Süleyman bir koşu gider. Yine tuhaflığı tutmuştur, dedim. Bu adamın ne iş yaptığını, ne yaptığını, ne ettiğini kimse bilmez. Esrarlı bir adamdır, efendim. Yusuf'a dedim ki, "Yusuf, nedir, mesele nedir? Boyuna nereye kaçar böyle?"

"Bırak şunu be Cafer Ağa, dedi, 'baban aç, biilaç, çıplak... Şuna biraz yardım et,' diyecek oldum. Deli gibi kaçtı, gitti. Giderken de kafasını çarptı ya, oh olsun" dedi.

Biz gülerek odalarımıza girdik. Polisler biraz sonra bizi çağırdılar. Bir de karakola gittik ki Süleyman'ın yüzü gözü sargılar içinde. Sanki muharebeden çıkmış...

Şahit Rıza Coşkun dinlendi:

– Bunlar üçü de Kebanlıdır ve amca çocuklarıdır. Memleketten Süleyman'ın babası geldi. Şu adamlar –suçluları gösterdi– üstünü başını düzdüler. Fakat ne yalan söyleyeyim şu öz oğlu elini bile öpmedi. Bu yüzden akşam ben hanın meydanında otururken Süleyman'la Yusuf'un sesini aldım. O meseleyi münakaşa ediyorlardı. Vurdular mı vuruştular mı bir şey görmedim. Çünkü kapının sağ iç tarafında konuşuyorlardı. Ben de meydanın sağ tarafında oturduğum için ancak kapının sol kanat tarafını görüyordum. Yalnız Yusuf'un "Ne küfrediyorsun be!" dediğini, Süleyman'ın da, "Ben küfretmiyorum, sen ediyorsun," dediklerini duydum. Cafer bu sırada odasından indi. Onlara doğru gidince münakaşa kesildi. Süleyman kaçıp gitmiş. Yusuf'la Cafer benim yanıma geldiler. Ellerinde ne demir, ne taş vardı. Sonra karakola gittik. Karakolda yüzünde ufacık bir çizik vardı. Kan ancak sızıyordu. Gördüğüm, bildiğim bundan ibarettir.

Hâkim sordu:

– Süleyman, Yusuf'un elinde ne vardı?

– Demir vardı efendim.

– Neyle vurdu?

– Taşla efendim.

– Cafer'in elinde ne vardı?

– Hem taş, hem de demir vardı.

– Neyle vurdu?

– Hem taş, hem demirle efendim.

Rapor okundu. "Yüzünün nahiyei süflasında ve sol kulak memesinin üzerinde pek hafif sıyrıklar müşahede edilmiş ve pansumanı yapılmıştır" deniyordu.

– Bak rapor, hafif sıyrık diyor, senin dediğin gibi olsa şimdi karşımda duramazdın. Ne dersin? Hem Yusuf'un elinde demir vardı, ama taşla vurdu diyorsun. Bu ne biçim ifade?

– Efendim, Cafer arkamdan ellerimi tuttu. Yusuf taşla vurmaya başladı. Cafer de, hem taşla hem demirle boyuna vuruyordu. Yere yıkıldım. İkisi üstüme atıldılar. Yine taşla ve demirle, vur bre vur. Sonra tekmelediler. Üzerime çıkıp tepindiler.

Süleyman'ın bu kadar dayaktan, elmacık kemiğinde ve sol kulak memesinde hafif sıyrıklarla kurtulması, mucize kabilinden bir şeydi.

Hâkim:

– Rapor diyor ki, hafif sıyrıklar; şahit diyor ki, dövmediler. Ben ne yapayım şimdi? Sen diyorsun, beni öldürdüler. Karşımda sapasağlamsın. Ben ne yapayım?

Suçlu Yusuf:

– Efendim, onun tırnakları iki santimdir. Yüzünü mahsus da kanatıp bizi mahkemeye getirecek kabiliyette bir adamdır.

Hâkim kararını verdi:

– Süleyman, sen her ne kadar demirle, taşla dövüldüğünü iddia ediyorsan da gerek şahit, gerek rapor seni tekzip ediyor. Yüzündeki hafif sıyrıklar bir yere çarpmakla, hatta yüzünü kaşırken bile olacak mahiyette şeylerdir. Senin bu işi çok mübalağa ettiğin için bana bir türlü bu adamların seni dövdükleri kanaati gelmemiştir. Sen mübala-

ğa etmeseydin belki seni dövdükleri kanaati bende hasıl olabilirdi.

Bunun için bu adamların seni dövdüğüne kanaat getiremedim. Onları beraat ettiriyorum. Temyiz edebilirsin.

Süleyman paltosuna sımsıkı sarılarak suratı bir karış asık, amca oğullarına bakmadan çekildi gitti.

1942

BAŞKALARININ DERDİYLE DERTLENEN BAYAN

Bu bayan, haftanın üç-dört gününü adliyede dava dinlemekle geçiriyor. Geçen gün bir başka bayana şöyle dert yanıyordu.

– Kardeş, diyordu, bizim herif öldükten sonra içim içime sığmıyor. Ben çok felaket gördüm hanımcığım. Haftanın üç günü buradayım. Ne anlıyorum, demeyin. Başkalarının derdini dinleyip, kendi yalnızlığımı unutuyorum. Böylece, dünyada benden başka insanlar olduğunu hissediyorum. Ah, bilmezsin kardeş! Yalnızlık kötü şey. Benim de derdim var. Kocam öldü. Oğlumun biri üç aylık, öteki dört yaşında gittiler. Bir kızım vardı. Kötü kocaya düştü. Doğururken onu da kaybettik. Çocuk, yani torunum sağ. Hınzır herif, onu da çok gördü. İzini kaybettim. Kocam da bir meseleden dört ay mahpus yatmıştı. O zaman onun davasına gelmiştim. O günden beri benim derdimden başka dertler olduğunu öğrenmek için buraya gelir, kendi derdimi unutur, elâlemin derdiyle dertlenirim.

– Gel kardeş, gel. Şuncağız ne yapmış bakalım?

İki bayan bir mahkemeye daldılar. Dakikasında çıktılar. Yine o hanım;

– Aman, dedi. Bu da dert mi? Bu radyo ve

dirhem tartı davalarından da hiç hoşlanmam. Aaa! Bak, şu çocuğu görüyor musun? diye yandaki kanapelerden birinde oturmuş bir delikanlıyı gösterdi. Bu delikanlının yanına sokuldular. Sırtına derisinden bir şeymiş gibi yapışmış dar, kirli bir fanila giymiş, ayakları çıplak, pantolonunun yarısı başka bir pantolondan yamanmış olan bu delikanlıya, deminden beri konuşan bayan sordu:

– Bu üstün başın ne oğlum? Geçenlerde senin üstünde tertemiz bir elbise vardı.

– Sattım onu hanım teyze. Ne yapayım. İhtiyar babama haber vermeye yüzüm mü var? Ya yüreğine iner, yahut da kalkar memleketten gelir; şuracıkta bana bir temiz sopa çeker. Bu yüzden yazamıyorum da... Parasızlık fena şey hanım teyze... Cıgara ister. Biraz katık ister. Mapushanede ne var ne yok sattım. Bu para beni bir ay daha idare eder. Zaten ne kadar günüm kaldı şunun şurasında... Otuz yedi gün bir şey.

– Öyle mi? Ne kadar verdiler?

– İki ay.

– Neyse, yaşın küçük de onun için.

– Sabıkam da yoktu hanım teyze.

– Allah kurtarsın.

Şimdi hanım teyze yanındaki bayana anlatıyordu:

– A görseydin hanımcığım. Çiçek gibi çocuktu. Hatta ben ilk gördüğüm gün, bu aile çocukcağızı da ne yapmış, diye acımıştım. Şimdi şu haline bak. Doğru, yürekler acısı. Aman! Ne de fena kokuyor değil mi?

– Derdi neymiş hanımcığım?

– Efendim bu çocukcağız memleketinden gelmiş. Bir aşçı yanında çalışırmış. Aşçı iyi adam-

mış. Üstüne başına, temizce, o benim ilk gördüğüm urbayı satın almış. Temiz pak bir çırak olmuş. Kendisi söylemiyor ama, ben anladım. Herhalde aşçının çekmecesi açık olduğu bir gün birkaç lira aşırmış. Adamcağız, onu dava falan etmemiş; kovmuş. Bu da birkaç gün sokaklarda sürtmüş. Sonra kendi rivayeti. Ben mahkemeyi dinleyemedim. Bir nisan gecesi cebindeki paraların hepsi tükenmiş. Gece saat on bir, on iki sularında bu sokakların ortasında kalıvermiş. Cebinde parası yok ki gidip Galata'da bir otelde kalsın. Başlamış tenha sokaklarda yürümeye. Düşün hanım. Sokaklarda cinler top atarken... Karın aç...

Kadıncağız yakasını ısırdı, iki bayan bir müddet sustular. Sonra, mahkemelerde derdini başka dertlerle unutmaya çalışan hanım, tekrar anlatmaya başladı:

– Sultanahmet'te kepengi iyi kapanmamış bir dükkân görmüş. Etrafına bakınmış, kimseler yok. Hava da buz gibi; bu sene havalar da düzelmiyor ki canım. Neredeydik? Ha. Açmış dükkânın kepengini, girmiş içine bizim Ahmetçik. Geceyi orda geçirmiş. Dükkânın üst penceresinden hafif bir ışık görünce uyanmış. Yumurta sepetinden üç yumurta alıp çiğ çiğ onları yutmuş. Sonra kepengin arkasından sokağa bakmış: Kimseler yok. Fakat bir pis yağmur şarıl şarıl yağmakta. Ne yapsın bu vaziyette? Dükkânı şöyle bir gözden geçirmiş. Bakmış ki, karşıda bir çivide bir çuval asılı; onu kafasına geçirmiş, dükkândan fırlamış. Bakkal, yumurtasının, kaşarpeynirinin ve pastırmasının da eksik olduğunu söylüyor, ama Ahmet, yalnız üç yumurta ile bir çuval aldığını itiraf ediyor. Günahı boynuna. Ötesini söylemiyor. Babacağızı ih-

tiyarmış. Çok da namuslu adammış. Yazsa ne yapar yapar biraz yardım edebilir belki. O da fakirmiş canım. Nasıl yardım etsin, değil mi hanım? Öyle olmasa çocuğunu gurbete gönderir mi? Allah şeytana uydurmasın, hanım.

Öteki bayan:

– Aman hanımcığım. Artık içime fenalık geldi. Şuradan çıkalım.

– Sen git kızım, sen tazesin. Elbette içine fenalık gelir. Biz söylemesi ayıp, artık dert dinlemekten kaşarlandık. Ben neler dinlemedim, neler.

Öteki hanım merdivenlere doğru yakasını ısırarak, dualar mırıldanarak çekti gitti. Fakat orta yaşlı bayan, bu sefer kapısı kalabalık bir mahkemeye doğru yürüdü. Kendisine yer açtı. İçeri girdi. Arkasından ben de girdim. Yan yana mahkeme dinliyorduk. Bu mahkemede tanıdık simalar vardı. Bir tarafta Ertuğrul Muhsin, öteki tarafta Peyami Safa, Cihat Baban, avukatları.

İhtiyar hanım bana sordu:

– Oğul, bu ne davası?

– Tekrar başlayan Hamlet davası, hanım teyze, dedim.

İhtiyar bayan anlamadı. Mübaşirin bizim tarafa bakışından ürkerek sustu. Ben dalmışım. Biraz sonra yanıma bakınca kendisini göremedim. Kapıdan baktım: Dışarda, bir kanapenin üzerinde ince bir cıgara sarmış, tellendiriyordu.

1942

MAHKEMEYE VERİLEN MEKTUPLAR KİMİN?

Mahkeme salonunu hemen hemen kadınlar doldurmuş denilebilirdi. Ben içeriye girdiğim zaman tarafların sorguları yapılmış, davanın mevzu anlaşılmış olacak ki, şahitlerin sorgusuna geçilmişti.

Ayakta, şahadet yerinde duran Bay Onnik anlatıyordu:

– Geçen sene bu zamanlardaydı. Şimdi Şişli'ye taşınmış isek o zamanlarda Halıcıoğlu'nda otururduk. Bir çığlık işitmiş isem martılar ötüyor sanmışım... Birbiri peşine iki çığlık daha kopar kopmaz kulak vermişim, bakmışım ki, bu martı sesinden başka türlü bir sestir. Yine tınmamışım. Mahallenin çocukları bangır bangır bağırıyorlar sanmışım... Bu sesleri bizim Madam Takohi de işitmiş. Merdivenleri iniorken;

"Zo Onnik," dedi, "ne oloruz?" Kapıya çıktık. Fantola Hanım bize doğru koşuyor. Bizim madamı görünce, "Hele şu halime bakın," dedi, "Pakize beni ne hale koymuştur. O kadar bağırmışım, kimsecikler imdadıma koşmamıştır," dedi. Matmazelin saç başı birbirine karışmıştı. Burnundan harıl harıl kan gelordu.

Sonram koşarak karakola gitmiştir. Sokakta Pakize'yi görmemişimdir. Söyleorsam ben Fantola'nın kelamını nakledorum. Gözümle ne Paki-

ze'nin dövdüğünü görmüşümdür, ne de kulağımla sövdüğünü işitmişimdir. Pakize'nin evi, Fantola ile arka arkayadır. Pek yakındırlar.

Suçlu Pakize dayanamadı. Yerinden iki tarafa sallanarak;

– Evlerimiz yan yana değildir. Arada kocaman sokak vardır, dedi.

Mesele anlaşılıyordu. Bir dövme, sövme davasıyla karşı karşıyaydık.

Suçlu Pakize idi. Davacı da Matmazel Fantola. İkisinin avukatları vardı. Hakkı, birbirlerine kaptırmamaya azmetmişe benziyorlardı.

Hadisede kabahatli ile kabahatsizin Bay Onnik'in anlattığıyla ayırdedilemeyeceği muhakkaktı. Hele böyle bir kadınlar kavgasında, şahit olarak yalnız bir Bay Onnik'in bulunması, başka hiçbir kimsenin görmemesi biraz değil, bir hayli garip olmaz mıydı? Nitekim mübaşir, işte şahitlerden ikincisini çağırdı.

Adı Mübeccel bu kızcağızın... On yaşında kırmızılar giymiş, başına mavi bir kurdele takmıştı.

Hâkimin;

– Anlat bakalım, ne biliyorsun? demesi üzerine kızardı. O kadar ki, onu o haliyle görenler yüzünün rengini, entarisinden kolay kolay ayırdedemezlerdi.

Anlatmaya başladı.

– Ben, dedi, evimizin kapısındaydım. Fantola Abla'm sokaktan geçiyordu. Bana, "Mübeccel, bak sana ne vereceğim," dedi.

Hâkim sordu:

– Ne verecekti sana?

– Yemiş...

– Yemiş verecekti, öyle mi?

– Evet efendim.

– Devam et...

– Ben Fantola Abla'ma koştum. Bu sırada Pakize Hanım önümüze çıktı. Fantola Abla'mın saçlarından tuttu, vurdu. Ben hemencecik koştum.

– Nereye, evine mi?

– Evet efendim, korktum. Ağlamaya başlamıştım. Anneme de ağlaya ağlaya anlattım. Hepimiz korktuk. Artık korkumuzdan sokağa çıkamadık.

Suçlu Pakize, hâkimden söz istemeye lüzum görmeden atıldı.

– Bakınız hâkim bey, dedi. Sana yemiş vereceğim diye evine götürmüş. Bu çocuğu yine yemiş vererek pekâla kandırabilir, aleyhimde şahadette bulundurabilir. Ben bu çocuğun şahadetini kabul etmem hâkim bey...

Pakize Hanım'ın avukatının nasıl olup da parmağını ısırmadığına hâlâ hayretler içindeydim. Gerçi parmağını ısırmadı, fakat müvekkilesine hayran hayran bakmaktan da kendini alamadı. Bu şekilde aleyhte bir şahadeti nasıl haklı bir itirazla çürütüvermişti.

Mübaşirin sesi, şahadet yerine Madam Kalyopi'yi çağırıyordu. Kapıdan salına salına içeriye girdi. Zayıftı, kırk beş yaşında olduğunu söylemeseydi, kendisinin otuzdan yukarı olduğunu tahmin edecek babayiğidin eli öpülürdü.

– Ben, diye söze başladı, matmazelin evine arasıra musafir giderim. Ne zaman gitsem, posteleni, nasul derler hâkim, Pakize Hanum çıkar gelir. Matmazele fena lakırdılar söyler. Yine bir gece de musafirdim. Gece Fantola ilen yatıyorduk. Pakize gece yarısı geldi. Ne kadar cam var, bu

Pakize hepsi asodo almış, ne zaman gidiyor, bizim Fantola da beraber... camlar asodo...

– Garip... hep senin Fantola'ya misafir gittiğin gecelere mi tesadüf ediyor bu vakalar?

Kalyopi Hanım;

– Böyle... demekle iktifa etti.

Hâkim yine sordu:

– Bu iş kaç defa böyle oldu?

– Yirmi defa...

Pakize Hanım bu şahidin ifadesini de çürütmeye çalıştı.

– Bu matmazel bizim mahallede oturmaz, dedi, önce beni tanıdığını ispat etsin. Madem camların kırıldığını yatarken duymuş, benim kırdığımı nereden görmüş. Hem bu iş gecenin hangi saatinde olmuş.

Şahidi bol mahkeme buna derler. İşte bir yenisi daha: Firdevs Hanım, sözüne;

– İkisiyle de samimi değilim, demekle başladı ve devam etti: Ne dövüş oldu, ne bir şey... Ben böyle bir şey görmedim. Yalnız Pakize'nin kocasının davacının evine gidip geldiğini duyuyor ve görüyoruz.

– Sen gördün mü?

– Bir akşamdı, Cahide, Müberra ve Selime Hanımlarla mısırlığın içinde oturuyorduk. Fantola'nın evi tam karşımızdaydı. Pakize'nin kocası, elinde siyah bir şişe ile Fantola'nın evine girdi... Az sonra da Pakize evinden çıktı. Fantola'nın kapı tokmağını çaldı. Kocasını sordu. Bunun üzerine matmazel, Pakize Hanım'a sövüp saymaya başladı. Bu ara, kocası da rezalet olmasın diye, kapıya çıktı. Pakize Hanım kocasının yakasına yapıştı, evine götürdü. O zamana kadar matmaze-

lin, Pakize'nin kocasını evine aldığı mahallede çalkalanıp duruyordu. İşte biz de böyle gözümüzle gördük.

Pakize Hanım, bu şahadete ses çıkarmadı. Fakat Matmazel Fantola;

– Beni, dedi, Pakize'nin elinden kurtaran kendisidir. Şimdi yalan söylüyor.

Sıra şahit Takohi'ye gelmişti. B. Onnik'in zevcesi Takohi...

Hâkim, doğru söyleyeceğine dair söz aldıktan sonra yaşını sordu:

– 45-46, ne ise... diye cevap verdi ve hadiseyi Bay Onnik'in anlattığı gibi anlattı. Yalnız Bay Onnik, Matmazel Fantola'nın burnundan harıl harıl kan aktığını söylediği halde, muhterem zevcesi bunu makul bir hadde indirmiş, "Biraz kan vardı," demişti. Ve Fantola'nın "Beni Pakize dövdü" demediğini, "Dövdüler, öldüreceklerdi" dediğini işaret etti.

Sıra, şahit polis Halit'in çağrılmasına geldi.

Şahadet makamına geldikten, şahadete başlamadan icabeden merasime tâbi tutulduktan sonra, davacıyı işaret ederek;

– Bu matmazel geldi, dövüldüğünü söyledi. Burnunda hafif bir kırmızılık vardı. Muayene edilsin diye hastaneye gönderdik, dedi.

Hâkim sordu:

– Size cam kırıldığına dair bir şikâyet vaki oldu mu?

– Cam kırma hakkında bir şikâyet vaki olmadı efendim.

Mevcut şahitlerin dinlenmesi bitmişti. Suçlu Pakize'nin avukatı ayağa kalktı, söz istedi:

– Bu ailenin, dedi, levhai faciasının çıplaklığını ifşa eden iki mektup takdim edeceğim yüksek

mahkemenize... okunsun... şu anda, zevcesi Pakize, maznun sandalyesinde otururken, zevci, dışarıda davacı Matmazel Fantola'yı beklemektedir. Hatta biraz evvel, mahkemeye kol kola gelmişlerdir. Bu mektuplar, Matmazel Fantola'nın hatt-ı desti ve imzasıyla yazılmıştır.

Hâkim, davacı Fantola'ya sordu:

– Yazı yazmak bilir misiniz?

– Bilirim... fakat bu mektuplar benim değildir, diye cevap verdi.

– Mektupları önce gör, ondan sonra benim değildir, dersin. Al, bak bakayım...

Hâkim, mektuplarla birlikte bir de boş kâğıt gönderdi ve ilave etti:

– Şu kâğıda da imzanı at... büyük harflerle küçük harflerle.

Fantola Hanım, gözlüğünü aradı. Bulamadı. İmzasını gözlüksüz atmaya mecbur kaldı.

Mektuplar okundu.

Davacı Matmazel Fantola'nın avukatı söz aldı.

– Bu mektuplar âşıkane mektuplar olmamasına rağmen yine bizim değildir... dedi.

Amme şahitlerinin, müdafaa şahitlerinden gelmeyenlerin dinlenmesi ve suçlu tarafından ibraz olunan mektupların ehlivukuf marifetiyle Matmazel Fantola'nın olup olmadığının tevsik edilmesi için, muhakeme başka bir güne bırakıldı.

Dava bugünlük bitmiş, seyir sona ermişti. Salonu dolduran kadın kalabalığı dışarıya çıktı, iki grup teşekkül etmişti. Bir grup kahkahalarla gülüyor, ikincisi kindar bakışlarla bakıyordu.

1942

PORTAKAL EZMELERİNDE BOYA VAR MI YOK MU?

Her gün bir kavga, bir gürültü muhakemesini aksettirme, belki okuyucularıma sıkıntı vermiştir diye, mevzuu "boyama" ile ilgili bir davayı yazmayı kararlaştırdım. Boyama. Evet aldanmıyorsunuz, boyama. Fakat aklınıza geldiği gibi değil. Göz boyama sanmıştınız değil mi? Hayır... Mamafih; telakkiye göre bunu yine, böyle bir boyama da sayabilirsiniz.

Şekerci Cemil, portakal ezmelerini yaparken içine boya koymuş mudur, koymamış mıdır? İşte hadise bu...

Şekerci Cemil'e sorarsanız o ve avukatı, bu mesele üzerine verilen raporlara göre söz söylemektedirler. Mesela bir rapor "Koymamıştır" mı diyor, Cemil ve avukatı "Koymadım" der, "Koymuştur" mu diyor, Bay Cemil "Koydum" der. Koymuş mudur, koymamış mıdır? Bunu şüphe yok ki mahkeme, Cemil'in ifadesine göre değil de, raporlara dayanarak aydınlatacaktır. Fakat yine ne yazık ki, bu mesele hakkında mahkemeye tevdi edilen raporlardan biri "Koymuştur" dediği halde bile, başkası bunun aksini söylemiştir. Şimdi ne yapılacaktır? Hakikaten meseledir ve mesele olduğunda iddia makamı da bizim kanaatimizdedir.

Hadise şu:

Şekerci Cemil'in portakal ezmeleri boyalıdır denmiş ve bunlardan iki numune alınmış. Birinci numuneyi tetkik eden belediye kimyagerinin verdiği rapor, bu portakal ezmelerinde anilin boyası bulunduğu merkezindedir. Yine bu kimyagerin raporuna göre anilin boyası sıhhate muzır boyalardandır. İlk duruşmada şekerci Cemil, "Bütün şekerciler gibi ben de şekerlemelerime ve ezmelerime boya koyarım. Portakal ezmesine portakal rengi vermek için Bayer'den anilin boyası aldım ve koydum" demiştir.

Fakat ikinci numuneyi muayene eden Tıbbıadli kimyageri, bu portakal ezmesinde boya bulunmadığı, rengi tabii olduğu kanaatini ortaya sürmüş. Bunun üzerine suçlu, "Ben portakal ezmesine boya koyduğumu zannediyordum. Demek ki koymamışım. Zaten şekerlerimi ve ezmelerimi ustalar imal eder. Rengi kâfi derecede güzel görmüşler ki boya koymamışlar," diyor.

Her ne kadar belediye kimyageri mahut boyanın sıhhate muzır olduğunu söylüyorsa da, Sıhhat Vekâleti'nden, gıda maddelerine konulması umumi sıhhati bozacak mahiyette olan boyalardan olup olmadığı soruşturulacaktır.

Müddeiumumi bu telif-i beyni imkânsız vaziyet karşısında, mütalaasını söyledi.

– Her gün böyle bir vaka karşısında kalıyoruz, dedi. Bu işi bir an evvel halletmek lazımdır. İşte iki rapor: Birisi belediye kimyagerinin tek imzalı raporu ki, bu raporda, mahut portakal ezmelerinde anilin boyası bulunduğu, bu boyanın da sıhhate muzır boyalardan olduğu yazılı. İşte ikinci rapor: Bu tek imzalı Tıbbıadli kimyagerinin rapo-

ru: Bu ezmelerde boya mevcut değildir. Böyle bir vaziyet karşısında yapılacak iş, ezmelerden bir üçüncü numuneyi Tıbbıadli meclisine havale etmek ve buradan alınacak raporla hakikati öğrenmek.

Suçlunun avukatı müddeiumuminin bu isteğini şöylece çürütmeye çalıştı.

– Gerçi, dedi, birisi var, birisi yok, diyor. Fakat var diyen belediye kimyageridir. Asıl son merci Tıbbıadlidir. Mademki, Tıbbıadli raporu, ezmelerimizde boya yoktur diyor bu böyledir. Zaten belediye kimyageri şahadeti sırasında, "Şekerlerde olsun ezmelerde olsun boya olduğunu kimyevi tahlillerle anlamak uzun zamana, en aşağı bir aya mütevakkıftır. Biz, raporumuzu verirken ezmelerin rengine baktık. Bu renk anilin boyasının verdiği renktir. Bu boya da sıhhate muzırdır," demiştir. Demek ki, tam bir tahlil yapılmamıştır. Bu rapor nihayet renge bakarak sathi bir kanaatin raporudur. Son merci de Tıbbıadli kimyageri olduğuna göre, onun verdiği raporun muteber olması suçsuz olduğumuzu gösterir.

Fakat müddeiumumi bu işi çabucak kesip atmaya taraftar görünmüyordu.

– Şimdi, burada iki noktai nazar doğuyor. Ya birisi, ya öteki doğrudur. Belediye kimyageri mesleğinde hata yapmış ve bir vatandaşı beyhude mahkemeye sürüklemişse, işinden gücünden alıkoymuşsa mesuldür. Fakat belediye kimyageri, Tıbbıadli kimyageri de birer tek imzadan ibarettirler. Yanılabilirler. Hangisinin doğru olduğunu nereden bilelim? Bu hakikati öğrenmemiz lazımdır. Binaenaleyh, bunu ancak Tıbbıadli işleri ve bir heyet tahlil ederek, bize hangi raporun hakikate

uygun olduğunu bildirebilecektir. Bu suretle karar verilmesini isterim, dedi.

Meselenin, Adli Tıb İşleri Meclisi'nin tetkikine ve anilin boyasının gıda maddelerine konulması, memnu boyalardan olup olmadığının sorulmasına karar verildi.

1942

MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI TALİM ve TERBİYE KURULU'NCA OKULLARA TAVSİYE EDİLMİŞTİR

BİR İNSANI SÖZLERLE BAŞLAR HER ŞEY. (SAİT FAİK)

Sait Faik Abasıyanık, Adapazarı'nda doğdu (22.11.1906). Kereste ticaretiyle uğraşan Mehmet Faik Bey'in oğludur. İlköğrenimini Adapazarı'nda, ortaöğrenimini İstanbul Erkek Lisesi'yle Bursa Lisesi'nde gördü (1928). Sonra bir süre İstanbul Darülfünunu (Üniversitesi) Edebiyat Fakültesi'nde okudu; babasının isteği üzerine, iktisat öğrenimi için Lausanne'a gittiyse de on beş gün sonra Fransa'ya, Grenoble'a geçti, üç yıl kadar Fransa'da kaldı (1931-1935). İstanbul'a dönünce kısa bir süre Halıcıoğlu Ermeni Yetim Mektebi'nde Türkçe öğretmenliği yaptı; ticaretle uğraşması için babasının açtığı toptancı tahıl mağazasını işletemeyerek birkaç ay sonra ticaretten ayrıldı; "yazı yazmayı iş saydığı için başka bir iş yapmamaya karar verdi". Bu arada, İkinci Dünya Savaşı sırasında bir ay kadar "Haber" gazetesinde adliye muhabirliği görevinde çalıştı (1942). Babasının ölümünden (1939) sonra, onun bıraktığı gelirle, annesinin Burgaz Adası'ndaki evinde yaşadı. "Modern edebiyata yaptığı hizmetlerden dolayı", Amerika'daki Mark Twain Derneği'ne onur üyesi seçildi; ertesi yıl siroz hastalığından öldü (11.5.1954). Annesinin ölümünden (1963) sonra, Burgaz Adası'ndaki ev "Sait Faik Müzesi" haline getirildi (1964); vasiyet gereğince Darüşşafaka Derneği'ne kalan eserlerinin geliriyle bir "Sait Faik Ödülü" oluşturuldu.

Sanat hayatına şiir yazarak başlayan Sait Faik, ilk hikâyelerini (Beyaz Mendil, Zemberek) Bursa Lisesi'nde okuduğu sırada yazmış; Avrupa'dan dönünce, çeşitli gazete ve dergilerde yayımladığı eserleriyle, hikâyeciliği meslek edinmiştir. Hikâye niteliği gösteren röportajlarıyla birlikte, o alandaki çalışmaları on bir kitapta toplanmıştır. Bunlar dışında bir roman, üç uzun hikâye yazmış, ayrıca bir de şiir kitabı yayımlamıştır. Hikâye: "Semaver" (1936), "Sarnıç" (1939), "Şahmerdan" (1940), "Lüzumsuz Adam" (1948), "Mahalle Kahvesi" (1950), "Havuz Başı" (1952), "Son Kuşlar" (1952), "Alemdağda Var Bir Yılan" (1954), "Az Şekerli" (1954), "Tüneldeki Çocuk" (1955), "Mahkeme Kapısı" (1956). Uzun hikâye: "Kumpanya" (1951), "Havada Bulut" (1952), "Kayıp Aranıyor" (1953). Roman: "Medarı Maişet Motoru" (1944), "Birtakım İnsanlar" adıyla (1952). Şiir: "Şimdi Sevişme Vakti" (1953). Çeviri: "Yaşamak Hırsı (G.Simenon)" (1954). Derlemeler: "Balıkçının Ölümü-Yaşasın Edebiyat" (1977), "Açık Hava Oteli-Konuşmalar-Mektuplar" (1980), "Müthiş Bir Tren-Çeviriler-Uyarlamalar" (1981), "Sevgiliye Mektup, Hikâyeler-Yazılar-Mektuplar-Konuşmalar" (1987), "Bitmemiş Senfoni, Bitmemiş Hikâyeler-Oyunlar-Mektuplar" ve "Sait Faik Kaynakçası" (1989).

Bilgi Yayınevi, Sait Faik'in gelişme çizgisini göstermek amacıyla, eserlerini ilk basılış sırasına göre yayımlamaktadır. Bu kitapta, yazarın "Tüneldeki Çocuk" kitabındaki on yedi, Mahkeme Kapısı kitabındaki yirmi altı hikâyesi biraraya getirilmiştir.

sait faik fotoğrafı: ara güler

ISBN 975 - 494 - 131 - 9
2001 . 06 . Y . 0105 . 2061

KDV dahil